

Tartalom

LVIII. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

2004. JANUÁR

NAGY KOPPÁNY ZSOLT: A vendégmunkás dalai	3
GERGELY ÁGNES: Rekviem egy évszázadért	17
MIKLÓS PÉTER: Tisza-part; Távolodó tél; Légyvadász	19
ACZÉL GÉZA: mézesmadzag	21
LÁSZLÓFFY CSABA: A nyelv; Testamentum; Hármassóltár; Az elmaradt epilógus (Jelenések – Mérimée: „a fő- löszleges tökély”)	22
GRECSÓ KRISZTIÁN: Egy utazás alakjai (Riportra hangolva – a la Kosztolányi)	27
TÉREY JÁNOS: Hagen, avagy a gyűlöletbeszéd	33
DOBOZI ESZTER: Külön világ; Rózsabogyó	36
ZALÁN TIBOR: Ószerekek (Ócskapiaci western)	38
„Máshoz nem nagyon értek” (Térey Jánossal beszélget Ménesi Gábor)	75

TANULMÁNY

FRIED ISTVÁN: Szép szavak Erdélyből 2002-ben, 2003-ban	79
GERGELY ANDRÁS: Polgárosodás és irodalom	99

MŰVÉSZET

GONDA GÉZA: Egy fotográfus pillanatai	105
---	-----

Szerkesztői asztal a belső borítón

ILLUSZTRÁCIÓ

KASS JÁNOS rajzai a 2., 16., 26., 35., 37., 74. és a 78. oldalon

DIÁKMELLÉKLET

HANKOVSKY TAMÁS: A megváltott lét hermeneutikája
(Pilinszky János: Címerem)

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

A vendégmunkás dalai

*Köszönöm Budapestnek,
hogy kifacsarta belőlem*

1. Érzékeny útirajz

A hosszú távon vezető buszsofőrökben a dupla kávé tartja a lelket.

Onnan tudom, hogy most gyúlt be a motor, s vele együtt a nóta.

Indulunk. Megyünk „magyarba”. pestre. Megér egy estét, egy utazós éjszakát.

Ülök, figyelek, érzékeim élesednek. Bűz van, zaj, helyfoglalás.

Kikanyarodik a busz, fásult asszonyok fásult mozdulatokkal integetnek. Aztán, még el sem tűntünk, máris indulnak haza. „Szívem vidulj, ember indul”, viccelődik egy utazó, a többiek kacagnak. „S osztán egy hónap múlva aszongyahogy, szívem keseredj, ember közeleg.” Még nagyobb nevetés.

Előkerül a pálinka, a félelem szegre akasztódik, kézügybe kerül a székel virtu-skodás. Virtus székelkedés. Hallani, hogy az előttem ülő fickó hány „magyarnak” verte ki a fogát, mert azok lerománozták. („Aszongya, bazeg, román.” „Mon-dom, azistenedet...”) S mintha csak vezényszóra, a magnóban egy „magyar” elkezd énekelni: „Erdélyi srácok vagyunk, / Dolgozni nem akarunk, / Elküldtek dolgozni, / Elmentünk bunyózni, / Erdélyi srácok vagyunk”. Ezt énekli, természetesen szintetizátor-kísérettel. Véreim szemibe szökken a vér s a könnyű, mejjőket édes, magasztos honfibüszkeség s honfibú dagasztja. Dúdolják. Szomszédom leveszi lábbelijét, hadd érezze mindenki, milyen mokány székel ő. Mindenki érzi, hejj, de a székel esszetartó fajta, egy se szól, hogy hóhahej, de büdös vagy! Énekelnek. Az én véreim.

Szégyellem magam. De nem, kiabál bennem a sznob, én nem tartozom hozzájuk! Mégiscsak, bizonyára én vagyok az egyedüli a buszon, aki angolt tanít pesten. Körbenézek, s há tényleg biza én vagyok. Minden rokonszenvem az övék, egyből. Elnézem kezeiket, nagy, székel, munkás kezeiket. Hej, bizony ezek a kezek, mi mindent elvégeznek, mondom magamban. Mindent, amit a finom „magyar” kéz el nem végez. Biza, háborodok fel, miféle dolog ez? De aztán rájövök: disznótor, nem erőszak. Kell a pénz, népem? Takaríts gazdagéknál, népem, dolgozz negyven fok-ban a tetőn, rakjál sörösládát, népem. Taníts angolt. Az asszony megcsal, a kölykeid szégyenkeznek miattad, hogy csak egy telefont viszel kettejüknek. Kellett ez

neked? Na, akkor járj át a határon harmincnaponta, pecsétért. Nem is érdekelsz mást.

Bizony mondom nekik:
feleim olyan ez az élet mint ez a mondat
nincs eleje
nincs vége
még vesseje sincs
csak egy rész-let
egy kipontozott hely
egy képzeletbeli egyenesen

.....
ilyen

Rám bámulnak, nem értik, elégedetten nyugtázom felsőbbrendűségemet.
Lelkem ugyanis finom és törékeny: karcsú váza. Otromba szavaik percenként roppintják ketté. Én nem, én nem vagyok!

ilyen
Szól a zene, a busz csupa derű. Náluk *e* szöveg nem hódít. Túl *szövegszerű*.
Megyünk, megyetünk. magyarba. pestre.

Fogy a pálinka, van, aki keseredik, van, aki erősödik. Vendégmunkása válto-
gatja. Még több cipő kerül le, s pulóver is, a szag megnő. A szemekből most már
kicsordul a könny. Vissza-visszanézünk félutunkból. Hitvány egy élet ez, hallode.
olyan

Elzeng az utolsó akkord a kazetta A side-járól. Hogy a füredi Anna-bálban,
akinek nótája nincsen, annak szíve sincs. Mindenki ott sír, ahol senki se látja.

Megállunk, pisilni, cigarettázni. Szorítja a nadrág a vendégmunkás tökét.
Mesélnek a fiúk:

„Mágfogtam, értettedé, húsz ládat, s úgy húztam, hogy a főnök egyből premi-
umot adott.” „Negyven talicska prizmat toszítottam fel a kilencedikre!” „Mondom
neki, Áj, én, jú, te, hí, sí, it, ő, hímnem, nőnem, semleges nem. Ammeg csak néz,
hogymi? Hogy hogyhogy az angolban ez külön van? Há' milyen nyelv ez?”

Bédurranjták a buszt, szedelőzködünk, vissza. Aszongyaja sofőr, hogy min-
denki itt vané, vagy mijazisten. Ekkor szokott elhangozni: „Aki nincs itt, szóljon!”
Kacagás. A székel humor, az, mondom.

Kolozsváron leszállnak az egyetemisták. Néma megvetéssel nézik, amint néma
megvetéssel nézik őket.

Kényelmesebben ülünk, bár nem mondhatni, hogy *pompásan*.

S alig koppan le az ember szeme, már ott is van a határ.

„Akit lászédnek, az tágyén egy százast a pasaportba, ne es próbálkozzék
alkunni!” – hangzik el a jó tanács. A sofőr kiosztja a hatvanötezer forintokat, mely
az átlépés nélkülözhetetlen feltétele. Az emberek büszkén mosolyognak, hogy ma
megint átverik a vámot. Ötvenen vagyunk a buszban: két embernek van legális

munkavállalási engedélye. De lassan lekonyul a virtus, a székely reszket: „Csak ippeg ángémét ki ne nezzen, s le ne száliccson...” Magyarázzuk, rossz románsággal, hogy csak vendégségbe megyünk. Igen, da, a barátok, prietenii, da. Meghívtak. Csak egy hetet, o szöptömünö, a week... Közben eltakarják bütykös, még malteres kezüket. Vagy az angolszótárt.

Leköpnék.

Borson és Ártándon, Biharkeresztesen és Nädlacon és Nagylakon, mindenütt. Bunkószékely. Ez a nevünk, világszerte. Így, egybeírva. Mondjuk magunkról mi is. De nekünk szabad.

Boldogok vagyunk, hogy átengedtek. A magyar vámosnak megnyaljuk a kezét. Nagyképű poénjaira kedélyes kacagást csalunk elő magunkból, s egymás felé biccentünk: „Ez igen humor, tezsvér! Nagyon jó!” De homok ez, s a lélekben csikorog tovább.

Újabb pisilés, immár a szent, magyar földön. Forinttal fizetünk, megnő a hang, kiered a nóta. Duhaj kedv, be szép ez a magyarország, azannya!

Be lapos, bolond, így van kitalálva, messzebbre lehet látni!

Kókuszreszeléket vesz az egyik utas, megszórja a kollégák markát vele. Sze-menként, szálanként szedegetik: megnyálazzák ujjait, s igyekeznek csak egyet elcsípni. Megy a dolog. Mert itt már nem dőcög a busz.

Valami ungarische rádió furakodik be az utastérbe, hírek, így hát gyorsan megfordul a duplakávé. S kezdődik előlről. Kék a szeme. Atyaúristen.

Három felé jár az idő. Elszunnyad a székely, de nagyokat horkant közben, s fészkelődik. Kényelmetlen a szék, s az álom porlik, mint a szikla.

Zuhog az eső, mikor a Népligetbe megérkezünk. pesten vagyunk!

Leszállok, kihalászom a negyven kilós csomagot. Az első két lépés után eltörik a cipőm talpa. Mind a kettő. Zoknim mohón nyeli a drágaszentmagyar esővizet.

Helyben vagyok, basszam.

2. A Kedves

A Kedves olyan, mint én. Vendég, ő is vendég itt. Vendégtanuló. Vendégegyetemista. Hogy majd Ő is szakképzett vendégmunkás lehessen.

A Kedves csodálatos nő.

Véletlenül találtam rá és találtuk meg egymást. Semmi sorsszerűség, semmi előre-megírtság, eleve-elrendeltség. Semmi predestináció. A kedves katolikus.

Legszebb nő a világon. Néha aggódó arcot vág, és szóvá teszi, hogy esetleg pocakja lenne, majd tükörsima, feszes hasát mustrálja figyelmesen.

Ő is angoltanár lesz. Sokkal jobban beszél angolul, mint én. Néha megremegek, hogy elcsábítja majd tőlem a tanítványokat.

A Kedves végre-egyszerű. Végre-nem-mesterkél. Végre nincs olyan, hogy tudom hogy tudod hogy tudom. Egyenes dolgok vagynak. Nincs csel, hazugság, műkín, mártírium.

Csak szép, egyszerű szerelem van. Mert szép, egyszerű a szerelem. (Ahogy egy barátom is írta volt, az ókontriban*.)

A Kedves nem hajlandó olyan bűnök miatt hibásnak érezni magát, amelyeket nem követett el. A szerelem csataterén – bizánci fortélyokon – edződött elmém ilyenkor meglepetten áll és bámul.

Hát ráncba szedem magam, és igyekszem Hozzá hasonulni, eltanulni tőle ezt-azt – bár beleszoktam a szerepbe, a bizánciba, nagyon. Gyötöröm is vele eleget. De Ő megbocsát, újra és újra, végtelen a türelme.

S megint szeret. Betakar éjjel, ha lerúgom a takarót, megsimítja a homlokom, ha ráncos, nevemen szólít, a szemembe néz, és azt mondja: „Szeretlek!”

Ilyen egyszerű ez, végre, végre, végre!

A Kedvesemnek magától értetődő a szerelem, és magától értetődő a szerelmeskedés.

Sikít, ha jó, és aranyosan duzzog, ha néha nem. Nem játssza meg sem a dívát, sem az ötvenes nőt. Ismerem, látom hát magam a szeme tükreben. És boldog, erős férfi lett belőlem mellette, az ágyban, a földön, az égben.

A szeme kék, és néha cseppint bele, meg feketével körberajzolja, hogy még kekebb legyen. Hiába mondom, nem kell, nem kell, s félttem nagyon, hogy baja esik. Ő úgy tudja, így szebb, s vita nincs.

Meg aztán sosem törülközik meg zuhany után. Áll, kis törülközővel a derekán és vacog. Ilyenkor én dörzsölöm meg, azt kéjesen tűri, mint egy kis ázott macska.

A Kedves odaadó, és mindig rám gondol, arra, hogy én. Magára figyeltetni, csak magára, saját érzéseire és érzékeire igen nagy fáradságomba kerül. De mikor sikerül, tudom, hogy megérte.

A Kedves talpraesett, tűzrőlpattant és harcias lányka. Kézen ragad, megelőzünk kétszáz embert, a sor elején termünk, és mire a Tömeg tiltakozni kezdene, már száguldunk is elazon – mikor valamit intézni kell. Mindent tud, s amit nem, azt megtudja. Ha valami nem tetszik neki, veszekszik. Ilyenkor én nem is tudom, hová nézzek, nagy zavaromban. Makogok valamit, hogy hehe, meg bocs, közben Ő hercegnői gráciával és bájjal már ki is vonult, elégedetlenségét kifejezendő. Ilyenkor utána iszkolok, és ijedten menekítem vélt veszély elől.

A Kedves büszke arra, hogy tájszólása van, és eszébe sem jut akadémiai kerékbe törni a nyelvecskéjét. Bár vendégmunkás lesz belőle is, sosem fogja ennek a gyötrelmeit átérezni, mert nem hajlandó rá. Ő büszke vendégmunkás lesz, azt hiszem, az egyetlen...

* Ahogy egy névrokonom írta volt az irodalomtörténetben.

Egyszer azt kérdezte tőlem egy bennszülött, egy „született magyar”, ráadásul nő – így gyűtt ki a szájából:

– Ti azért vagytok úgy együtt, mert ti, mint erdélyiek, összetartotok, ugye?

(Itt egy pillanatra azért álljunksza meg. Mert én nem tom hogy gondóják itten ezek eztet. A dógot. De erős a gyanúsításom, hogy úgy gondolják, hogy akkó műk menyünk az uccán, nagycsúf székelj menéssel. S akkó meglássuk egymáson, hogy nosza, a némbér erdélyi, s az embör es a'. S akkó a biztonság kedviétt azért még egyet csekkolunk:

– Te es az vagyé, me' én az vónék, hö! – mongyuk egymásnak, s a seggünk ár-kába rovásírással beletetovált „Erdély forever!”-felirat alapján béazonosíccsuk egymást, s boldogan egymás nyakába ugorunk, s elkezdünk baszni, s annak nyomán az erdélyi nő újabb kicsi vendégmunkásokat potyogtat el, akik aztán már tej helyett is az őshonos pestiek kenyerét eszik. Ja, és azonnal tagjai lesznek a határontúlimagyar-nagyszentösszeesküvésnek.)

A Kedves Szegeden él. Még egy kicsinyig. Még míg végez. Aztán jön pestre. Hozzám. Vendégmunkás-couple leszünk. Illegális és boldog pár. Együtt fogunk lakni és dolgozni, feketén, mint az éjszaka. Aztán elveszem feleségül, el én!

Vonattal járok le hozzá.

Pénteken, estefelé indulok. És hétfőn, délelőtt térek vissza. A hétvégéinkről, magunkról már nem sokat mondhatok, így is lehet, sok lett. Az csak a mienk. That's ours. Gazdagabbak vagyunk bárkinél.

De azt még elmondom, hogy Most, pénteken, mikor mentem, megállt a vonat, Cegléden, vagy valami ilyesmi.

A nemdohányzó kocsikban, a budival szemben van fél négyzetméter hely. Ott szívtam el egy cigarettát, lehúzott ablak mellett, hogy egy őshonos, drágaszent-magyar tüdőben se tegyek kárt.

Kihajoltam az ablakon, és akkor, egyetlenegyszer éreztem békét, mióta vendégmunkás vagyok.

Sötét volt, néhány talányos lámpafény pislákol – kellemes, őszi este –, kutya ugatott, a szellő simogatta a füstöt. Amúgy csend. Nyugodt volt minden.

Elfelejtettem a nyűgöt, a hétköznapiakat, a vízumot, a nemlétező munkavállalásit, a határátlépéseket. Álltam, cigarettáztam, és hallgattam az estét, az esti Magyarországot. A kutyaugatást, a szellőt. Olyan volt, mint otthon.

Minden megállt bennem. Ennyire még soha nem éltem a pillanatnak, és ennyire még soha nem éreztem át a pillanatot.

Aztán eszembe jutott, hogy Hozzá megyek.

Sosem láttam (éreztem) még ilyen szépnek Magyarországot.

3. Vendégmunkás-léthelyzetkép

Én vendégmunkás vagyok. I am a guestworker. But a special one. I'm an English teacher.

Angoltanár lettem. Ritka fehér, mint a vendégvalló. Felvettek, feketén, persze: no nyugdíj, no tébé, no TAJ, no ANY, no THING.

Magam vagyok, s rá-utalva.

Járom ezt a fenenagy várost, s hirdetem az igét. Meg a ragozását.

Mikor valaki megkérdi, miért szeretek tanítani, azt mondom, hogy nem szeretek tanítani.

Első munkahelyem máris a mélyvízben volt, a Duna mellett, a csúnyábbik oldalon. A tanítás abból állt, hogy igyekeztem megvédelmezni magam fiú- és lánytanítványaim fizikumától. Mondták ugyanis nekem, de egyből, hogy hülye szegedi*, mire akarol te tanítani minket, s jöttek nekem, hogy összetörnek, de csúful. De én se jettem meg, s adtam nekik gázsprét, s üttem a csürhét az ólombottal, melyet mindig ott hordok magamnál, s lett rend egyből. Kicsi ideig, mert alighogy, felállt az egyik leánka, volt vagy tizenöt éves, sasongya, leszop, ha adok neki egy ötöst. (Bezzeg a többi mind 19–20 éves volt, és büszkén vallotta magát kilencedikesnek.)

Ez az iskola ugyanis egy javítóintézet volt, szociális segélyszínűre mázolván, s nekünk, tanároknak az volt a feladatunk, hogy segítsük őket beilleszkedni a társadalomba. Azóta meggyőződéseim, hogy a szocializálás eszköze bizony még mindig sokkal inkább a botütés (de legalább száz!) s a deresre húzás, nem pedig len a szép szó, mely mit sem ér.

Mondhatom ezt azért is, mert én próbáltam a cselt a Szép Szóval, például így (viccesgyerek-imidzs): rögtön első nap van, bemegyek az első osztályba, látom mekkorák, de azért szemérmesen azt mondom: I am, you are, he, she, it is. Felírom a táblára is, lássák. Közben mondom, fiúk, lányok, ez biza egy ilyen nyelv, egyes szám harmadik személyben van benne hímnem, nőnem, s még semleges nem is. Nem, mint a magyar, hogy csak ő, s azzal annyi.

Megfordulok, várom a cinkos vagy csúfondáros mosolyt, hogy: mit magyarázza ez itten a ragozást, nyolc éve tanulunk már angolt. Kacsintanék, de szememre fagy a hunyorítás. Bamba arcok merednek rám: Hogy mi?, mondja az egyik. Hogy milyen francos egy nyelv ez? Ilyent mi még nem hallottunk, há' bolondok ezek az angolok, vagy mijazisten?, s ezen erősen felbosszankodván lelkük a szocializálást többet bé nem fogadja, hanemha öklük megkeményedik, s verni kezdenek, egészen addig, amíg meghátrálok, s otthagynom őket, mint az oláh Szent Pálékat.

Nade most mi lesz veled, szegény vendégmunkás? Pénzed nincsen, ergo kenyered se nincsen...

* Tájszólásomat kezdettől fogva – székely furfang! – szegedinek álcáztam, már az első percekben látván és félván a művészi igénnyel falra tetovált „Románok, menyetek haza!”-graffitit.

Pökd meg vékony tenyered, s lapozd fel a pestiestet, mert kőműves nem tud lenni belőled!

Kaptam aztán másik állást, szépet, jót, felnőttet. Én nagyon szeretem a felnőtteket, és húsz év alatti embert látni sem akarok már.

Sejde, a víz még mindig mély, s a kezdet még mindig nehéz, mert még mindig tart, s megeshet, hogy a végbe is belenyúlik, viszonylagos (– közép-szerű) jó mód nélkül.

Mert drága ez a város, s a vendégmunkásnak csak lej csörög a zsebében, s kevéske euró, de azt es úgy válcsa bé, mint az ecceri székel, hogy tíz euró mellé még tíz tojást is ad, hálából.

De bizony tojás sincs itt, csak a boltban, csakúgy, mint erdő, havas, rengeteg.

S közlekedni kell, mennek a motorok, forognak az utcák. Bémenyek az aluljáróba, s alig tudok kikeveredni belőle, akkor is rossz irányba. Elalszom a buszon (vendégfáradtság lep meg), s hangosbmondó ébreszt, végállomás, tessék leszállni, s csak néz az ember ilyenkor, hogy mi ez a sok blokk körös-körül. Osztan a Deák-tér se semmi, főleg az a piros metró, amíg felverekedtem magam a felszínre (ekkor tényleg éreztem, hogyaszonya, drágaszentmagyar anyafód), kétszer váltam halálra, hogy még mindig csak egy szinttel vagyok feljebb. Nem es menyek többet ilyen léánkaszínú metróval, az biztos.

S kényelmesek ezek a pesti népek, még a Rákóczi-tértől is villamost fognak a Blaháig, én, ha megerőltetem magam, elköpek odáig, dehát paraszt, köpködj a saját udvarodon!

Járom gyalog az utakat, de meg is van a látszatja, mert bizony sokszor éhesen fekszik le a vendégmunkás, s álmodik mindenfélét, szalonnával, hazaival. És barátoknál lakik, vagy munkásszállón, ruhái a földön vannak polcon, s porosodnak, mint az emlékei. A házkulcs, a bicska rozsdásodik, s véle együtt a székel is.

Alszik, ha tud, s másnap megint továbbmegy.

Nagy-nagy sugárúton kicsi székel legény.

Sok-sok koci között egy szál harisnyában.

Batyúval a hátán, gyalog.

S zsebéből sejde kikandikál piros, román útlevele, melynek műanyag-laminált-ságát egész világ szidja, de leginkább jómagam, mert ha leszed („lászéd”) érette a vámos, elcseszi bimbózó emigrációm.

Árva itt az ember, s csak a saját fajtájára számíthat. Mégis szövetség ez valahol, nem is szent, de nem is seggbe tetovált: látom a pofáján rögtön, ki jött otthunнан. A rendőrt úgy próbálják levegőnek nézni, hogy ordít róluk, félnek. S mindig a Rendőrrre gondolnak, meg az igazoltatásra, meg a határra, örökké fejük fölött lebeg Vámosklész karja, hangja, orcája, amint éppen néhány évre kitiltja őket a lehetőségek eme földjéről, ahol a pénz minél okosabb elosztására és spórlására gondolhatnak, akciós szalámit ehetnek, s tőkét halmozának fel, igen nagy halomba. Látni őket a Blahán, a Határ útnál, Keletinél, Moszkva-téren. Ahogy átsurrannak.

Én is így surranok, mert otthon azért kötöttek belém, mert magyar voltam, itt meg azért, mert román vagyok. De megírták ezt mások, szebben-jobban énnálam. Ők voltak itt a vendégértelmiségiek.

Én – büszkén, mégis szerényen – munkásnak tartom magam. Az angol nyelv alázatos és számító szolgájának. Drága angol nyelv, drága angol nyelv, tényleg drága vagy, s megy fel az árad, mint az istennyila lefelé, hála a fennvalónak, s a csillagösvénynek.

S buta ez a nép, mert nem beszél nyelveket, de hörögve akar csatlakozni oda, ahol csak más nyelveket beszélnek, franckarika.

És ez jó nekem. Jó nekem.

De azért a vendégmunkás is sír. Háromhavonta egyszer. Akkor viszont nagyon. Ilyenkor egyedül van, egyedül kell lennie. Amiért ilyenkor sír, azért soha, senki előtt nem sírhat. Még a Kedves előtt sem. Zokog, hörög, vörös a szeme, de mivel sötétben sír, ez nem látszik.

Ezenkívül kösz, megvagyok. Elveszni nekem úgyis csak testileg lehet. Otthon vagyok már pesten, de nem vagyok otthon magamban.

Többet eszem, kevesebbet szívok. Lakás, asszony is került. Társbérelő is akad, bár saját érdekében ne hergelje bennem a székelyt, ne szóljon rosszat anyáról, kedvesről, vendégíróról.

Kerekedik az arcom, tisztul a tudóm, izmosodik a karom, okos dolgokat talállok ki:

Azért vagyunk a világon, hogy valahol boldoguljunk benne.

4. Újabb nyöszörgések

Érkezés

A vendégmunkás egy hátizsákkal érkezett pestre.

Volt benne három póló, három alsógatya, három pár zokni, és sok-sok igazolás arról, hogy tud angolul.

Azóta eltelt három hónap.

Most már van négy pólógatyazokni. Diploma, okirat, elismervény vagy elismerés semmi.

Van viszont egy rendesen összezavart identitástudata.

Ezért

Frusztrált.

Pökuráriu Joán és a pokol

Hazatérés kicsit, mikrobusszal: kultúrutazás.

Mellettem fiatalember ül, nagy helyen. Mellénye közöttünk hever. Bemutatkozunk, még pesten, jó útitársakhoz illően. Nevem mondtakor beleborzongok, be szép, s be magyar.

– Pökuráriu Joán még vaagyak. – mondja ő hangosan, fészkelődve.

Elámulok. Az ember ugye azt várná, hogy a tényleg román (nekem fontos ez a különbségtétel) legalább úgy viselkedjék pesten, mint a magyar ember mondjuk Kolozsváron. Csak csendben, s szőrmentén pusmogva.

P. J. viszont kiereszti a hangját. Mondatszerkesztése és a hangsúlyeltolás percenként szántja fel filológus-lelkem gyöpét.

– Kluzsról, na, hogy van magyarosan, Kaalazsvárról még mentem el, osztán Pésztán mandam a hivatalnál a nőhez, itt van nagy bog pénz, csáljon nekem magyar csetöcénia! – meséli élvezettel, hogy intézte el azt, hogy már két éve rendes, papíron nyilvántartott állampolgára e szép, lapos országnak. Mutatja, mennyi a bog pénz, ami ehhez kellett. Vastag köteg, még ha túloz is.

Csak nézem, és hallgatom. Ahogy megnyilvánul. Ahogy jelenség. Mert az. Egyenesen szimbólum. Lám, lám, mit annyit nyafogni az identitás miatt. Hallgassuk meg Pídzsét:

– Ne izz még halljam a hangjikat, fűjj, bűdös olájok! – mondja, mikor a román vámos közelít felénk. – Nézzed meg! – böki meg az oldalamat, s egy patkányra mutat, aki kétségbeesetten szaladgál a vattatásoshoz hasonlatos vámvizsgáló bódé mellett. – Pont olyan még van, mint a vámos pofájánál, ugye? Hiába, román vámos, patkány, hihi! – S csak vihog.

Aztán, mikor kellőképpen oldalba bökdösött mindenkit, s akinek lehetett még a szemébe is behunyorgatott, újra megszólal, mégpedig miután átmegyünk a határon, s már a román utakon döcögünk.

– No, kezdődik még a sötétségnél – mondja emberünk, s körbenéz, érti-e eléggé mindenki, mennyire megveti ő ezt a kivilágítatlan, pirossárgakék Nagyváradot.

Zenét fogunk a rádión, beáramlik a sötétbe egy román dídzsé, jó estét kíván. Pídzsé arca rémültté válik, kétségbeesetten csavargatja a keresőt:

– Milyen helyhez van ez, nem még menyen itten a Danubiusnál, ozisténit! Nyavolás ország, szakadjatok meg a zenétekkel együttesen még, hogy a dumnyező szö futyá toátó lúmėja romünéászko!

Haladunk bele az éjszakába, a nagy, román éjszakába. Pídzsé arcán csorog a verejték. Retteg attól, hogy ő (és) ez az ország. Hiszen ő már magyar állampolgár.

Motyog vagy kiabál, szidja az utakat, a nemzetet, a puliszkát, a román gerincet, dicséri a magyar észet, állapotokat és nyelvet.

Olyan lelkes, hogy lassan elszégyellem magam. Hogy én nem vagyok ennyire oda magyarorszáért. És nem gyűlölöm ennyire a románokat. Valami baj van velem, asszem. pesten, a piacon csomó embernek nem az enyém a szeme vágása, mégis imádják a helyet, ahol élnek. Én nem szeretem eléggé azt az országot,

melynek polgára akarok lenni. Nem úgy, mint Pídzsé. Aki meg is érdemli, hogy magyar állampolgár legyen. Soron kívül.

S otthon?

A vendégmunkás ha hazamegy, régi barátai is benne laknak, ugratják, sértegetik.

Hogy emigráns. Meg disszidens. Meg hazátlan. Meg román. Meg „magyar”. Vagy: „pesti”. Fogást nemigen találnak rajta, kitartásuk mégis bámulatos.

Szomorúan és csodálkozva és értetlenül néz le és körbe ilyenkor a vendégmunkás. Hogy miért teszik, azon gondolkodik, s honnan ez eredendő gyűlölet. Ezek az emberek utolsó nadrágjukat is megosztották volna, mikor egy cipőben, bizony, jártak még. Mi fáj most nekik?

Hogy nincs merszük egy hátizsákkal megérkezni pestre?

Amikor szójátszik

vendégcsapat – mert nem egyedül jön
vendégeskedik – bizony
vendégfogadás – hitvány
vendégjog – nincs
vendégmunkás – immigrant worker
vendégművész – szeretne lenni
vendégszerepel(ne) – (ha hívnák)
vendégszoba – az albérlete
vendégszerető – ugyan
vendégoldal – reng (susog) a tolla alatt
vendégoldalak – -ból lesz a Vendégekönyv

A toleranciáról, mint olyan

Tévé. Nézem. pesty fekete doboz.

A homoszexuális prostituáltakról van szó. Interjú meg minden.

Azt rebegi az egyik, hogy ő nem érti, miért bántja őket a Hatóság, hiszen ők egyáltalán nem okoznak akkora veszteséget a kormánynak, „mint a románok, a feketemunkások”. Na tessék.

Már egy buzikurva is lerománoz.

Hátrányai

Amikor más olvas, tanul, én olyankor utazom. Haza, vissza, a munkahelyre. Vagy papírokat intézek, sorban állok. Vagy lenyűgözve nézek ki az ablakon. Még a metróban is. Így hát eleve a lépéshátrány. Ha nem lennék ennyire okos, minden bizonnyal nem tudnám felvenni a versenyt az „ölükbepottyant” echtékkel.

Méla

Elnézem, hogy megy tönkre fiatalságunk papírok intézése, a lebukástól való félelem miatt és közepette. Ahogy „legszebb éveinket” azzal töltjük, hogy legalább egy pici részét próbáljuk megteremteni annak, ami itt mindenkinek eleve adott és magától értetődő. (Szép, nagy, erős és egészséges koldusokat látok. Ők magyar állampolgárok. Rang ez is, kérem, koldulni csak magyar személyi igazolvánnyal és útlevelemmel!) Nem kell többre gondolni, csak a következőre: azon fáradozunk évekig, hogy helyrepopozottnak vélt identitásunkat, s hogy mi szintén magyarok vagyunk, papírokkal és igazolványokkal is aládúcoljuk. Már harmincöt az ember, mikor észreveszi, ha igen, hogy nem megy.

Nagyon profetikus leszek ilyenkor, meg szomorú.

Néha kiabálok a többieknek, hogy

Jóllakott, kövér polgárok s Akciók! mindenütt, ez téveszt meg benneteket, testvéreim?!

Asszonyok kara

Ó, a vendégmunkás asszonyok!

Igen különös fajta.

Erdélyi nőink legbátrabbjai, legtalpraesettebbjei ők. (Nem a legszebbek, azok nálunk sem dolgoznak.) Nem félnek semmitől, jókedvűek és hangosak. Mindenütt otthon érzik magukat, mert nincs szükségük arra, hogy otthon érezzék magukat. Nem gondolkodnak sokat, keresni jöttek ide, és keresnek is.

Tele vannak ismerősökkel, akikben nem magyar állampolgárt, hanem csak másik embert látnak, s bár azok viszolyognak tőlük, mieink nagy hangon üdvözlük őket, találkozáskor.

Természetes nekik, hogy Itt vannak.

Asszonyok kara.

Isteni a küldetésük.

Mindenki gyűlöli őket.

A Kedvesről, még egyszer

...és a Kedves két szép, erős, de legfőképpen magyar állampolgár gyereket szül majd nekem...

Alul

Az Aluljárók még mindig rejtély számomra. Sosem tudok jól kijönni belőlük. Mindig a wild side-on walkolok ki. A fene érti.

Nézem, milyen céltudatosan, okos arccal, lazán és természetesen tud mindenki jó irányba lépkedni, a metróból feljövet.

Én meg állok sok út s lépcső előtt, melyiket válasszam. Szégyellek körbesétálni és minden feliratot megbámulni. Egyből kiszúrnák, hogy nem pesti vagyok.

Felmegyek hát az elsőn, vissza, fel egy másikon, megint vissza, úgy teszek, aki csak úgy, egy kicsit mászkál. Nézelődik. Turista.

Közben irigy pillantásokat vetek a született pestiekre. Hogy ők mennyire tudják, mi, hol.

Aztán rájöttem.

Ők csak egy utat ismernek. Ahol mindig járnak. Ahová a napi betevő hajtja őket, ahol saját napos oldalukat vélik.

A vendégmunkás mindig másutt jut a felszínre. Mindig másutt mehet. Ezer út közül választhat. És ez azért nem semmi.

5. Epilógus – hónapokkal később

Néhány napja próbáltam kinyitni a bicskám, nem sikerült. Berozsdásodott bennem a székely, vontam le a következtetést.

Étolajjal segitettem neki, puhánymód.

Nem mérgelődtem, nem nyafogtam, s jó lenne, ha ebben a szövegben is így maradna ez: rezignált (mert olyan jó szó), bölcs hangon mondhatnám el, amit szeretnék.

Valóban, kissé erősebb és puhányabb lettem ezalatt a pár hónap alatt. Kevés dolog tud megrázni már, és/viszont én is villamossal megyek a Kálvintól a Fővám térig. Nyugodt vagyok, s panasz-szóm is kevés, na nem mert annyival jobb, csupán megszoktam, meg felnőttem, ilyenek.

Továbbra is vendégmunkás vagyok, viszont nem óhajtom cipelni ennek a keresztyét, és már nem élek azokkal a lehetőségekkel, amelyeket nyújt, nyújtani tud: nem kérem ki magamnak, miután kiprovokáltam az elnevezést, hogy büszke sértettségem és sértett büszkeségem teljes egészében pompázhassék valami nem is létező igazságszolgáltatás előtt. Továbbra is megaláznak és továbbra is bizonytalan a jövőm, a lét, de hát tavasz lett közben, meg háború és járvány, más lett a dolgok politúrja, s az is ahogy s ahonnan csillognak.

Elértem, amit akartam: van munkám dögvél. Annak dolgozom, aki megfizet, s ha valakinek extra kívánságai vannak, fogom a kalapomat, mely jelen pillanatban még csupán egy sapka, de azt olyan gráciával helyezem a fejemre, hogy lehajtott fejű pirulásra készíti halandó munkaadóimat. Jó hírem terjed, s csak én tudom, hány embert vezettem félre az angol nyelvtan labirintusában, s ott is hagytam őket rongyul, szellemi magvam kommunikálni-nem-tudásukban hajt csírákat majdan. De addig fizetnek, mert tanulni akarnak a bohók. (Néha eszembe jut, hogy félnem jó lenne, s az is, hogy ha lebuknék, milyen mulatságosan nézne ki a jegyzőkönyvben az, hogy „...táskájában az angol nyelv oktatására alkalmas eszközöket találtunk...”)

Elvesztettem néhány barátomat, akikre vendégmunkásként tettem szert, de szereztem újakat. Megnéztem, mit olvasnak a pestiek, s az eredmény lehangoló volt, és tudom, hogy mit tudok s mennyit érek, látom, mire voltam képes idáig, kicsit tán büszke is vagyok magamra, s akár haza is mehetnék.

De valami nem engedi, pedig minden porcikám indulna már. Fák, füvek, virágok hívnak, minden, ami innen szebbnek tűnik, mint volt, s mint lenne. Mégis maradok.

Most már tudom, kit kell itt szidni, s azt is, kit nem szabad, tudom, ki az erősebb kutya, s hogy mit csinál. Tudom, hogy kell kimenni az aluljáróból, s azt is, melyik a legrövidebb út az otthonom s a munkahelyem között. Tudom, ki számít, mi az elit, s mit tart fenn a köznek, mely tagjaival oly egy vagyok néha. Jobban ismerem a Kedvest is, s nem csalódtam. Tudom, hol olcsóbb a felvágott, s hogy mi a titka az akcióknak, s tudom, álmodhatnám éjjelente azt, hogy töltött káposzta erdélyi módra, de nem teszem.

Szóval sok mindent tudok, érzelmeim viszont alig vannak. Ahogy sejtettem előre, megölte őket a város, ez a város. Szemlélődés maradt és kommentár, without érzelmi íkú, natessék.

Elmegyek a kultuszhelyekre, kedvenceim hol laktak, és gyakran képzelem el, milyen volt pest a századelőn, és szeretnék élni kicsit ott és akkor, aztán rájövök, hogy nem tudhatom elképzelni. Nekem átvillamosozni a Dunán mindig mást jelent, mint akármelyik pestinek. Nekem a Citadelláról megszemlélni a várost mindig ugyanolyan. És sosem sétálgatok úgy a Kálvinon, mint Csáth Géza, Karinthy vagy Hunyady Sándor. Tudom, hogy sosem leszek itthon itt, sosem leszek pesti, de otthon sem leszek már otthon soha, és sehol sem fogom magam jól érezni, mert mindig hiányzik majd a másik. Tudom, hogy tézisem, mely szerint az emigrálásra egy generáció rámegegy, igaz, s hogy e generáció esetében én vagyok, azt is. (Keménynek kell lennem, hogy egészen el ne vesszek. Szívósságom viszont csak úgy működik, ha betartok bizonyos nevetséges, ronda, furcsa, többnyire egészségügyi szabályokat. Rigolyáim ezekből lettek, megviselik, gyötrik a Kedvest.)

Erdélyinek már, pestinek még nem vagyok jó. Nem is leszek, nevetséges ez a város, ez az ország. Otthon sosem látni sztárokat az utcán, s megmarad az egészséges távolság. Otthon nem ismer mindenki mindenkit, és nem ugyanazokat az arcokat látom mindenütt. Otthon nem lehet mindenki 15 percre híres, és csomó boldog ember van, aki sosem szerepel a tévében. Túl kicsi ez az ország, túl sok az ember benne, túl közel egymáshoz. Nincs erdő, hegy, mi elválasztaná őket, szép nagy család, az van. Nem szeretnék tagja lenni, s a többi bevándorlótól eltérően nem ájulok el attól, hogy mennyit lehet kevés pénzből enni, s nem mutogatom egy otthonról jöttek sem a Duna-partot úgy, mintha az enyém lenne vagy legalábbis mintha én köveztem volna ki. Jólakott, kövér polgárok s akciók mindenütt, s ez téveszt meg benneteket, testvéreim, már nem mondom, mert kinek.

Nincs már testvér, összetartás meg vidéki dolgok, egyenség van, unió.

Konstatálnom kell, hogy elvesztem, talán mindenkorra, mert sehova sem tartozom. Az étolaj csak ideig-óraig nyitja ki a bicskát, a karikás ostorral viszont nem lehet szalonnázni, de nem is kell, azt hiszem.

Légüres a tér köröttem, kicsit lebegek, s pattog a fülem, tompán hallok a világot, s benne magam. Új élmény kellene, más feeling, újabb megszokás. Ha világjáróbb alkat lennék, már továbbálltam volna.

pest semmi újat, jót nem tud nyújtani már nekem. Igaz, rosszat sem.
Lófaszt ért az egész, barátom.*

* Fekete Vince: S megint előlről.

GERGELY ÁGNES

Rekviem egy évszázadért

Mind, mind alusznak a dombon.

(Edgar Lee Masters)

*Hol van György, Ottó, Miklós, Imre és Péter?
Aki honvágyát az izzó afrikai kutakba is belefúrta?
Aki az önérzetből összetákolt angol mondatoktól
a magyar népdalig emelkedett?
Aki Toulouse-Lautrec-i széles fekete kalapban, piros
sálban álmodta, hogy megírja a nagy regényt
az emigrációról?
Aki elbeszélte szétroncsolt ifjúságunkat és a lányok
átnedvesedett fehérműjét?
Aki a piszkos mélyből halálba vonzódott a tisztaságért?
Mind, mind alusznak a dombon.*

*Hol van Sára, Erzsébet, Ágnes, Eszter és Zsuzsanna?
Aki a tajgáról megkettőzött bátorsággal hazajött
elgyávulni?
Aki azt kiáltozta: „Szeretlek!”, és a rémülettől
rémülten okádott?
Aki keményhúsú érzékenységgel tudta minden örületnek
a végét?
Aki az utolsó utáni percben tanult megbocsátani?
Aki lekurvázta a másikat, mert bement meginni
azt a whiskyt?
Mind alusznak, alusznak a dombon.*

*Hol van a homok és a roncs,
a haza és a mélység,
a széles fekete kalap és a népdal,
hol vannak a mondatok és a nedvek,*

A Tiszatáj előző számában sajnálatos módon hibásan jelent meg Gergely Ágnes fenti verse. A tévedésért a szerzőtől és az olvasóktól is elnézést kérünk.

*a nagy regény és Toulouse-Lautrec Párizsa,
hol van a leányszobák vágyakozása,
hol a kutak és hol a tisztaság,
a lobogó piros sál és az emigráció?
Mind, mind alusznak, alusznak a dombon.*

*Hol a bátorság és a keménység,
hol a „konyec” azon a közeli tajgán,
az utolsó perc, a megbocsátás,
az okádék, a kurvaság,
hol az érzékenység és a whisky
vagy a pálinka, hol a „szeretlek”,
a pillanat és a kiáltozás,
és amin végül bemennek, hol az ajtó?
Mind, mind alusznak, alusznak, alusznak a dombon.*

*Hol van Fábián, az öreg suszter, a szép magyar
bajuszával?
Hol a napfényszínű ház, a sötét léckerítés?
Hát a sebészprofesszor, aki nyombélfekélyt operált
már az első háború után?
És a szekér, a hosszú, hosszú kövesúton?
A szekér meg a sok kő, ami szétrázta a sebet?*

MIKLÓS PÉTER

Tisza-part

Csönd nincs a Tisza-parton, homokos vidék,
szandál meg saru után lábmosás, estére font pulóver,
vagy még egy feles, ami úgyis olcsó mint az ászok,
és érdemes jönni, mert az üveget vihetem tova,
zenegépből százasért dalt fakasztok és a homállyal
együtt érkező bátorsággal érdeklődő tekintetű,
át is ülök, szalonna kunkorodik, zsír csöppen,
nagy barna pók, és csak a napfölkeltével
ér véget a románc, az első troli fölmentő sereg, Juhász Gyula
reggelről reggelre kékebb, mi lesz velünk, Anna.

Távolodó tél

Megfagyott a levegőben a köpés, kemény szovjet
tél lesz újra, mínusz tíz vagy húsz
és a szélvédőmosó is kásás, hőemberek
seggében répa, szép szeműek,
szén szeműek, ó de a tél, csak múlna már,
csak ne hullna már, tahó, a hó,
szánok mindenkit visznek,
elvisznek, változnak évszakok,
akár Kolumbusz tojásai, tábla
Americana egész mogyorós,
csomagjában csupa limlom,
kacat, szar, inkább meg se kapta
volna, jön majd tavasz vörösen, melegen
mint ravasz, rőt bundájú, csöndes róka.

Légyvadász

*Köztudott, hogy Mándy félt a legyekről,
tőlük annyit várt mint bármely gyerektől
a legendás Teleki téren, csapatot
verbuválva, pörköltet páleszzel csapatott,*

*este kávé nem kívánt, csak botorkált
volna tőle álom nélkül, a bérlakás
nagyszobája és te(nye)remnyi konyhája között
R. Kamilla képét keresve a könyvek mögött,*

*rátalálás után csodálkozva, nem is rá
gondoltam, volt már negyven éve, tisztán
emlékszem fehér nyirkos kezére, adott
meghívót a báljára, nem mentem, kutatott*

*tovább, a dedikált könyvre kávé folyt,
de az is már mikor, talán meg sem volt
még a kék virágos csészekészlet, nem
lehetett Meinlt kapni akkor még Pesten.*

ACZÉL GÉZA

mézesmadzag

isten őrizz hogy politikai líra – az akasszátok meg a heréljétek
nincs lelkembe írva különben is ki akasszon meg kit heréljenek
a látomás ott kezdődik hol már nincs sortűz s a kenyérjegyek
is szociológiai lábjegyzetté válnak helyet szorítva nagymamának
a zavaros lövöldözések után a zsírosztogató reménytelen sorban
aztán apa megy a kopott néprádióhoz nem tudva mit hoz a holnap
s ettől még jobban fáradt mamával nekifeszül a recsegő masinának
a zajos lózungok után nem is sejtve az is nekik van hangszerelve
ha latyi hülyéskedik andalít honthy hanna s deresedő fejükre
hullva mint a manna előkeveredik festett kárpitok mögül a buffo
most a rímet hagyjuk – mélységét nem takarja el a költői téma
ez a rossz mozgalmi anatómia melytől bölcsőnk óta menekülünk
koslatva mézesmadzagok után melyek végén győzelem fénylik
s ártatlan szívek azt remélik egyszer tényleg lesz ingyen vonat
ingyen üdülés ingyen seggbe szúrás és infantilis ingyen utazás
buta máz – hisz már érett férfi voltál mikor orrod előtt tologatta
a beérkezés határait egy öntelt rezsím majd jött demokratikus mása
szerencsétlen majdnem áttolt a másvilágra s majdnem lóra ültetett
dorbézoltak a hült fejek s a nyuszikból előbújtak a nagy vagányok
zsenge alig kóstolt reményeinkre dübörögtek a mozgalmi elefántok
mire valahogy megértetted a világ nem pál apostol és teréza nővér
mentén szakad add fel magad add el magad vagy fejjel mindig a kőnek
ezek aztán a véreddel nem törődnek a poszt zsigereikben visszahívja
a nyegle kényurat s mint az áradat a zajos janicsár sereg rád ragad
mássalhangzóit köpködi nyugat keletről dobtáros gitárral zenélnek
mint rozoga kunhalomra mutogatnak szomszédok a pokoli malomra
sírodon törvényt ül a jenki ki épp olyan senki mint ama hat milliárd
csak félre ne érts – isten őrizz hogy politikai líra épp ellene mászunk
legfeljebb a jambus döccent és szerelmes verset sem írunk többet
zöld dombokra csöndre kék szirtekre vágyva csúsznánk a másvilágra

LÁSZLÓFFY CSABA

A nyelv

*Rejtélyes minden, mielőtt
kimondanád; ámde a szó
burkában mintha az örök-
léletet őrző Időanyó
arcát látnád, szembogara
álmatagon néz, vagy tüzet
lővell rád s mint istennyila
nyilall beléd az üzenet:
„Ősrengetegben valahol
megbúvó vad- s vadásznyomon
kövess!” – Ösztönöd ráhajol.
ráhull (kidőlt törzs, vagy korom)
egy kőre.*

*„Forró – bűg a vér.
„Jég” – sikolt a halál, s elér.*

Testamentum

*Ha nem tudtok kimenni már a rétre
elég az álomtalan éj emléke
az ágyban párnák közt halok meg mégis-
hite fekete rigóhang az ég is
a kerti ágyások ibolyakéke
nézzetek föl a margarétás képre
elég a láz s csontváz-anyánk emléke
a rossz a jó a makulátlan még ha
illúzió is csak mint a kerékre*

*ragadt gaz-ragyogás s zizegő széna-
sugár a holtvíz holdjának visszfénye*

*elődök közt sok örült s árva flótás
gyűlevész hadban mágus vagy kornétás
tekints le rájuk mint egy feneketlen
kútmélybe: nézd a homlokuk fedetlen
halottként is leszázalékolt-csonkolt
népség a betevő falat is gond volt
némelyik életében senki-orcák
mögül kifosztott szemüregű ország
gerjesztett gyökértelenség-kalandját
továbbadják-e komputer-halandzsák?
végső mámorba görcsbe rándult térdek
mint összeboruló rozsdától vérzett
fejfák ráncos vén faarcuk elfedve
s vad rángatásokkal a prúd végtelenbe
kinyújtózkodni vágyó vérbe gennybe
alábukó sok szemérmetlen szentje
s mint bennszülött: a hely a nyelv a génnek
kihívásait villogtató lélek
– ilyen lakása volt-e? – néz merengve
a hamuszín testű patkányveremre
s a ráadás még: a porral álcázott!*

*kálváriák ripacs komédiások
felbugyborékol mint évezredes vicc
bűn és aranypénz s még a holt gerinc is
libabőrös lesz attól ami nincs már –
de nyitva tart egy szívkamrányi kincstár*

2003. július 18.

Hármasoltár

1. (az élet)

*Mire kitudódik, már semmi sem
olyan feszes; a mell, a combizom,
a látás lazasága, közönye, mint lassan
adagolt méregcseppek, siettetik a
krákogást s a végső, kínos köpetet.*

2. (a fiatalság emléke)

*Ha visszasüt, még változatlanul
tűnhet némiképp; az átmeneteket
a harmadosztályú álmok szférájában
kell keresni, és ami az Isten tartozását
illeti, arról jobb nem beszélni. Inkább
sétálj árnyas ligetekben, mielőtt a
sivatagi magány elemészt.*

3. (Házsongárdi sírok)

*Micsoda nem-találkozások. Borostyán-
csokrot szorongatva kamasz gátlásokkal
imbolyogsz mint gesztenyeág azok áldozata
után kutatva, akik valamikor szerettek.
Lehetne fény, lehetne nyár – de csak
bénító sekélység, csak a mélység örülete.*

2003. május 7.

Az elmaradt epilógus

JELENÉSEK – MÉRIMÉE: „A FÖLÖSLEGES TÖKÉLY”*

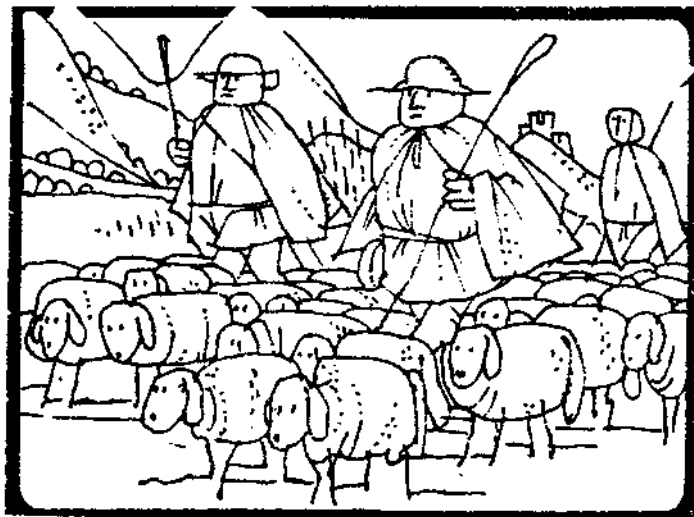
*Az éjszaka tele van tántorgó, vak
árnyakkal, titokzatos, távolodó
lépésekkel, tétovasággal, az elnyílt
mályva melankóliájával, a bazsalikom
bomlott vérű lányra valló bujaságával,
televan pihegéssel, az ereken dobogó
idő lelassulásával, az álom pihe-
gyönyörével, az ázott humusz előtt pórére
vetkőző gyökerekkel. Az éjszaka tele-
van időtlenséggel, a szirének gúnyos
énekével, Pénélopé elkeseredett
hűségével, legendás sziklákat simogató
delfinek kacagásával, a bibliai cet
gyomrában mint karanténban koplaló,
megzápult prófétákkal, rég elmerült
szenvedélyek gyöngyházkaagyló-szemével,
lovas portyák, melléklépcső-ármányok,
eltévedt párbajgolyók emlékével, televan
a Földgolyó terhével.*

*„Volna pók, Varangy,
Kígyó – inkább borzadnék.” Csak az üresség,
a társtalanság riaszt, nem ez az éj, amely
televan a belek görcseivel, a kórházi agóniák
éterszagával, az alélt szervek anatómiai
magányával, a szív szűkülésével, hogyha
tűrnie kell az önzés tébolyát, az áruló ölelést
s a gyilkos gyáva leheletét. Az ínnyen egy
hajdani édes csók íze még; de a virrasztó ég
egykedvűen borul ránk, akár a Teremtő szem-*

* MÉRIMÉE – a modern próza halhatatlan mestere 200 éve született

*héj. Talán csak isteni engedékenységgel van
tele az éj; ki tudná megjósolni, hogy osonva
jár-e köztünk a halál, vagy repülve húz el az
űrbe, végképp a kivilágított diadalívek felett?*

2003. július 30.

GRECSÓ KRISZTIÁN

Egy utazás alakjai

RIPORTRA HANGOLVA – A LA KOSZTOLÁNYI

„– Varázsolnak még? Jósolnak? Vetnek kártyát?
– (kitérően) Csak falun.”

K. D.

A herélőjuhász

Karcsika megtört, öreges léptekkel ballag be a tisztaszobába a fényképekért és az újságokért – pedig alig negyvenes. A kormos, égett ételfoltos sparheltet vizsgálom magamban, közben – először látok ilyet – kipróbálom mennyire érzékeny egy földespadló. Meg lehet-e sebezni: cipőélel, cipősarokkal.

Ezen a képen mi vagyunk, mondja Karcsika, amint visszaér: a Földes Sanyi bácsi, a Tokaji Pista bácsi, az Öreg Cincér, meg ezek. Emezeket meg rólunk írták.

Fegyvelmezett büszkeségének nem bírok ellenállni, odakönyökölkök, hogy megnézzem a gyűjteményt; bőröm zsíros lesz a viaszkosvászon terítőtől.

Szíval ezek azok, na, mondja, írtak már rullunk mások is.

Aha, felelem.

Fölül egy *Kistermelők Lapja*, alatta egy *Szegedi Egyetem*. Beleolvasok. Kettős interjú, tükör előtt: próbálom Karcsika hangját hallani, amikor a válaszokat olvasom, és közben arra gondolok, hogy ezt a helyzetet, hiszen idevaló, megírom majd. Tessék: onnan előre könnyen, innen vissza... ki tudja.

„(...) Nem gondolt még arra, hogy lassan meg kellene házasodnia? Vagy nem tartja szükségesnek?

Lett vóna, de hogy szegény anyám meghalt, elhalasztottam. Aztán meg a lány hagyott ott...

Ő mit szólt ahhoz, hogy foggal herél?

Hát, nem is mondtam neki.

Nem tudta a menyasszonya?!

Lehet, hogy tudta, de én nem mondtam neki.”

Tegnap meg az itteni kecskét herültem ki, mondja Karcsika, mikor ráun a csendre, négy lábát összekapták, oszt úgy. Többe vót a fogás, mint a herülés.

Türelmetlensége rám is átragad, nem bírom visszagyúrni gyomorba az újságíró. Pedig, mikor hallgatunk egészen olyan, mintha lehetne közöm nekem is egy füzesgyarmati herélőjuhász viseltes dolgaihoz.

Mióta űzi ezt a mesterséget, kérdezi belőlem *a hang*.

Gyermekkorom óta, mondja. Akkó' tanultam eztet az öreg juhászoktól. Azok, az öreg juhászok meg így mutatták, hogy így köll. Különben meg könnyen bele lehet gyönni.

Bele?

Bele.

Nem tom.

Ha mondom.

Már akinek.

Neked is.

Kedves.

Munka az, egyedül nem bírok vele.

Hát akkor?

Valakinek a lábát fognia köll, hogy én tudjam csinálni. Ahogy a lábát elfogja, leghegyit a zacskójának sitty-sutty akkó' bevágom, tűbe elfogom, oszt' lehet is harapni. Pályinkát, egy gyűszűnyit rájaköpek, nem vagyok én olyankor ihatnék, csak hogy el ne fertőződjön.

Úgy teszek, mintha érteném, merengek, mint aki látja a *módját*. Megfogalmazatom vele azért újra és újra. Belejön, a konyha közepén toporog és játszik. Pantomimes, színész, populista politikus. Az *állat* két alsó lábát fogja, mintha hátával maga felé venne föl egy gyereket; a lábszáránál szoríjom magamhoz, mondja; elképzelem: a feneke egy kicsit lesüllyed, már látom is, tényleg, megfeszül a herezacskó. Leül és mosolyog.

Érted mán?

Megölelném. Hivatásos juhász korában is így heréltek, kérdezi belőlem *a hang*. De jó volt, míg hallgattam, gondolom.

Hogyne, feleli Karcsika. Liker, másfél liker pályinkát oda a főnökök kihoztak, oszt' vót, hogy egész álló nap csak herültünk. Aztán szabad tűzön olyan tökpaprikást főztünk, hogy csak na. Krumplival finom ám, de nagyon.

Miben különbözik a hústól?

Gyorsabban fő. De jó az reszelve is, meg tojással.

Foggalherülés közben... hogyis mondjam... nincs olyankor valami... fertőzés-veszély? Nem szokta herélés előtt megmosni az állatok herezacskóját? Ezt *a hang* kérdezi megint, persze. Karcsika hátrahőköl, elmegy a kedve.

Mán mié tenném? Tiszta az teljesen, gyapjú van azon.

Cimborálni akarok, de urizálok. Van még igény az ilyenfajta herélésre, kérdezi belőlem *a hang*, hogy mentse a menthetőt.

Má' hogyne vóna. Tavasszal is, két hétig ki se látszottunk a munkából. Ilyen olóval nyírtunk.

Koszor kezével a hokedlin heverő, kerek pántos birkanyíró ollókra mutat.

És meg is körmöltük őket. Amúgy tisztába raktuk őket rendesen. Amennyit ezekkel megnyírtam, ha mind az enyém lenne! Lenne egy kis csapat.

Mit szól a módszeréhez az állatorvos? Láttá már, hogyan csinálja?

Láttá hát! Meg is dicsért, hogy a régi juhászok is így csinálták. Vót olyan is, hogy a Boda doktor úrék eljártak malacot ótani, oszt' egy háznál kérték, hogy herülné-e meg a bárányt. Oszt' mondta a Boda doktor úr, hogy szóljanak nekem. Meg vótaképpen baj se érte még ezzel egyiket se.

Egy kicsit még értetlenkedek. Hogy van-e ma soron állat. Jó lenne a riportba, hogy én is ott... toporgás, téblábolás nem is tudom, melyik kifejezést használnám. Karcsika értetlen, világosan megmondta, nincs. Azért kísétálunk. *Zsófi* és *Gyurka* a belső udvaron legelésznek; Gyurka nem örül. Karcsika magához vonja.

Így na, így köll, mondja, és felemeli. Térgyeljé le, szól rám, úgy bizony, oszt mostan hajolja oda.

Semmilyen seb nem látszik a tegnap herélt Gyurkán. Bár dudor sincs.

Érted mán, kérdezi.

Értem, mondom, és a fölöttébb lapos, szaros, sáros herezacskóról felemelem a tekintetem.

A mezei juhász

Öt perce csönd van, mikor Karcsika azt mondja, egy kisfröccs, talán kettő, ha lecsúszik, hogy *Veszett Daruru mindég tunni akartak*. Délutánba ér a keserves, füledt délelőtt, a Kinizsi kocsma büdös, az ablakon át bevakít a füzesgyarmati nagyutca széles tere.

Kicsodák akartak tudni róla, kérdezem.

Én aztat nem tudom igazibul, feleli, de mindég jöttek múzeumosok, meg ilyen fajták, osztán ő meg elbeszélte nekik, mit tud rulla.

Kiről?

A Veszett Daruru.

Aha.

Nagy ember vót. Bizonyára, ha ilyen kíváncsiak.

És kitől akartak tudni róla?

Tokaji Pista bácsitól.

Menjünk, mondom. Karcsika orosz tajgai vágótázója fájdalmasan nyekereg. A kerítéslecek mögül kivillannak a szemek, mint egy olasz maffiafilmben; párolog az aszfalt.

Vótam ám én verseny is, szól hátra. Herülésbe pediglen első lettem. Adtak bort, meg csokit.

Ha ennyire egyszerű minden, kiáltok előre, és megkapaszkodok a vállában, hogy még seb sincs, miként lehet eldönteni, ki nyert?

Más, mondja, nem herült, csak én!

Nem volt szoros.

Már hogyné. Én tudok herülni, más nem tud.

Tokaji Pista bácsi a faluszélén lakik, még éppen nem tanyában. Nagysokára csoszog ki a kapuhoz, kalapja viseletes, pödrött bajsza ősz és ritka. De peckes. Elmondom, mi járatban. Visszasétál a házba, újabb tíz perc múlva előkerül.

Nem akar a fiam beszéni, mer' nem jól van, mondja.

De én magával akarnék..., mondom.

A konyha sokkal rosszabb állapotban van, mint a Karicskáé. A döngölt padlót régen nem söpörték, recseg a morzsa. Mindig. Úgy érzem akkor is, ha nem taposásák. A beszélgetés is ilyen lesz, de ezt nem sejtem még. Bokrétára van kötve a nyelvünk...

Daru Sándor nagy gazember vót, mondja, az bizonyos. Hat ökre, nyóc lova. Tizennégy éves koromtól őnéki dógoztam egy ideig, aztán még húsz évet juhász-kodtam, míg be nem gyött a ruszki világ.

Ő tényleg csodákat tudott tenni? Mondjuk elintézte, hogy az állatok megvesz-szenek?

Meg is betegítette, meg is gyógyította. Meglátta, ha csüng a feje, csinát neki or-vosságot.

És valóban elhajtott minden hang nélkül bármilyen állatot?

Visszaadta még akkornap neki, fináncos ember vót, egyszer úgy derékon vág-tam a vasvillával, hogy arrú kódult, mondja és nevet. Alig hencseredett fő.

Akkor a falubeliek hordták hozzá a veszett állataikat gyógyíttatni?

Dehogyan hordták!

Ha meg tudta gyógyítani, akkor miért nem?

Nem tudta az, mindég gyött hozzá egy veszett kutya. Hallottuk, éjszaka veszett kutya jár.

Pista bácsi, nem értem. Mit csinált? Az imént mintha... azt tetszett volna mondani, csinált valami orvosságot, ha csüngött a feje.

Csapják agyon!

Hogyan?

Lapáttal.

De én...

Fináncos ember vót. Lovat, ökröt megveszíteni és meggyógyítani is tudta. A ku-tyát csapják agyon! Ő veszítette meg a kutyákat, vót egy kedves pulim, a bundám-nak szélérül eltűnt, oda vót, máma se láttam.

Lett helyette új?

Azt mondta Daru, hogy Szeghalomról hozzunk egy pulit. Szűcs Sándor cim-borámtól vegyük meg, az meg azt mondta, nem lehet. Daru éccaka elhívta a kutyát Gyarmatra, onnan meg Barnaszigetre. Az ember reggel hajtott vóna. Nem tudta meg sose. Nagyon jó puli vót.

Még egyszer megkérdezném... hogy is van ez, most... gyógyított, vagy nem... megveszítette az állatokat... vagy nem?

Eltűnt. Oda lőtt egyszerre, aztán meg: utálták is, többet se láttam. Nagy gazember vót, az bizonyos. Hat ökre, nyóc lova...

Az utolsó mondatról, az jut eszembe, hogy Barnaszigeten éltek le úgy életüket juhászok, hogy nem hallottak a kommunizmusról. Az ördög földjét még a huszadik század derekán se telekkönyvezik – talán azért. Elhallgatunk. A szobából neszést hallok majd egy-két elkeseredett nyögést.

A kölkök má' megin' beteg, mondja Tokaji Pista bácsi, mire a kölkök megjelenik az ajtóban. Egészen közel lépnek egymáshoz. Egy kilencvenes éveiben járó apa és egy jóval hetven fölötti „kölkök”. A mélyebbnél is mélyebben hallgatunk, a kutya meg közben bejön a konyhába.

A pap

– *Hogy viselkednek a kisdedek a keresztelés alatt?*

– *Itt Pesten mosolyognak, falun, ahonnan idejöttem, sírtak.*

K. D.

Szeghalomig van busz, sehova tovább. A csabai járatig órák. Szeghalom szomorú és kegyetlen kisváros, teli szeretettel, vággyal és poros ragaszkodással. A bíróság épületénél olyan, mintha a világ közepénél lennél, keresi szemed a szent oszlopot és a törzs tagjait, kik életük árán is hisznek ebben. Egy üzemmel szemben cövekelek le, műanyagládákat rakosgatnak fejkötős asszonyok az udvaron. Szűk fél óráig nem jön egy lélek. Aztán egy kispolszki robog bele a csendbe, integetek neki, kissé ki is lépek elé. Nem kerül el. G. atya, egykori városi plébános hírhedt ember felénk és másutt is, jó napot köszönök neki, mintha nem ismerném. A püspök homlokát ráncolva nyilatkozott annak idején a tévében, aztán meg elárvereztette G. atya bútorait a parókiáról.

Merre, kérdezi az atya.

Csabára, felelem.

Mikor G. atya könyvnyomtatásba kezdett, és a nyolcvanas évek végén olyan műveket szedtetett ki, amiket a klérus örömmel, a hatalom némi daccal fogadott, akkor állítólag egy szerdai reggel azt suttogta G. atya fülébe a püspök, hogyha nyersz rajta, fiam, annak fele a miénk, ha elbúsz, és följelentenek, nem tudtam róla.

Mindenre lehet áldást kérni, atyám, kérdezem.

Arca meg se rándul. Ha ismerem, ismerem.

Gúnyolódik?

Nem én.

De akar.

Dehogy!

Istentől áldott spermáról akar hallani, igaz?
 Újságíró vagyok.
 Nem mentség.
 Nem is azért. Csak egyszer, mikor egy esküvőt kellett megírnom, végig, általánosán, megkerestem önt.
 Nem emlékszem.
 Én sem emlékeznék.
 Ha alul értékeled magad, alul értékelnek.
 Talán csak tisztán szeretnék látni.
 Szóval?
 Ott sok mindenről beszélt nekem. Meddő asszonyokról is.
 De az Úrtól áldott spermáról nem.
 Arról nem. Azt utólag hallottam. Belefért, szép hozzáköltés... már, ha az.
 Az.
 Azt is hallottam, hogy egyszer hajnalban, egy lépcsőház sötét csendjében azt kérdezték öntől, utolsó kenetet adott-e fel.
 Hogyhogy?
 Valahonnan hazafelé tartott.
 És mit válaszoltam?
 Kenet volt, de nem az utolsó.
 El se mosolyodik. Nem riportba illően marad néma. Fegyelmezett, vagy nem érdekli a pimaszul elővezetett legendárium – nem talál egymásra figura és valóság. Kezdem úgy érezni, elviselhetetlen mozdulatlanságban vagyunk.
 Egyszer azt kérdezték tőlem egy pesti konyhában, van-e olyan táj a környékünkön, ahol semmi sincs a horizonton belül, mondom. Se egy fa, se egy bokor.
 Nincs.
 Nincs hát. Sehol sincs.
 A sivatagban, ahol Krisztust megkísértették, ott volt. Létezett ez a semmi.
 Ahol született az egyház, mosolygok.
 Iván Karamazovra gondol, ugye?
 Elszégyellem magam. Szorít az öv, nehezen jutok levegőhöz. Dobolok a combomon. Telefonon lehet győnni?, kérdezem.
 Kosztolányi?
 Megint hallgatok.
 Hol tegyem ki, kérdezi.
 Ahol önnek jó, mondom, és letekerem az ablakot.

1997–2003.

TÉREY JÁNOS

Hagen, avagy a gyűlöletbeszéd

FINÁLÉ

(A Norna Network stúdiójában. Fölcsendül a Gyászinduló. A képernyőn a belváros romjai. Verdandi, Urd és Skuld a nap kommentárjait olvassák föl. Később kerekasztal-konferencia kezdődik, és megérkezik a stúdióba Wolfart és Gelfrat)

VERDANDI:

Ősz van. Sorsfordító időket élünk,
S míg Wormsban alkonyul,
Az egy tekintet Niederland egén csüng,
Majd elhomályosul;
Ősz van... Mostantól új
Időt számítunk itt, a fölmosatlan,
Gyászfátylas tethelyen,
Hol végetért egy hosszú pillanatban
A túlvidám jelen.

URD:

Alattvalói voltunk
Délelőtt,
S a nádszálkarcsu Notung
Földre dőlt;
Láttuk mind égre nőni:
Szemünk láttára szétszakadt!
Állunk az üres őszi
Ég alatt.

(A kivetítőn megjelenik Siegfried képe)

SKULD:

Istenülése elmaradt,
De úr tátong utána...
Emlékezzünk Wotanra,
Akit szolgált az élcsapat.

(A kivetítőn Worms)

VERDANDI:

Szokatlan arany alkony
A lángnyaldosta parton:
A Rajna csíkját vérpatak
Színezte át, s a milliós Worms
– Mert így ítelt a rendhagyó sors –:
Urától mentes és szabad.

SKULD:

Függetlenség napja, vagy
Csuklónkra kattán új lakat?
Emlékezzünk Wotanra,
Pásztázva most az árva
Szemhatárt.
Szíven üt-e hiánya?...
Egy törpe hágtá át a
Szent szabályt.

(A kivetítőn megjelenik Hagen képe)

URD:

Az aljasság napján tükrébe ásít,
És vérfürdőt vesz Alberich fia.
A holt betű is kiabálni látszik:
Rajnai Ipar Nincs Garancia.

(Kerekasztal-konferencia)

WOLFART:

(jön)

Worms törhetetlen?! Állóvíz a Rajna?

Kik hirdették ezt? Mi, mindannyian.
 A Mittét hájas füstfelleg takarja,
 Szennyáramtól barnállik a folyam:
 Szeptember mocskától. Alakulóban
 A tartomány... Hős helytartója hol van?
 Elhagyta a bepiszkolt szenthelyet,
 Hogy idelent féltucat kancsal ördög
 Megírja s elpróbálja Ragnaröcköt,
 Pernyével, porral permetezve meg
 A Rajna színarany vizét, mely üszkös
 Terhétől fölfortyanva hömpölyög
 A kacsaringós rakpartok között
 – Maga mögött hagyva a hullabúzös
 Várost – Rotterdam dokkjai felé...
 S Worms már egy ismeretlen istené.

URD:
 Betűzünk híreket, míg egymásba ér az éj s nap,
 S eszünkbe jut nemegyszer a gleccsermélyi
 korszak,
 A zúzmarás idő, mikor a magas Észak
 Jégpáncéljára Dél szikrái záporoztak...
 Mert atlétáinak legjobbját
 Is elvesztette Észak, és engedett a rossznak:
 Eldőlt Wotan előtt a végső barrikád;
 Mi behunytuk szemünket,
 És megtörtént a büntetés:
 Már nem olyan, mint volt azelőtt, a világ.

VERDANDI:
 Worms! Salátástál élénk fűszerekkel:
 Minden növénynek jut kitüntetett hely,
 Jellegzetes minden külön zamat;
 Saját helyén saját helyére nem lel,
 S a rész törekszik: akkor boldogabb,
 Ha egészének saját nevet ad.

SKULD:
 Rész és rész násza, boldog szorzat-összeg:
 Össztáncuk szédület;
 S mi megtesszük gyümölcsöző jövőnek
 Testvériségüket!

URD:
 Részek, mint rétegek, külön hazákban:
 Fölül, középen és alul.
 Különbségük üdvös egyformaságban
 Oldódik föl nyomtalanul.

WOLFART:
 Worms: olvasztótégely! gyűjtőmedence!
 Itt minden ősnek magas polca van;
 És itt az égtáj mindegyik lelence
 Az úr torkának ugrik szomjasan:
 Küzd, hogy vérét urával elkeverje,
 Elsőségeért váltig verekedve...

VERDANDI:
 Hol húzódnak a törésvonalak,
 Melyek mentén megroppan a világrend?

URD:
 A láng tulajdon országába kap:
 Wotan mondott a villongásra áment.

GELFRAT:
 (jön)
 Két fél küzdött, egyetlen part szakadt...
 A lélekvesztő! ő mozgósította
 A védelmet s a bosszú osztagát;
 Gyöngéinket vitorlájába fogta:
 Remény sürget, hátráltat gyávaság.
 Hazárd isten dönt: földre hull a tornya,
 És játékasztala a Nulla Zóna.

EGYÜTT:
 Döfje ki szemét újabb kőriság!

GELFRAT:
 WotanWorld – örökrend! Félistenek
 Góggel berendezett köztársasága!
 Örökjog? Fürgén oszlat balhítt
 Egy hálátlan vendég, a Rajna árnya...
 Kik állították: nem zavar vizet
 A terrortörpe, csöpp sátán-palánta?
 A kétkedőket helyszínelni várja
 A Nemzetbiztonsági Kabinet.

WOLFART:

Hallgatunk, míg egy világ omlik össze,
De számbavesszük élő részeit;
Ha már a három norna így kötözte
A Végzetszálat: Wotan vért veszít,
S a város megváltatlan mindörökre,
Mert fényesebb Siegfried nem érkezik.

URD:

Végünk van, hogyha puhul a pöröly,
Amely Nidhögg méregfogát kitörte;
Ha níbelungok napja tündököl,
S történelmet csinálhat bárki törpe.

*Függöny***FINIS**

DOBOZI ESZTER

Külön világ

*Mutatja már a föld, kiadja már magát,
nem óvatlan-butácskán, mint kiről így dönt: a sors(?),
egy kór(?), akárki. Megfellebbezhetetlenül
kitakarva: vízerek, kőkorok meg bronzkorok,
átüt agyag, a márga, gránit, és legfelül
elhalt, kiforgatott ló- meg bárányszejként
tönkök, tuskók, kígyóformán gyökér szalad:
felszín alá szorult lián, hajdan volt lugasok
indásodnak: negatívban finom rajzolaton
hálószerűen összeszőtt külön világ.
Bevégeződni vágyók – most értheted – miért
készülődnek, sietnek úgy alább-alább.
Itt börtön volna a sziklasír, a kozmosz is,
elgondolhatatlan semmiség oldódni szét
tengerekben. Ez volt a föld, mely tapadt,
ragadt talpadhoz. Mint ki megcsalatozott,
vont-húzott magába. S itt épül otthonod.*

Rózsabogyó

*Hajadba és ruhádba és bőrödbe is befúrta
szőszöske magvával magát – mely szállt, porolt –
a rózsabogyó. A gép darált, darált. Halleluja –
mondtad csak úgy magadnak. Csüggfél láncodon,
s derültél e helyt, mint ki rendeléssel jött ide,
nem toloncoltatással. Bár a sok alávetett
gyanakvón méreget arcot, szemet, s főképp kezed,*

a körmödet vizslatja, ahhoz ez mind semmi se –
gondoltad – ülhetnél, mint trónuson, hátad megett
a lelkiismerettel. És megszólítottak ott,
hogy állj fel, és hívtak is beljebb, egyre felfelé.
Úgy intettél nemet: égett tüsköktől mardosott
sebed. Mily balga hit: hogy lázadásnak ez elég.

ZALÁN TIBOR

Ószeresek

ÓCSKAPIACI WESTERN

Szereplők:

BARGÁR EMIL

NYÉKI KARCSI

BORJÚS TECA

KLINSZKI VILMA

PÉCSVÁRADI LÁSZLÓ

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ

Játszódik egy ócskapiacon, bármelyik kelet-európai Ecserin, valamikor a hetvenes évek legvégén. A színpadon már jelen vannak a szereplők, amikor az előadás elkezdődik. Tesznek-vesznek a bódéjaikban, a bódéjaik előtt, készülnek hazamenni. Az játék végéig egyfolytában pakolnak, főleg, amikor nincs a jelenetben szöveges részvételük. Az előadás végére csak az üres bódék maradnak utánuk a színen... és a hulla.

BARGÁR: *(háttal a közönségnek)* Azt hiszem, megvakultam. Hallották? Azt hiszem, megvakultam.

(Látásból senki sem figyel oda.)

NYÉKI: Lacikám, kéne az a kilencvenes TDK, vagy húsz darab... a kilencvenesből...

PÉCSVÁRADI: Ugattam a tisztelt sporttársaknak, hogy László. Pécsváradi László, ha szabadna. Oké? A bolt be van csukva, különben is, a Bargár szaki éppen most vakult meg, amint tetszettek hallani... valamennyien... nincs kiszolgálás... mi-csoda tragédia...

BORJÚS: *(álmosan, inkább unalomból szól közbe)* Mit csinált a Bargár?

PÉCSVÁRADI: Megvakult a Bargár. Olyan vak most a Bargár, mint a... mint a vak-egér... a Bargár szaki...

(Összenéznek, egymás pofájába röhögnek.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ha, ha. Ha-ha-ha. Nagyon vicces a Pécsváradi úr. Mint a vak-egér. Nagyon jó. Van pofája viccelődni egy öregemberen, aki az apja lehetne.

PÉCSVÁRADI: *(mormog)* Van. Hogy dögölne már meg...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(pattan, mint a vipera)* Ezt nekem mondta? Ezt nekem mondta. Ezt nekem mondta!!!

NYÉKI: Ugyan, Schmeikálné...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *Özvegy Schmeikálné, kérem!*

(Nyéki zavarba jön. Ujját zakója gomblyukába akasztja, hintázó léptekkel járkal körbe-körbe.)

NYÉKI: Na, ja. Szorri! Szóval, özvegy Schmeikálné, Pécsváradi László úr aztat, hogy

dögölne már meg, nem magának mondta, hanem annak a szarszagúlábú Bargárnak.

(Megfordul. Lárvaarc, vastag keretes szódásüveg-szemüveg, lerongyolódott figura, túlzott vonások és mimika.)

BARGÁR: Kikérem magamnak! A maga pófája a szarszagú, kérem. Nem szégyellik magukat? Én minden nap többször is lábat mosok. Értik? Én Scholl-lábhintőport használlok. Azzal szórom be rendszeresen a lábamat, amit Klinszki Vilma naccságától veszek, rendszeresen...

KLINSZKI: (meghökken) Aki megvakult, az törődjön a saját sötétségével!

BARGÁR: Ezt meg hogy tetszik érteni?

KLINSZKI: (folytatja a pakolást) Sehogy. Úgy értem, hogy sehogy se értem. Nálam nem kapható Scholl-hintőpor. Nálam semmilyen por nem kapható. Se múlt, se koton, tisztelt Bargár úr.

NYÉKI: Uraim, uraim, azaz hölgyeim, drága hölgyek. Hosszú volt a nap. Meleg volt a nap. Igaz-e, Tecuska? Hát nem igaz? Ez a sok nép, ugye, a lökdösődés, azok a nyálas alkudozások... sok a szemét ember, hej, de sok bitang ember van is, istenem... Talán éppen nekünk nem kéne... talán, pakolnánk csöndben... Tecuka, segíthetnék valamit...

(Csöndben motoznak közben figyelik egymást; ugrásra készek.)

BARGÁR: A fene egye meg, én tényleg megvakultam. Nem látom a kezemet. A pultomat se... látom. Még hogy szarszagúlábú! Én, szarszagúlábú! Kár ezeknek elmondani bármit is... cigány népség ez, mind egy szál...

BORJÚS: (apró termetű cigánylány, kerek képén összekeveredik a mosoly, az indulat, a meglepetés és a csodálkozás) Mit mondott, ki a cigány, Bargár?

BARGÁR: (mindkét kezét védekezőn a fejére emeli) Kérem, én csak magamban motyogtam. Én teljesen megvakultam,

nem látom a pultomat, meg a lábam is... hogy a lábam... azt mondja nekem ez a...

BORJÚS: (odanyomul hozzá) Nem azt mondta az előbb, hogy cigány vagyok? Netán utalt rá, amilyen sunyi!

BARGÁR: De kérem?!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: (közéjük áll, de ügyel, hogy ne érinthesse meg egyikük se) Senki sem mondta magáról azt, hogy cigány, aranyom. Hát így néz ki egy cigány, mint maga? Ez a fitos kicsi orr...

BORJÚS: Mi baja az orrommal? Hagyja az orromat. Mi köze magának az orromhoz? Magának akkora orra van, mint egy karvalynak, oszt mégse mondom, hogy zsidó.

(Zavart heherészés.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Oszt honnan tudja olyan biztosan, hogy nem vagyok zsidó?

BORJÚS: Akkor nem itt lenne köztünk. Azok máshol kötik az üzleteket, nyugodt lehet abban.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mindegy az, cigány, zsidó, oláh, magyar – egyre megy, én mondom magának. Csak rendes legyen, az a fontos.

BARGÁR: (felemeli a mutatóujját, vaksin rázza a fejét) Van, kérem, különbség. Az én apám biológia tanár volt, tudományos alapon el tudta magyarázni a különbséget a fajták között. Nem fajok között, ahogy mondani szokás, kérem, vigyázzunk! Szóval az embertípusok között...

(Nyéki, aki végig sétatíká a bódék között, elunja az öreget.)

NYÉKI: „Baszta a nőket a pártirodában...”

BARGÁR: Kicsoda? (A felháborodástól nem kap levegőt.) Az én apám? A nőket a pártirodában?

NYÉKI: A fenét a maga apja... mit törődöm én a maga apjával. Az én apámról van most szó. Az baszta volt a nőket a pártirodán.

PÉCSVÁRADI: Már csak megkérdezem, mi volt a maga apja, Karcsikám.

NYÉKI: *(csettint)* Párttitkár.

PÉCSVÁRADI: Ühüm. És hány éves most a papa?

NYÉKI: Sehány. Addig baszta, míg jól elbaszta. Azután segített magán. Prima, erős köteleket lehet szerezni a demokráciában, nem igaz, Klinszki Vilma?

KLINSZKI: *(durván csattan föl)* Mi közöm a kötéléhez?

NYÉKI: Itt mindenkinek mindenkire és mindenki mindenkijéhez és mindenki mindenkijének a mindenéhez köze van.

KLINSZKI: Na jó, felejtsem el!

NYÉKI: *(egészen közel hajol a fiatal nő arcához, dudorássza a szavakat)* Magát nem lehet elfelejteni. Vilma, drága Vilma. Álmomban látom, ahogy megáll az ágya előtt, a rózsaszín ágya előtt, a rózsaszín pongyolájában, azután lehull a pongyola, ott ragyog meztelenül az a gyönyörű, erős rózsaszín teste fent, fent, fent, fent...

KLINSZKI: *(kis szünet után)* Nem fél, hogy szétveretem azt a mocskos pofáját?

NYÉKI: Tudom, tudom, hogy a maga körei... kapcsolatai...

KLINSZKI: Nahát, ha tudja, akkor ne járjon annyit a szája, Nyéki Karcsi. Megértette?

NYÉKI: Tökéletesen megértettem. De higgye el, Vilma, én komolyan gondoltam. Remélem, nem képzelem, hogy gúnyolódtam... komolyan azt gondolta... hát nem értette el a viccet...? ... Ne adj isten, hogy tisztességtelen hátsó gondolataim lettek volna...

KLINSZKI: *(taszít rajta, ettől Nyéki ismét pályára áll, és körbe-körbe sétáfkál)* Nem érti, hogy szálljon le rólam? Azt akarja, hogy én másszak bele abba a selyemfiú pofájába?

BARGÁR: Mit hangoskodnak? Férjenek a bőrükbe! pakoljanak össze, és menjenek haza békében!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(szép arca megfeszül)* Nekünk ez az otthonunk, öreg... ez a hazánk...

PÉCSVÁRADI: *(utánozza)* Nekünk ez az otthonunk. Ez a hazánk. Hull a hó a kéklő hegyeken, a fákra ezüst dér szítal majd, léptünk nyomát rég belepte...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Jól esik gúnyolódni? Gúnyt úzni mások meggyőződéséből? Ezt értik maguk, ezt nagyon jól értik. Nincs az ilyenekben egy csöppnyi mélyebb érzés sem. Képtelenek meghatározni a sorsukat.

PÉCSVÁRADI: *(őszinte értetlenséggel)* Én nem értem, mi van ma. Mindenki első szóra ugrik. Csak nem gondolja, kedves Teréz, hogy én gúnyolódnék önnel? Épp önnel? Ön annál sokkal tiszteletre méltóbb hölgy, mintsem ilyesmit mernék tenni... épp önnel... pont önnel...

BORJÚS: Itt nincsenek tiszteletre méltó hölgyek. Itt csak... itt csak kereskedők vannak. Eladók vannak. Egyformák vagyunk. Maga, maga, meg özvegy Schmeikálné és Bargár úr...

KLINSZKI: *(tekintélyes melleit riszálva a lány orra előtt)* Hát persze. Mind vakok vagyunk. Meg szarszagulábúak. Nem erre gondoltál?

BORJÚS: *(nem tér ki a nő elől)* Képzeld, édesem, nem erre gondoltam.

KLINSZKI: Akkor meg mire gondoltál, édesem, ha... csak nem arra, hogy mind egyforma ordas nagy kurvák vagyunk? *(Hangosan, közönségesen röhög.)*

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Kíméljenek meg ezektől az ízetlen vitáiktól. Már ezredszer mondom el, hogy nem vagyok ehhez szokva, kérem!

KLINSZKI: Hát mihez van szokva, kérem?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Kértem, vagy nem kértem, hogy kíméljenek?

KLINSZKI: *(az előző lendülettel csap le)* Kérte, kérte. Miért nem ment férjhez? Maga szép nő. Jó kemény segge van.

Magáért bolondulnak a férfiak. Az ilyen nőkért bolondulnak mind. Miért nem ment újra férjhez? Mi? Miért, ha szabad kérdeznem? Csak nem kegyeletből? Akkor nem kéne itt árulnia ezeket a műtűröket, meg azokat a békebeli foszlott vásznakat, vagy mi a francokat...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Valóban kíváncsi rá? Hát megmondom, bár nem tartozom magának elszámolással. Az én uram nem csinálta azt a nőkkal, amit a Nyéki Karcsi apja. Ő rendes, tisztességes kommunista volt. Nem bántották ötvenhatban sem, pedig tudták a felkelők is, hogy kommunista az én megboldogult uram. Ő nem bujkált az ellenforradalom alatt, mint *egyesek*. Mint a legtöbben... Utána is csinálta becsülettel a párban... amíg öngyilkos nem lett

BARGÁR: *(beleszimatol a levegőbe)* De miért lett öngyilkos?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az nem tartozik magukra.

BORJÚS: Akkor meg miért mondta el, ha a legérdekesebbet elhallgatja... A többit miért?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Én miatta nem mentem férjhez. És nem szexuális kérdés ez, aranyoskám, ahogy azt maga gondolja. Dugni mindenki tud, ha meg nem, meg kell rá tanítani. Nem így van?

(Nyéki jelentősegteljesen néz Pécsváradira, aki zavartan elkerüli a tekintetét.)

NYÉKI: Mondd, Lászlókám, nem lehetne akkor azokat a TDK-at nyélbe ütni?

PÉCSVÁRADI: Lehetni lehetne, de úgysem tudod te azt megfizetni, Karcsikám.

NYÉKI: Miért, Lászlókám, mennyire tartod darabját?

PÉCSVÁRADI: 24 a vége, Karcsikám.

NYÉKI: 240? Remélem, zlotiban gondoltad, Lacikám.

PÉCSVÁRADI: Jó lesz a forint is, Karcsikám. Tudom, hogy úgysincs valutád, *honnan* is lenne...

NYÉKI: Most nézze meg, Tecuska, most nézze meg! Képes kirabolni a kollégáját...

PÉCSVÁRADI: Nem is tudtam, hogy én is strici vagyok... *(Egyedül ő nevet a tréfáján.)*

BARGÁR: Ezt a Csontos mondta, csak nem ilyen hülyén mondta, ahogy ezt maga mondta most, kérem.

(Nem fordul meg, de az arca eltorzul.)

PÉCSVÁRADI: Oda nem osztottam lapot, Bargár. Megértette?

BARGÁRO: Teljesen megvakultam. Abszolút nem értem, mi történt velem. Hogyan fogom bevinni a raktárba a cuccaimat?

PÉCSVÁRADI: Majd csak bemennek azok maguktól is. Különben, nyugodtan kint is hagyhatja őket. A kutya sem fogja elvinni az ócskaságait.

BARGÁR: *(vakon tapogatózik a sértegető irányába)* Ócskaságok, Lehet, hogy ezek ócskaságok magának, kérem. Nekem nincsenek disszidens rokonaim, mint egyeseknek. Én kérem, rendes magyar ember vagyok. Én nem kapom a holmitkat odaátrol, ugye... Én *tisztességes* üzleteket kötök.

KLINSZKI: Meséljen már egyről, csak egyetlen egy *tisztességes* üzletről, papa! mert itt én még olyat nem láttam, mióta itt esz a fene kint... pedig ennek... mennyi is... legalább tizenöt éve, ha nem több.

BARGÁR: Azt hiszik, vak vagyok?

PÉCSVÁRADI: Kénytelenek vagyunk azt hinni. Mást se hallunk magától egész nap...

BARGÁR: *(furcsán felnevet)* Annyira azért nem vagyok vak, hogy ne lássam, miket árul maga. Az *iskolásfüzetei*... Na, mi van beragasztva az iskolásfüzeteibe, Pécsvárad úr? Elárulná nekünk?

PÉCSVÁRADI: Fáraszt, Bargár. Vonja meg tőlem a társaságát!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ez már engem is érdekel. Milyen füzetekről van szó? Milyen füzeteket árul maga, László?

NYÉKI: Ne adja az ártatlant, Teréz! Hiszen mindenki tudja...

BORJÚS: Mit tud mindenki? Halljuk... halljuk!

PÉCSVÁRADI: *(a hiú emberek hirtelen haragjával)* Kinek dolgozik maga, özvegy Schmeikálné?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Kinek dolgozom? Aki nek maga. Maga kinek dolgozik? Szintén a ködnek, nem? Meg tudja mondani, ki a főnöke? Csak bátran, Pécsváradi úr, bátran. *(Diadalmasan jár ellen-körbe Nyéki Karcsival.)* Na, el meri mondani, ha megkérdezzük? Láttam én már magánál bátrabb fiúkat is remegni félelmükben...

KLINSZKI: Hol látott? Csak nem a maga drága jó ávéhás férje előtt remegtek azok a bátor fiúk?

BORJÚS: Nem tévesztik maguk össze a piacot a maffiával?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ki beszélt itt piacról?

PÉCSVÁRADI: Ki beszélt itt maffiáról?

(Elhallgatnak, széthordják az áruikat. Nyéki Borjúshoz oldalaz, próbálkozik, láthatóan nem először teszi.)

NYÉKI: Mondja, Tecuska, miért nézik magát cigánynak?

BORJÚS: Mer' az vagyok. *(A férfi elképedt arcát látva felröhög.)* Bá, mit bámul? Mi van ezen csodálni való? Az apám cigány volt...

NYÉKI: De... hiszen mindenki előtt tagadja!

BORJÚS: Hát persze. Rám ne mondja senki, hogy büdös cigány.

NYÉKI: De hát magára igazán nem lehetne azt mondani, Tecuska, hogy büdös cigány...

BORJÚS: Akkor se.

NYÉKI: *(kakadu-násztáncba kezd, a többiek magukban kuncogva figyelik a jelene-t)* Ellenkezőleg, maga egyszerűen csodálatos. Higgye el, Tecus, én teljesen bele vagyok bolondulva magába. Egé-

szen becsavarodtam tőled, te kis vacak! Imádlak! Érted? Imádlak! Az eszemet elhagyom miattad. Nincs éjszakám, örökké csak rád gondolok. Mindent neked adok, csak legyél egyszer legalább az enyém. A pénzemet... a standomat... van egy kis nyaralóm... elviszlek a Bahamákra... Új-Zélandra... Honoluluba... egy szavadba kerül csak, és...

BORJÚS: *(nevet, őszintén vagy gúnyosan, ki tudja)* Hányadik kísérlete ez már, Nyéki Karcsi? És mindig ugyanezt mondja...

NYÉKI: Lássá, ez is csak az állhatatosságom jele. Hát olyan nagy dolog az, amit kérek? Bezzeg a Zsuzsi...

BORJÚS: *(hirtelen elkomorul)* Hagyja a húgomat békén, Nyéki Karcsi! Megértette?

(A szokott csönd. De nem sokáig. Klinszki, aki épp kivégez egy kétdecis cseresznyét, kipécézi magának Schmeikálnét.)

KLINSZKI: Irigylem magát.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(gyanakodva)* Ugyan miért?

KLINSZKI: Ahogy szeretni tudta azt a férfit. Hát, az urát. Mert nem mindennapos ma már az olyan szeretet, amilyen a maguké volt. Én nagyon szeretném ám, ha egyszer... ha egyszer én is így, ha egyszer én is szeretnék majd egy férfit...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ki akadályozza ebben? Nem értem...

KLINSZKI: Persze, hogy nem érti. Hogyan is érthetné meg, éppen maga! *(Haddonászik a felháborodástól.)* Egyáltalán, mi köze hozzá? Hogyan érthetné meg az, aki egy mártír özvegye... egy hős kommunistáé... azt, aki csak egy ócskapiaci kofa volt világ életében. Hát tehetek én arról, hogy nem vagyok olyan szép, mint maga? *(Tenyerét a levegőbe támasztja.)* Ne, ne válaszoljon! Úgyis tudom, mit fog mondani. De ne higgye, hogy ez így igazságos. Hogy ez mindig így fog maradni. Meg fog még egyszer változni minden. És majd akkor maga sem fogja annyira

fent hordani az orrát, mint most. Legyen nyugodt, eljön még a mi időnk is.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(gúnyosan elhúzza a száját)* Ki az a mi, aranyoskám? Ha szabad kérdezнем...

KLINSZKI: Nem szabad! Majd meglátja, majd akkor mindent meg fog látni...

(A köröző Nyékit annyira leköti a párharc, hogy beleütközik a sámliján kuporgó Bargárba. Bargár megragadja a nadrágszárát, tapogatja az anyagot.)

BARGÁR: Ha megkérem, hozna nekem egy lángost? Fokhagymás lángost, kérem, az nagyon jót tesz a beleimnek... *(Mosolyog, átéli, amit mond.)* A fokhagymás lángos. A tejfölös az már nem olyan jó. Ezekről az újfajta lángosokról meg ne is beszéljünk. Sonkás, meg mifenes lángosok... felháborító! Szóval, hozna nekem egy lángost?

NYÉKI: Lángost? Ilyenkor? Régen bezárt a lángossütő.

BARGÁR: Attól még lehet maradék lángosa. Esetleg fél áron... Nemdebár?

NYÉKI: Lehet. Lehet, hogy van. *(Kínos számára a szituáció.)* De miért én hozzak magának?

BARGÁR: Mert maga rendes ember, Nyéki Karcsi. Nem haragszom én magára. Tudom én, hogy mennyit szenved. Attól, hogy nem látok, látok én még mindent. De nem látok, sajnos. Már-már szinte vak vagyok.

NYÉKI: Ha ilyen rosszul lát, miért nem marad otthon?

BARGÁR: Az élet nem állhat meg.

NYÉKI: Az élet maga nélkül is halad előre.

BARGÁR: *(felcsattan.)* De nem az én életem, kérem. Ahhoz, hogy az életem haladjon, ahhoz kellek én is... mondhatni, szükségeltetek. De félre a filozófiával! Lesz lángos, vagy nem lesz lángos?

NYÉKI: *(mivel nem kerülheti meg a kérdést, nyersen lezárja a lángos-ügyet)* Hagyjon már a lángosával békén!

PÉCSVÁRADI: *(Bargár felé vigyorog, gonosz elégtétellel a szemében)* Mennyit ér az magának, ha hozok egy lángost?

BARGÁR: Semennyit.

PÉCSVÁRADI: Hogyhogy semennyit?

BARGÁR: Semennyit. Maga egy szemétdomb, Pécsváradi. Egy bűzölgő szemétdomb.

PÉCSVÁRADI: Nem fél, hogy a pofájára másznak?

BARGÁR: *(őszinte rémülettel)* Hé, hagyjon! Segítség, gyilkos! Csak tessék, itt vagyok, szegény nyomorult Bargár, csak üssön, csak üssön! Nem tudok védekezni, mert nem látom, nyomorult kiszolgáltatott vak ember vagyok. *(Lecsúszik a székről, félig fekve, félig térdelve ordít, szánalmas látvány.)* Engem egész életemben, hosszú életem során csak ütöttek. Ütött az apám. Pedig biológiát tanított. Ütöttek később is. Egyszer – nem mondom, mikor – a szememet is ütötték. Akkor, ott... Na, mire vár? Üssön nyugodtan. Üssön agyon, agyon is üthet. Egy Bargárért senkit sem fognak törvényt elé állítani.

(Némán nézik a jelenetet. Pécsváradi zavartan tárja szét a kezét.)

PÉCSVÁRADI: Hé, kinek beszél, tata? A közélébe se ment senki...

(Rálegyintenek, szétszélednek. Nyéki ismét Borjúst környékezi, a pultjára könyököl. Borjús fintorog.)

BORJÚS: Nem zavarja, hogy... egy kicsit... sánta vagyok?

NYÉKI: Nem lehet észrevenni. Amikor először megláttam, esküszöm, föl sem tűnt... egyébként is izgalmas egy kicsit sánta nővel...

BORJÚS: Hagyjuk ezt, Karcsi! Magának annyi jó nője van, mindenki tudja. Mondja... Mit akar tőlem? Sokkal jobb női, szebb női! Hát most mondja meg őszintén, mi a fenét akar? Kellek én ma-

gának, úgy őszintén? Mire kellek én magának, Nyéki Karcsi?

BARGÁR: *(aki eddig feszülten fülelt)* Hogy kihasználja, Borjús Teca. Kihasználja, úgy, mint a többi.

BORJÚS: Mit hallgatózik itt? Nem szégyelli magát? Nem akar belehallgatni a seggem lyukába is, Bargár sporttárs? Mert akkor odatolom az orra alá...

BARGÁR: *(mély felháborodással emelkedik föl)* Közönséges szuka. Szégyellhetné magát! Én óvni akarom... ez meg itt... mit tud maga a világról?

BORJÚS: Többet, mint amennyit maga élete során megtudhatott. Azt elhiheti. Az én húgom a Moulin Rouge-ban táncol. Én az éjszakai életet úgy ismerem, mint a tenyeremet.

BARGÁR: *(visszazökken a sámlira)* Akkor nem szóltam semmit. Ha ismeri, akkor nincs már mitől óvnom. Kárt nem tehet magában a Nyéki.

PÉCSVÁRAD: Hú, pedig hogy szeretne kárt tenni a Borjús Tecában! *(Gúnyosan röhögcsél.)* Szó ami szó... én is szívesen kárt tennék benne!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Miért nem teperik le itt mindjárt, a ládák mögött? Ha már annyira magukon van a kangörös?

PÉCSVÁRAD: Jöjjön maga is, Teréz, így leszünk párosan.

KLINSZKI: Ne hagyja magát!

NYÉKI: *(kapva kap a segítségén)* Vilmácskának pedig Bargár úr marad. Bargár úr nagyon rendes ember. Csak hát a lába, ugye... de a lába az nincs összefüggésben a nemi potenciáljával... Ugye, a szag és a nemi ingerek...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(nem hagyja magát fölhergelni, hideg és penge)* És hogy képzeled, Pécsvárad úr? A nyakunkba kapnánk a szoknyánkat? Így? Vagy megfogatná velünk a bokánkat, hogy hátulról jobban hozzánk férjen? Komolyan gondolta, amit az előbb mondott?

PÉCSVÁRAD: *(fűtyörészik)* Nem probléma, hogy hogyan. Így is... meg úgy is. Először így... aztán meg úgy...

KLINSZKI: Fene nagy pofájuk van maguknak. *(Kidüleszti a melleit, alájuk nyúl, jelentőségteljesen.)* Aztán meg, ha arra kerülne a sor, ijedtükben elhagynák az összes töküket.

NYÉKI: Ejnye Vilma, zavarba hoz, hát hogy mondhat ilyet? Ennyire nem lehet egy hölgy közönséges! Egy jól nevelt hölgy, persze...

KLINSZKI: *(nagyot ránt a mellein)* Én lehetek. A Bérkocsis utca nem igazán kényeztetett el. Az lenne a jó iskola a maguk fajta úri fiúknak. Akkor majd kevesebbet járna a szájuk, és többet a kezük. Ott nem volt kecmec. Ott egy fiú nem sokat magyarázott, főleg nem fenyegetőzött sokat. Elkapta a lány, ahol érte, és puff. *(Már túl is voltak mindenén.)* Megrázták magukat, mint a galambok – ennyi. Egy tojózás és kész.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(undorral az arcán)* Beszélhetnék másról?

BARGÁR: Kell nekünk egyáltalán beszélgetnünk?

BORJÚS: Akkor mit hallgatna ki, ha csöndben lennénk?

PÉCSVÁRAD: Ez még a csöndet is kihallgatja, az már biztos...

BARGÁR: *(mintha csak magának mondaná)* Nem tudom, ki van rokonságban a rendőrséggel?

EGYSZERRE MIND: Ki?

BARGÁR: Valaki csak... Mennyire primitívek is az emberek, édes istenem! Valakit mindig kineveznek spiclinek; valaki mindig gyanús. Amelyik kutya nem jó nyomozónak, beválik spiclinek, mi? Jó tréfa, jó nagy tréfa. És mekkora tévedés, kérem! Az igazán jó spiclikről nem szaglik, hogy azok. Azoknak nem szarszagú a lábuk. Nem sánták, mint a Borjús Teca...

BORJÚS: Sánta a maga tréfacsináló kurva anyja...

BARGÁR: *(meg sem hallja)* Kár, hogy megvakultam. Majd móresre tanítanék én mindenkit ebben a kuplerájban. Kurvák jobbra, stricik balra...

PÉCSVÁRADI: Bargárok középre!

BARGÁR: Így igaz! Semmi pénzért nem vegyülnék el magukkal! Isten ments, hogy szarral vegyüljek!

PÉCSVÁRADI: *(nagyot nyel)* Ez nem csak megvakult, de meg is hülyült. Menjünk!

BARGÁR: *(a hang irányába indul, megpróbálja elállni Pécsváradi útját. Ezen Pécsváradi annyira meglepődik, hogy, bár kikerülhetné, hagyja megállítani magát.)* Hová indul, Pécsváradi úr? Megy a sajréréért? Fél, hogy nem várja meg az a frankfurti fiúcska? Mennyit vár? Fél órát? Legfeljebb felet... Aztán ugrott az áru, mi? Esetleg fölveri várokozás közben az árát... Vagy teljesen vége a boltnak a maga fegyelmezetlensége miatt... És akkor mit fog elkölteni éjszakánként a Moulin Rouge-ban Borjús művészno csodálatos húga társaságában? No, persze, ne feledkezzünk meg a húgocska tisztelt kolléganőiről sem...

BORJÚS: Miket beszél, Bargár? Hogy merészel így beszélni a húgomról?

BARGÁR: Nem a húgáról van szó, hanem Pécsváradiról! Egyébként is, tudok mindent. Rosszul vagyok. Hívjanak orvost! Hallják? Telefonálni akarok.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(hideg nyugalommal)* Rossz a telefon, Bargár úr.

BARGÁR: Hallottam, hogy az előbb telefonált valaki.

NYÉKI: Nem telefonált senki. Egész nap rossz volt a telefon. Megértette?

BARGÁR: Hazudtok... Meg akartok ölni.

NYÉKI: Akarja, hogy összepakoljam a holmiját?

BARGÁR: Hozzá nem nyúl, megértette? *(Védekezőn tárja szét a karját a bódéja*

bejárata előtt.) Még csak az kéne, hogy szétlopkodják azt a kis vagyunkamat... még csak az kellene... Táguljanak innen, hiénák, hozzá ne merjenek nyúlni semmihez!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(észreveszi, hogy Pécsváradi tévéjén pornófilm fut)* Szűz Máriám! Pécsváradi úr! A tévéje! Hiszen ez undorító! Felháborító! Szégyellje magát!

PÉCSVÁRADI: *(kapkodva próbálja meg rendbe hozni a hibát)* Jaj, bocsánat, ezer bocsánat! Máris kikapcsoltam. Ezt nem akartam. Nem ezt akartam... Ez nem az én kazettám. Ezt csak úgy, kölcsön... értik, ugye... kölcsön... engem nem is érdekel... hát épp ennek kellett a kezem ügyébe kerülni... az ember szórakozott... merő szórakozottság... még egyszer, elnézését kérem, kedves Teréz...

BARGÁR: *(szimatol)* Milyen kazettáról van szó?

KLINSZKI: Amilyet látni szeretne, papa! Természetesen pornó. Közvetítsek? na, most egy nagydarab néger beakaszt a törékeny szőke lánynak... el tudja képzelni, Bargár sporttárs... majd szétreped a nő, akkora állat az a néger... ömlik róluk a verejték... a néger szeme kidagad a pofájából... a nő most négykézlábra ereszkedik, a négernek akkor van, mint a karom, Bargár, olyan vastag is, most odaáll a szőke mögé...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(megvetően méri végig)* Álmodik a nyomor.

BARGÁR: *(kizökkenve a beleélésből)* Hé, miért szakította félbe? Nem kellett volna félbeszakítania! Egészen jó volt.

KLINSZKI: Hogy érti azt, hogy álmodik a nyomor?

BARGÁR: *(megpróbálja túlharsogni őket)* Ne törődjön vele! Közvetítse le az egészet! Gondoljon szegény vakra! Na, gyerünk már!

KLINSZKI: *(megpróbál ismét belekötni Schmeikálnéba, de az rá sem hederít,*

- elfordul*) Hogy érti azt, hogy álmodik a nyomor?
- BORJÚS: *(mulat Klinszki felsülésén)* Úgy, hogy éhes disznó makkal álmodik, drágám.
- BARGÁR: *(még mindig reménykedik a befejezésben)* Folytassák! Tessék azonnal folytatni!
- NYÉKI: Á, már nem érdekes, Bargár. A nagy néger eddig kefélt kidagadt szemekkel a szőke nőt, de annak hazajött a férje, és a machetájával lecsapta a néger fekete dákóját. Vér, szökőkút, ondószünet. Pécsváradi úr közben kivette a kazettát, és mielőtt megjöttek a rendőrök... ha jól látom... a Tom és Jerry című kiváló amerikai...
- BARGÁR: *(összerezzen)* Rendőrök? Miféle rendőrök?
- NYÉKI: No, mi van? Csak nem majrézik, papa?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(Nyékire vicsordul)* Maga lenne a legjobban bejvedve, ha valóban jönnének a zsaruk.
- NYÉKI: *(járkálni kezd, ahogy szokott)* Nekem nincs mit takargatnom. Én csak tiszta üzletekben utazom, tudhatnák.
- PÉCSVÁRADI: Én talán nem?
- KLINSZKI: És a füzetek? A kölcsön kazetták?
- PÉCSVÁRADI: *(megunja, hogy mindenki őt froclizza, nyilbán satnya humorérzéke miatt)* Hát jó. Akkor lássuk, kinek mi van a pultja alatt! Azt hiszik, én nem tudok semmit? Hogy csak ez a szar-szagulábú Bargár tud itt mindent?
- NYÉKI: Mondja, László, van magának rendőrokona?
- PÉCSVÁRADI: Kuss!
- NYÉKI: *Baszta a nőket a pártirodában.*
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(felcsattan)* Hagyja már abba ezt az ocsmányságot!
- NYÉKI: *(megbántódva magyarázkodni kezd)* Ez nem ocsmányság. Ez vers. Ez egy készszerű eposz tengelye. Apámról fog szólni az eposz. Apámról, aki nagy idők nagy tanúja volt.
- PÉCSVÁRADI: Tényleg... a nőket tényleg... *(Vihog, mint egy kamasz.)*
- NYÉKI: Ja. A lipótvárosi úrinőket. De nem volt ő korrupt. Az aktus után kivézelyelte őket, ki ám, kérem, gyerünk, lapátot a kézbe, gyerünk, romeltakarítás...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az ilyenek miatt nem bíznak az emberek a kommunistákban.
- NYÉKI: Az újjáépítés nem szenvedett csorbát a papa miatt. De ha már annyira akarták azok a nők...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Pont az ilyenek miatt. Mint a maga apja.
- NYÉKI: *(megáll, ezt már nem hagyhatja)* Komolyan? És Schmeikál elvtárs? Ha olyan szűzen fogant az eszmében, miért úgy fejezte be, mint az öregem? Az nem lehet, hogy egy egész nemzedéket kötélvégre fogtak! Az egyszerűen nem hihető, tetszenek érteni? Jó, az én faterom szeretett dugni. De amellet fölépítette a fél országot, talpra állította Budapestet...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(szarkazmussal)* Csak előbb ugyanezt a felét ledöntötte a pártirodán...
- BARGÁR: *(ki tudja, miért, békítőleg lép fel)* Csak semmi politika! Ha rám hallgatnak, semmi politika. Minek föltámasztani a múltat? Mondják meg őszintén, hát nincs elég bajunk e nélkül is? Ezek a sorozatos áremelések. Meg ez a kurva adórendelet...
- PÉCSVÁRADI: *(tetszik neki Bargár békés felépése)* Erről van szó. Nem elég, hogy kirabolnak bennünket, még gondoskodjunk arról is, hogy lecsukjanak? Ezek nem sokat kukoricáznak ám! Jobb, ha tudják.
- KLINSZKI: Maga csak tudja, nem?
- PÉCSVÁRADI: Képzelve, hogy tudom. Ha olvasna újságot, akkor maga is tudná, mi folyik ebben a...

KLINSZKI: *(kofásan csípőre vágja a kezét)* Nohiszen! Ha maga az újságokból akar valamit megtudni... Tudja mit? Akkor a Bargár sporttárs is tájékozottabb magánál. Engem nem fognak falhoz állítani... falhoz állítani a hülye újságjaikkal. *(Megtorpan, mondja, ne mondja, mondja.)* Nekem volt egy újságíró krapekom. Na, az édesem, akkora takony volt, de akkora, amekkora a Schmeikálné orrába se férne bele.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Majd megmondom én mindjárt, hogy hová férne be az a takony! A maga... a maga pudvás, gyenyyes...

KLINSZKI: *(laza kézmozdulattal szakítja félbe, ez annyira meglepi Schmeikálnét, hogy nem jut levegőhöz)* Ne fárasssa magát! Ez csak egy hasonlat volt. Lényeg, nem jártam sokáig a pofával, gyenge volt állon alul. De nem csak azért. Mert egy kis girnyó volt. *(Felemeli a mutatóujját, jelzi, fontosat fog mondani.)* Elvonták a jellemét. Értik? Teljesen elvonták a jellemét. Mindenféle tanfolyamra jártatták. A végére olyan lett, hogy az anyjára is azt mondta volna, hogy ellenzéki. S tudják miért? Megmondom. Két dologért. Az egyik, hogy a neve benne legyen az újságban. A másik, hogy ki ne essen a kasztjából. Mert így megy ám ez minálunk.

BARGÁR: És mi nem vagyunk külön kaszt?

KLINSZKI: *(ünnepélyes lesz az arca)* Mi a nép vagyunk.

BORJÚS: *(érti, nem érti, nem hagyja annyiban)* Te lehet, hogy az vagy. De én nem. Én Borjús Teca vagyok. Ha akarom, holnap már nem vagyok itt. Mit tudom én, hol vagyok holnap – ha akarom. A Taurusban... *(Elbizonytalanodik, emeli a hangját.)* vagy valami irodában... férjhez megyek...

PÉCSVÁRADI: Hú, ez aztán a vonzó karrier! *(Megjátszott hanyagsággal ül Borjús pultjára.)* Csak vigyázzon, az agyára ne

menjen majd az a fene nagy jólét. Azt hallottam, hogy a sallerozók újabban fekete merciken járnak be a Taurusba. Úgy ám. *(Borjús felé fújja a cigaretta füstjét.)* Mégiscsak uralkodó osztály az uralkodó osztály. Oda bekerülni... igaz-e, Tecus?

BORJÚS: Menjen a francba! Megértett?

NYÉKI: Megtiltom, hogy a Tecust piszkáld!

PÉCSVÁRADI: Jó, kérek. Piszkáld a Tecust te. Jó mélyen.

(Kakaskodva nézik egymást, de nem kerül sor harcra. Unalmas csönd, pakolás.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(mint aki az időjárásról beszél)* Egyre romlik az üzlet. Nem veték észre?

BARGÁR: Már akié romlik.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Általában romlik. Tendenciájában.

NYÉKI: Nincs az embereknek pénze.

KLINSZKI: *(lecsapja maga elé, ami a kezében van)* Ugrat? Soha nem volt ennyi pénze az embereknek, mint manapság. Felveti őket a pénz. Érti? Pénzt szarnak lassan az emberek, mert már unalmukban pénzt zabálnak lecsó helyett.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Akkor miért megy napról napra rosszabbul?

BARGÁR: Mert az embereknek telik új holmira. Snassz dolog ma már használt holmit venni.

PÉCSVÁRADI: Ugyan, ugyan. Hol kapják meg azokat a nemes kelméket, amelyeket Terez árul?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(zavarba jön)* Maga hízeleg, László!

PÉCSVÁRADI: Nem, egyáltalán nem. Mi azért vagyunk, hogy azt találják meg nálunk az emberek, amiket nem találnak az álamiban. Mi kis állam vagyunk, ha nem tudnák. Egy igazi kis...

BARGÁR: *(elbődül)* Szemétdomb!

PÉCSVÁRADI: A jobbik szemétdomb. Turkálnak, kapirgálnak bennünk, aztán csak

előkerül az arany. Tudja azt maga, Bargár úr, hogy mindenkinek más az arany. Szemétdomb. *(Széles vigyorra húzódik a szája.)* A szagot minden esetre a maga nadrágszára biztosítja.

BARGÁR: *(fröcsköl a nyála)* Kikérem magamnak, hogy állandóan engem froclizzon, maga szemtelen!

BORJÚS: Miért mondják a Bargárra, hogy szarszagúlabú?

NYÉKI: Maga nem tudja? Tényleg nem tudja? Nahát!

(Sokáig nevetnek. Bargár mozdulatlanul ül, azután feláll, lép kettőt, és anélkül, hogy felemelné a kezét, elvágódik a kövön. Valamennyien felugranak.)

KLINSZKI: Emberek, a Bargár elájult.

BARGÁR: Vízet... vízet...

PÉCSVÁRADI: Hozzon neki valaki vizet.

NYÉKI: Hozzál te.

PÉCSVÁRADI: No, arra várhat... a vén tróger.

BORJÚS: Menjen már, Karcsi, az ég szerelmére!

NYÉKI: Hát jó. Hozok.

(Teliengedi a bögréjét a falcsapnál.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(elállja az útját)* Öntse ki azt a vizet, de azonnal!

NYÉKI: *(nem érti)* Hogy tetszik mondani?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem kell víz. A Bargárnak nem.

NYÉKI: Kérte...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Na és?

BORJÚS: Meg fog halni.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Na és?

BORJÚS: De ez...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Na és!!!

(Állnak, minden tekintet Nyékire mered.)

NYÉKI: *(mintha maga sem érti, miért szánja rá magát olyan nehezen a válaszra)* Engem maga nem érdekel, vegye tudomásul...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az más. Ha magát nem... Az más. A saját felelősségére, Nyéki Karcsi... az más, persze...

NYÉKI: *(indul, de megtorpan)* Mit akar?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szomjas, Karcsi? Akkor meg miért nem iszik?

NYÉKI: *(tovább tétovázik)* Igaz is... teljesen igaza van. Még megmelegszik.

(Iszik.)

PÉCSVÁRADI: *(bizonytalanul)* Megmondaná nekünk, Teréz...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem mondanám meg.

PÉCSVÁRADI: *(a fejéhez kap)* Szent ég! Nekem már régen haza... kellett volna...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(arcán a percek óta rádermedt mosollyal)* Hát akkor miért nem megy? Ki tartja vissza?

PÉCSVÁRADI: Megyek, máris megyek. Azaz... még valamit el kell intéznem... valamit...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Valamit? Szóval, valamit.

BORJÚS: Már mióta fekszik mozdulatlanul... a földön... valaki segíthetne neki... valami...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(gúnyosan)* Nincs még itt valaki... valaki, rajtunk kívül?

KLINSZKI: Ne ökörködjének! Majd én...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Csak bátran, aranyom. Ha már egy lovag sincs közöttünk. Segítse fel a derék Bargárt. Megérdemli, jó ember az Emil.

KLINSZKI: *(visszahőköl)* Emil?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Miért? Nem így hívták?

KLINSZKI: Igen, mintha... de hogy a Bargárt...!

BORJÚS: Telefonálni kéne orvosért! *(Mivel senki sem mozdul, maga indulna el, de Schmeikálné elébe perdül.)*

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Egy pillanat. Előbb nekem kell egy fontos telefont elintéznem.

BORJÚS: De hát addig...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem érdekel...

BORJÚS: Sürgős... *(Félretolná a Schmeikálnét, de az erősebbnek bizonyul, őt penderíti a pulthoz.)*

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ha annyira sürgős, vezettesse be a bódéjába a telefont.

KLINSZKI: *(Borjús védelmére akar kelni)* Né' má' a naccságát!

BORJÚS: Biztosan randevút beszél meg a vén kurva!

PÉCSVÁRADI: Vénnek éppen nem vén. Kurvának meg, sajnos...

NYÉKI: *(megbántott férfitörzettel)* Vajon, miért parancsolgat ez itt?

PÉCSVÁRADI: Kérdezd meg tőle, Karcsikám!

NYÉKI: *(feltalálja magát, vagy a megoldást)* Addig talán a kazettákat...

PÉCSVÁRADI: Oké! Válogassunk!
(A két férfi elvonul „válogatni”).

BORJÚS: *(tanácstalanul mered a földön fekvő testre)* Te, ez a Bargár...

KLINSZKI: Az apja biológiatanár volt. Folyton ezt hajtogatja a nyomorult. Annak a tanítóföldjét kellett gyermekkorában a Bargárnak...

BORJÚS: Nem fog fölfázni?

KLINSZKI: *(a szokásos durva felröhögéssel)* Csak oda ne süljön a segge a betonhoz!

BORJÚS: Te, én sajnálom...

KLINSZKI: Na és? Mit számít? Tudod te egyáltalán, hogy kicsoda? Hogy ki az istenpicsája ez a Bargár? Hogy mit senderkedik itt? Azt hiszed, szüksége van arra a pár forintra, amit itt megkeres? És ha máshonnan pénzelik?

(A férfiak hangoskodva visszatérnek. Túlontúl is hangosak.)

PÉCSVÁRADI: Oké? Hétvégére itt az áru. Megbeszéltük?

NYÉKI: Első osztályú lesz. Majd meglátod.

BORJÚS: Micsoda? Mi lesz első osztályú?

NYÉKI: A kiszolgálás, aranyom. Mit adhatok? Magamat ajánlhatom elsősorban... nem bánja meg, első osztályú árut kap.

Erős, alig strapált, kopásbiztos, sőt, Tecuska, magának még ki is lehet próbálni... akár nem is egyszer, ha ilyen bizalmatlan...

(Özvegyszer Schmeikálné visszajön a telefontól.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Bargár meghalt.

NYÉKI: Hehe. Ezt biztosan az ujjából szopta.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szopni maga szokta az apukája bögyörőjét, ott, fiacskám, a pártirodán.

NYÉKI: *(arcába szökik a vér)* Ez már azután... végképp...

PÉCSVÁRADI: Egészen biztos?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Tuti. Már javában rohad. Nem érzi?

(Borjús kiejti kezéből a kispárnát, amit éppen szorongat.)

BORJÚS: Jaj!

NYÉKI: Ha valóban így van...

PÉCSVÁRADI: Be kéne jelenteni... *(Indulna, de Schmeikálné eléje áll.)* Talán...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Megtörtént.

KLINSZKI: Aha. És hova?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ahova köll, aranyom.

KLINSZKI: Ühüm.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ne tessék itt ühümözni, értettük? Nem vagyok elég vicces hangulatban.

KLINSZKI: Aha.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem értette, hogy elég?

PÉCSVÁRADI: Na, én talán elindulok végre...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: „Na, én talán elindulok végre...” *(Félreáll, Pécsváradi elindul.)*

Hová ilyen sürgősen, Pécsváradi úr? Elmenne, éppen most? És a rendőrség?

PÉCSVÁRADI: *(megtorpan)* Mit akar a rendőrséggel?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Én semmit. Jön az magától is. Ilyenkor jön.

KLINSZKI: Jön az máskor is. *(Legyint, folytatja a pakolászást.)*

PÉCSVÁRADI: Az nem tartozik ide.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szóval, senki nem mehet el innen... most már...

PÉCSVÁRADI: Na ne! Egy fontos üzleti ügyben nekem pillanatokon belül...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szóval, mégis igaz, amit a Bargár...

PÉCSVÁRADI: És ha igaz?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ez a Bargár honnan tudott mindenről?

PÉCSVÁRADI: Kérdezze meg tőle.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Bargár halott.

PÉCSVÁRADI: *(elveszíti a türelmét, ordít)* Támassza föl! Na, mire vár? Vagy veresse ki belőle! Magának olyan jók az összeköttetései...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(dermesztő hidegséggel)* Honnan tud az én összeköttetéseimről?

PÉCSVÁRADI: Én nem tudok. Én nem mondtam...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mondta.

PÉCSVÁRADI: Már engedelmet, csak tudom, hogy mit mondok.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(Nyéki felé fordul, hangneme parancsoló)* Mondta?

NYÉKI: Én nem hallottam. Ezeket a francos karburátorokat éppen...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(Borjús felé fordul, aki igyekszik elkerülni a pillantását)* Mondta?

BORJÚS: Azt sem tudom, miről van szó.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(pár fenyegető lépést tesz Klinszki felé)* Mondta?

KLINSZKI: Persze, hogy mondta. Hallottam, hogy mondta.

PÉCSVÁRADI: Mit mondtam én, te szemét?

KLINSZKI: *(méltósággal és gúnnyal)* Ne tegezzen! Megértette, Pécsváradi Lacika?

PÉCSVÁRADI: Nem értem, mire megy ki a játék...

(Schmeikálné a kör közepére áll, szinte suttog.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Valaki megmérgezte a Bargárt.

BORJÚS: *(őszinte elképedéssel)* Micsoda? Maga nincs észnél.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Bargárnak meg kellett halnia.

BORJÚS: *(még őszintébb elképedéssel)* Ez olyan, mint a krimi...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Olyan, de nem olyan egyszerű. Nem bizony, aranyoskám, nem bizony. Cián? Patkányirtó? A fenét! *(Körbe hordozza a felemelt mutatóujját.)* Ó, másként mennek itt a dolgok... nagyban, aranyoskám, nagybani dolgok ezek már...

BORJÚS: Nem értem.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Jelentkezzen, aki érti!

KLINSZKI: Most mit nagyképűsködik?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nyugalom, nyugalom, szívem! Nem fejeztem be. Szóval, itt van ez a Bargár-ügy. Adva van egy jóra való, szarszagulábú balek. Kiáll a kis motyójával a piacra, eladogat ezt-azt, árul...

NYÉKI: De megfigyelte!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Megfigyeltem. Na és? Ott tartottam, hogy árul. Nincs felesége, nincs gyereke, nincs senkije az égvilágon.

KLINSZKI: Minek él az ilyen?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Erről van szó. Mindek él egy ilyen féreg? Nincs nője se. Vagy már nem tud, vagy már a pénzt sajnálja érte.

NYÉKI: *(növekvő dühvel)* Mi közük hozzá!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(gúnyos elégtétellel húzza el a száját)* Hát nem olyanok vagyunk, mint egy nagy család? Tudnunk kell egymásról. Kérdezem ismét: mi öröme van egy ilyen madárnak az életben? Semmi. Hangsúlyozom, semmi.

PÉCSVÁRADI: Hova akar kilyukadni?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Türelem, galamboskám, türelem! Hol is tartottam? Na, szóval, nincs az égvilágon semmi öröme a szegény jó Bargárnak. Csak árul, csak

- gúnyolják, mert maguk gúnyolták a szarszagú lába miatt. Nem így volt?
- BORJÚS: (*vigasztalanul*) Még mindig nem tudom, miért szarszagú a Bargár...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Most nem erről van szó. Hanem arról, hogy Bargár elkezd hintőporokat vásárolni Klinszki Vilmától. (*Teátrálisan fordul Klinszki felé.*) Mennyibe is kerül egy doboz por, aranyoskám?
- KLINSZKI: (*elfordul, mintha nem érdekelné*) Mondtam már, hogy nem árulok hintőport...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ejnye...! Bejnye...! Lehet, hogy tévednék?
- PÉCSVÁRADI: Mit molesztálja azt a lányt?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nó molesztíren! Ha nem árult port, akkor nem árult.
- BORJÚS: (*egyre ólmosodó értetlenséggel*) Nem értem. Mi köze a Klinszki Vilma Scholl-lábhintőporának a Bargár...
- NYÉKI: (*belekarol a nőbe, aki ki akar szabadulni a karolásból*) Jöjjön, Tecuska, majd én megmagyarázom.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Helyes. Helyes, Nyéki Karcsi, nagyon helyes. Menjen, Teca!
- BORJÚS: Hova menjek?
- NYÉKI: (*vigyorog Schmeikálné felé*) Velem a raktárba... a dolog bizalmas...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: (*taszít egyet Borjúson*) Meglehetősen bizalmas... csak menjen kedvesem, ne féljen semmitől...
- BORJÚS: Nem lehetne *netalán* itt?
- NYÉKI: Itt, Tecuska? Higgycs már el, kérem...
- BORJÚS: Hát jó. De siessünk, mert a rendőrség...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Karcsi, ugye megértett?
- NYÉKI: (*bizalmaskodó somolygással*) Természetesen.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: De biztosan megértett, Nyéki Karcsi?
- NYÉKI: (*bizalmaskodóbb somolygással*) A legteljesebb mértékben.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Rendben. Számítok magára.
- NYÉKI: (*bizalmas mosollyal*) Köszönöm... Teréz.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: (*mézzel az ajkain*) Karcsi... És... van egy-két kuncsaftom... irodalmi berkekben... ha esetleg egyszer az eposz elkészül... az apjáról... tudja, *baszta a nőket a pártirodában...* nem rossz sor, de nem ám... de még milyen jó sor... a pártirodában a nőket... erős, szellemes... lehetséges volna... azt hiszem...
- NYÉKI: Köszönöm, Teréz.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Na, jó. Menjenek már!
- BORJÚS: (*valami derengeni kezd az agyában*) De mégse! A raktárba... oda nem.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem értem ezt a Zsuzsit. Egy ilyen okos és tehetséges lány...
- BORJÚS: Hagyja békén a húgomat!
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ki bántja a maga húgát? (*Csaknem kedves mosollyal.*) Csak azt akarom mondani, nem értem, hogyan keveredhetett abba a dologba... tudjátok, na... *segítetek* már ki... ejnye, nem jön a számra...
- BORJÚS: (*lehajtja a fejét*) Gyerünk, Karcsi!
- NYÉKI: Köszönöm, Teréz!
- KLINSZKI: (*belekurjant a levegőbe*) Lakáj! Egy pondró...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mondott valamit, vagy...
- PÉCSVÁRADI: Ön remek színész, ami azt illeti...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Köszönöm. Az ember igyekszik.
- PÉCSVÁRADI: (*kissé kakaskodva*) És még szép is, ráadásul.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ne fáradjon. Erről a vonatról már lekészt.
- PÉCSVÁRADI: Komolyan gondoltam.
- KLINSZKI: (*önkéntelenül, mint aki tud valamit*) Komolyan gondolta.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Valóban? Annál szomorúbb.

(Hallgatnak. Klinszki váratlanul Schmeikálné elé ugrik.)

KLINSZKI: Mikor jött rá?

PÉCSVÁRADI: *(megpróbálja elrángatni onnan, de az nem hagyja magát.)* Megőrültél?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hagyja! Magunk között vagyunk.

KLINSZKI: Szóval, mikor?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mire angyalom? Mire jöttem rá mikor?

KLINSZKI: Na, nekem ebből elég! *(Megfordul, hogy visszamenjen a bódéjába.)*

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem lenne jó, ha elmennél, aranyoskám. Nem lenne értelmetlen. Beszéljük meg inkább...

KLINSZKI: A kurva anyáddal szórakozzál! Értetted?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Felnőtt emberek vagyunk... talán szót értünk. Lehet?

PÉCSVÁRADI: Azt hiszi, hogy most a kezében vagyunk?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ó, kis pont vagyok én ebben az ügyben. Nem igaz, László?

KLINSZKI: Mit akar tőle? Na, mit akar? Meg akarja basztatni magát vele, mi? Régóta tudom. Rajta! Mire vár?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Megint többet ittál a kelleténél, drágám.

KLINSZKI: *(mint akinek a gyenge pontjára tapintottak)* Mi közöd hozzá! Van valami közöd hozzá? Semmi közöd nincs. Szemét vagy. Annyi.

PÉCSVÁRADI: *(kényszeredetten poénkodik)* A végén még hajba kapnak a hölgyek...

KLINSZKI: Megölöm ezt a ringyót.

PÉCSVÁRADI: *(elbődül, mintha az előbb nem ő heherészett volna)* Kuss!

KLINSZKI: Tessék?

PÉCSVÁRADI: Jól hallottad! Kuss! Fogd be a részeg pofádat!

KLINSZKI: Nem beszélhetsz így velem. Pont velem...

PÉCSVÁRADI: Mi közöm hozzá?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(feltámad az érdeklődése, vagy csak úgy tesz)* Én is ezt akartam kérdezni éppen.

PÉCSVÁRADI: Semmi. Ezzel még ízélni sem lehet. Be van pókhálósodva a pinája. Nem szereti a...

KLINSZKI: Na, mit nem szeretek? Na, mit nem?

PÉCSVÁRADI: Azt nem szereted... A faszt... Azt.

KLINSZKI: *(elerőtlenedve)* Ne, ezt ne... Erről nem...

PÉCSVÁRADI: *(diadalmasan ugrabugrál)* Nem szereti. Tudja, mióta nem szereti? Óriási történet. Mondhatom, óriási...

KLINSZKI: Elhallgass! Ez előtt a...

PÉCSVÁRADI: Hallott már ilyet? Egy fakanállal... egy fakanállal...

KLINSZKI: *(könyörög)* Nem! Nem akarom!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(összenevet Pécsváradi-val)* Mi van a fakanállal?

PÉCSVÁRADI: A mángorlóban, ugye, Vilma?

KLINSZKI: *(megpróbálja megütni a férfit, de az lefogja a kezét)* Undorodom tőled...

PÉCSVÁRADI: Nézd, milyen erőben van a kis pulyka! Mérges pulyka, rút, rút, rút! Szóval... *(Klinszki kiszabadult keze az arcát találja el, ezen felháborodik.)* Na, állj le most már cicám az ütögetősdivel...

KLINSZKI: *(félíg zokogva, félíg dührohamban)* Kuss! Nem érted, hogy kuss!

PÉCSVÁRADI: Földugták neki a fakanalat... jó mélyre...

KLINSZKI: Hazudsz!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Honnan tudja?

PÉCSVÁRADI: Ő mesélte, hogy amikor ott mosott... azt sem tudta, mi történik vele... még nem volt tizenkét éves...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(váratlanul elkomorodik)* Megható történet. De mi közöm hozzá?

PÉCSVÁRADI: *Mé? Nekem mi közöm ehhez? (Fejével Klinszki felé mutat.)*

KLINSZKI: Most egyszerre elfelejtettem... *(Csöndesedik, sír...)*

PÉCSVÁRADI: Mit felejtettem el...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Fáraszt a családi vitájuk. *(Az eget nézi.)* Úgy látom, eső lesz...

PÉCSVÁRADI: Megértem, hogy fárasztja. Maga művelt asszony. Ez meg... ez a Klinszki még soha nem járt... színházban.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(tettetett érdeklődéssel, félig nevetve)* Nem mondja.

PÉCSVÁRADI: De mondom. Csak nem képzeled, hogy nekem viszonyom... pont egy ilyennel?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az ember, ugye, lakva ismeri meg...

PÉCSVÁRADI: Lakott volna vele egy percre is... a házat fölveti a kosz...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: No, nem... Én ezt nem hiszem el.

PÉCSVÁRADI: Úgy, úgy, bizony, hogy úgy. Meg zsugori is a drágám. Csak szipkára keres. Arra nem zsugori. Ami marad, azt meg a matracába varrja bele.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(megcsóválja a fejét)* Ejnye, maga tréfál.

PÉCSVÁRADI: Halálosan komoly. Higgyen nekem!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: És ha hiszek? Akkor mi lesz... vele?

PÉCSVÁRADI: Ő nem számít. Ő nyeli tovább a port... egyedül.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(jóvágólag hunyorít egyet)* Úgy hiszem, mindent megbeszéltünk.

KLINSZKI: *(magában beszél)* Sajnálom, hogy nem jártam operába, mint ez.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Említettem talán, fáraszt ez a családi perpatvar. Elég lesz ebből.

KLINSZKI: *(gyűlölettel emeli felé az arcát)* Nem vetted észre, hogy te kellesz neki?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Kinek?

KLINSZKI: Ennek a stricinek. Állandóan rajtad jár az esze. Teljesen odavan érted.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(Pécsváradi felé fordul)* Valóban így van?

KLINSZKI: Kérdezze meg tőle.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Tőle kérdeztem... ha nem dumálnál bele állandóan mindenbe. Így van?

PÉCSVÁRADI: Lekéstem azt a kurva üzletet... Maguk miatt...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Kérdeztem valamit...

PÉCSVÁRADI: *(teljesen bepörögve)* Mit képzelsz? Köteles vagyok válaszolni a kérdéseire? Kicsoda maga? Öntelt, buta tyúk.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Értem. Hát jó, akkor mindent megbeszéltünk.

(Hátat fordít, vesztére. Kliszki felragad egy vasrudat a földről, és feléje indul.)

KLINSZKI: Még nem. Látod, mi ez? Úgy hívják a magunkfajta prolik, hogy pajszer. Igen hasznos hangszer, ha ez ember be akarja törni valaki koponyáját... tudod? És én most be fogom törni azt a rohadt fejedet. Kész. *(Schmeikálné futni kezd előle, Kliszki tántorogva utána ered.)* Hiába menekülsz, most az egyszer nem fogod megúszni! Állj meg, te szemét...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Legyen esze! László, legalább magának legyen esze! Maga józan, nem? Tudja mi lesz ennek a következménye? Ne súlyosbítsák a helyzetüket! Hé, fogja már le ezt az örültet! A végén tényleg... úr isten, teljesen megőrült... nem hallja? Segítség!

(Pécsváradi egyetlen ökölcsapással leüti Klinszkit.)

PÉCSVÁRADI: Hm... Most mi van? Azt mondja meg!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az van, hogy majdnem megölt.

- PÉCSVÁRADI: Nem azt kérdeztem. Azt mondja meg, hogy mi van?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Még mindig alig kapok levegőt.
- PÉCSVÁRADI: Még mindig nem? Nem számít. *(Felemeli a hangját.)* Azt mondja meg végre, hogy mi van?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Bajban vannak, barátocskám. Nagy bajban.
- PÉCSVÁRADI: És maga? Maga mi hasznót húz ebből?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Én? Én... semmit.
- PÉCSVÁRADI: Ne etessen! Megszerzi a Bargár cuccait, mi? Meg még kéne a miénk is.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nevetséges.
- PÉCSVÁRADI: Vagy már régen a magáé az is? Nem? Ahogy meglehet, hogy itt minden már régen a magáé...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nagyon szellemes. Ha... ha...
- PÉCSVÁRADI: Egyáltalán nem akart szellemes lenni. Azt hiszi, nem tudom?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Na, mi az, amit *nemtud*, nagyokos?
- PÉCSVÁRADI: *(csak suttogva meri kimondani, de még az előtt is körülnéz)* Hogy itt senki sem önálló?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hanem? Hanem?
- PÉCSVÁRADI: Mindenki tejel valakinek. Mi csak a kirakat vagyunk. *(Hevesen gesztikulál.)* A nagy halak a *ködben* úszkálnak, jó messze, hátul, ahol biztonságos. A balhékat persze mi visszük el. Azért élünk kicsivel jobban... lehet, hogy nem is élünk... egyáltalán...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(mintha a férfi homlokára csapna a tenyerével, de nem érinti meg)* Ezzel a fantáziával igazán többre vihette volna.
- PÉCSVÁRADI: Csak nem hiszi, hogy bármit is rám tud bizonyítani?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ugyan, ki akar bármit is magukra bizonyítani? Csak, ugye... *(elhallkul)* így, hogy én is benne vagyok
- immár a dolgokban... más a felállás, nyilván... ugye...
- PÉCSVÁRADI: *(megütözve)* Csak nem zsarolni akar?
- KLINSZKI: *(a földről)* Hagytad volna agyonütni...
- PÉCSVÁRADI: Hülye. Szóval, Schmeikálné, hogy képzeled a dolgot?
- (Borjús jön, zilált a haja, zavarodottság van benne.)*
- BORJÚS: Maguk meg min vitatkoznak? És hol van a rendőrség?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Majd jönnek, időben. Tud már... mindent?
- BORJÚS: *(véres gúnnyal, talán öngúnnyal)* Ó, hogyne. *Köszönöm, Teréz.*
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hol hagyta a Nyéki Karcsit?
- BORJÚS: Az elébb telefonált... azután elrohant valahova...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(idegesen felcsattan)* Mit csinált? Telefonált? Elrohant?
- PÉCSVÁRADI: Hová rohant?
- BORJÚS: *Valahová... (Visszatér a régi értetlensége.)* Mitől ilyen izgatottak?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Annak látszunk? Pedig nyugodtak vagyunk. *(Negédes érdeklődéssel.)* Remélem, jól esett a *magyaráz*at a raktárban...
- BORJÚS: Szégyellje magát... törbe csaltak...
- KLINSZKI: Tudod, más hogy örülne, ha törbe csalnák, igaz? *(Feltápázkodik, Borjús segít neki.)*
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ne célozgasson itt, megértette?
- BORJÚS: *(elengedi Klinszkit)* Nem értem... mintha nem történt volna semmi... különös...
- KLINSZKI: Miért, történt?
- BORJÚS: Azt hiszem... a Bargár... szóval, nem?

- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(angyali mosollyal)* Mondja, Teca, miért nézik magát anynyian cigánynak?
- BORJÚS: Nem tudom. Talán a hajam...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nagyon zavarja?
- BORJÚS: Eléggé.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: No, meg a foglalkozása is... már ne haragudjék, ez a *toll-hagyaték-ágynemű*... ez olyan cigányos.
- BORJÚS: *(valamit megszimatoz)* Most meg mit akar?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Azt, hogy ne hordd olyan magasán az orrodát, mert beleesik az eső.
- BORJÚS: Én? Hogy képzeled? Még hogy én...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *Te... sánta... cigány... kurva...*
- BORJÚS: Mit mondott?
- PÉCSVÁRADI: *(ráripakodik a nőre)* Nem hallottad? Ne játszd meg itten magadat!
- BORJÚS: Milyen jogon tegezz?
- PÉCSVÁRADI: Majd megtudod... azt is.
- BORJÚS: *(homályos félelemmel)* Mit művelnek maguk velem?
- KLINSZKI: *(elhúzózik Borjútól)* Na, ne nyarogj! Aki egyszer beszállt ebbe a buliba, aranyoskám...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nyugodj meg! Nagyon fontos munka az, amit te végzel. *Társadalmilag hasznos.* Ezt bárki igazolhatja. Nem így van?
- BORJÚS: Mi bajuk velem?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Semmi. Ellenkezőleg. Úgy gondoltuk, hogy te vennéd át a Bargár szaki portékáját.
- BORJÚS: *(egyre zavarosabbnak látja a dolgokat)* Én? De miért éppen én?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Lásd, hogy semmi bajunk nincs veled.
- BORJÚS: *(meginog, most épp hisz nekik)* Nekem nincs annyi pénzem.
- PÉCSVÁRADI: Kapsz kölcsön tőlünk, jó kamatra. Ne aggódj!
- BORJÚS: *(ismételt önérzettel)* Megmondtam már, hogy ne tegezzen!
- PÉCSVÁRADI: Oké. Nem erőszak a disznótor.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Majd csak megegyezünk valahogy, nem kell izgulnia *senkinek*.
- BORJÚS: Nem kellene a Bargár vackai. Nem hallották? *(Megborzong.)* Még ki se hűlt...
- KLINSZKI: Majd kihűl, ne félj! Jobb, ha nem makacskodsz.
- BORJÚS: De én nem értek azokhoz a microdákhoz.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: No és? Megtanulod. Csak eladni kell őket. Azt meg tudsz, nem? Benne van a véredben.
- BORJÚS: *(összerándul)* Megint kezdi? Hát nem tudnak a bőrükben megmaradni?
- (Nem kap választ. Nyéki jön vissza, jókedvű, majd kicsattan.)*
- NYÉKI: Ó, hát még mindenki, mindig, itt? Micsoda szerencse!
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Maga merre kószált, Karcsi?
- NYÉKI: Lángosért ugrottam el, kezét csókolom.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Lángosért...
- NYÉKI: Ja. Lángosért.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Milyen lángosért?
- NYÉKI: Foghagymás lángosért.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Foghagymás lángosért...
- NYÉKI: Foghagymás lángosért. Jót tesz a beleknek.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: A beleknek...
- NYÉKI: Ahogy mondja. A beleknek.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Lángosért volt... most.
- NYÉKI: *(elneveti magát)* Most. Lángosért. Külön süttettem kettőt a lángososnál. Régi haverom a... Polgárdi...
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(meglepődve)* Ki az a Polgárdi?
- NYÉKI: Mondom, a lángosos. Gyermekkori haverom. Polgárdi.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ennyire szereti?

NYÉKI: A Polgárdit... *(Rötyög a saját rossz poénján.)*

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: A lángost, Nyéki, a lángost.

NYÉKI: A fenét. Kimondottan utálok.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Akkor... minek a lángos magának?

NYÉKI: *(vázolatlan jókedvvel)* Nem nekem kell. A Bargár úrnak. Ő kért meg az előbb, hogy szerezzek neki foghagymás lángost.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Bargár halott.

NYÉKI: Jobbat mondok. Bargár él.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ezt honnan veszi?

(Nyéki lassan, megfontoltan körbejár, mindenkinek belenéz az arcába, mielőtt válaszolna. A válasz mindüknek szól.)

NYÉKI: Telefonáltam. Telefonáltam, özvegy Schmeikálné. Jól értett? Ha megkérném, odatenné ezt a két lángost a Bargár úr pultjára?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem értem. Mit mondtott?

NYÉKI: Elmondom lassabban. Bargár él. *Telefonáltam.* Ezt a két lángost meg tegye oda a Bargár úr pultjára. *Megkérem,* Schmeikálné!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(undorral)* Nem nyúlok a bűdös lángosához.

NYÉKI: Oh, pardon. Semmi probléma. Akkor majd én. Odaadom én. Természetesen.

BORJÚS: *(bámul)* Maga, Karcsi?

NYÉKI: Én hát. Miért, azt gondolják, hogy én nem?

PÉCSVÁRADI: *(rávágja)* Nem gondoljuk.

NYÉKI: Mit nem gondoltok?

PÉCSVÁRADI: *(összezavarodik)* Semmit se... gondolunk.

(Tanácstalan csend üli meg a piacot.

Klinszki meghúzza a laposüveget, bátorságot meríteni, és merít.)

KLINSZKI: De hát a Bargár...

NYÉKI: *(kedélyesen)* Mi van a Bargárral?

BORJÚS: A lángos...

NYÉKI: *(kedélyesen)* Mi van a lángossal?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hát az a baj, Nyéki Karcsi, hogy a Bargár – bármit is mond – halott.

NYÉKI: Ez, sajnos, idejétmúlt nézet, Teréz. Eddig valóban úgy *tetszhetett*, hogy Bargár Emil halott. Hangsúlyozom, eddig. De most megváltozott minden.

KLINSZKI: Mi az a minden? Halott, vagy nem halott a Bargár?

NYÉKI: A dolog nem ilyen egyszerű. A dolog arról szól... na, jöjjenek közelebb egy kicsit... *(Fontoskodva sutyorog)* Szóval, nekem fölhatalmazásom van a Bargár föltámasztására.

PÉCSVÁRADI: Na, ne...

NYÉKI: Pedig így van. A Bargár föl lesz támasztva. Megértettük?

KLINSZKI: Mi maga?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Pontosítsunk! Ki maga?

NYÉKI: *(széles mosollyal)* De hát fontos ez most? Nem fontos. Kész.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Akkor, lásson munkához, Karcsi!

NYÉKI: Oké. Álljanak hátrébb! És maradjanak csöndben! Megértettük?

BORJÚS: Csönd lesz. Juj, de izgulok! Csönd lesz, csönd...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem kell úgy berezeln, aranyom!

NYÉKI: Kérem, koncentráljanak! *(Mindkét kezét fölemeli és széttárja az ég felé.)* Bargár...

BORJÚS: Én az ilyesmitől bepisilek...

(Lehullanak a kezei, ordít.)

NYÉKI: Fogja már be, Borjús, a szentségét! Olyan nehéz ezt megérteni?

BORJÚS: Jó, jó. Nem kell a durváskodás. Elég, ha emlékeztet.

NYÉKI: Figyelem, figyelem! *(Hirtelen zavarba jön, a fejét vakarja.)* Izé... no...

- hogy is van... Bargár Emil! Kelj fel és járj!
- (Néma csönd. Bargár megmozdul, lassan feltápáskodik, hunyorog, komótosan elcsoszog a bódéja irányába.)
- KLINSZKI: (ámulattal) És felkel...
- BORJÚS: (bámulattal) ...és jár.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Csoda történt! Testvéreim, térdeljünk le, csoda történt!
- NYÉKI: Marhaság! Nem kell ez az ókeresztény duma.
- BORJÚS: De hát a Bargár feltámadt!
- NYÉKI: Na és? Akkor mi van? Bargár sporttársat feltámasztottuk. Kész. Ne többet róla.
- PÉCSVÁRADI: Bargár! Hát szóljon már valamit... hozzánk... ha már feltámadt...
- BARGÁR: (elvörösödve a méregtől) Szégyelljék magukat!
- BORJÚS: (rajongással) Ő az! Rögtön megismertem. Ő az. Az igazi Bargár.
- NYÉKI: Hát persze. Miért ne volna az igazi Bargár? Van hamis Bargár is?
- KLINSZKI: Milyen kecsesen jár fel s alá...
- PÉCSVÁRADI: Talán még lát is...
- BARGÁR: Kikérem magamnak! Én kérem, már megmondtam, hogy nem látok. Teljesen megvakultam.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Feladat, Nyéki Karsci, feladat. Ha már föltámasztotta...
- BARGÁR: Hagyják már ezt a feltámasztási históriát! Mit hülyéskednek mindig velem?
- PÉCSVÁRADI: Bargár! Maga teljesen meg volt halva. Persze, nem is tudja, mi?
- BARGÁR: Hülyének néznek? Kicsit elszunynyadtam.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Befejezhetném, amit elkezdtem? Ha megengedik...
- NYÉKI: Talán... megengedjük. Mit akar mondani, szépséges Terézünk?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ha olyan nagy csodátévő, adja vissza a Bargár látását!
- NYÉKI: Semmi probléma. (Hirtelen megdondolja magát.) Csak erre nekem nincs, sajnos...
- PÉCSVÁRADI: Mid nincs?
- NYÉKI: Felhatalmazásom. De, hátha nem lesz baj belőle.
- BORJÚS: Tényleg látni fog a Bargár?
- KLINSZKI: Ez lehetetlen. Ez istenkísértés...
- BARGÁR: Nem értem. Még mindig nem unják?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ne szóljon már bele mindenbe! Látni fog, nem világos? Nagyszabású kísérlet része lesz, ember!
- BARGÁR: Énvelem semmiféle kísérletet ne csináljanak! Világos? Mi vagyok én, fehér egér?
- PÉCSVÁRADI: (heherészve csapja le a labdát) Patkány, Bargár, vén kis patkány...
- BARGÁR: Maga fogja be a pofáját! Értette? Tudja meg, ha ismét látni fogok...
- NYÉKI: Márpedig látni fog, állítom...
- BARGÁR: ...akkor az első dolgom az lesz, hogy abba az undorító pofájába vágok.
- PÉCSVÁRADI: No, azt megnézem. Gyorsan csináld látóvá az öreget, Karscikám!
- NYÉKI: Békesség! Azt mondom, békesség! Bargár, ígérje meg, hogy nem kardoskodik Pécsváradival!
- BARGÁR: (magából kikelve) Semmit sem ígérek. Ez az ember engem állandóan baszogat.
- PÉCSVÁRADI: Tudja, ki foglalkozik magával? Vén hülye.
- KLINSZKI: (teljes izgalomban) Ne fecsegi nek annyi! Tessék, Nyéki Karsci, mind itt vagyunk, várjuk a produkciót.
- NYÉKI: Bargár! Jöjjön ide!
- BARGÁR: Menjen a francba! Maga nekem nem parancsol. Megértette? Parancsolgasson...

- NYÉKI: Helyes. Akkor maradjon ott. De figyeljen rám. Mostantól kezdve lát. *Láss, Bargár! Megértett? Maga lát.*
- BARGÁR: *(egykedvűen megvonja a vállát)* Látok.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Fogadjunk, hogy nem lát! Mitől látna?
- BORJÚS: *(visít a gyönyörűségtől)* Lát. Látom, hogy lát...
- NYÉKI: Bizonyítsa be, hogy lát.
- BARGÁR: Hogy bizonyítsam be? Ha látok, akkor látok. Ilyen egyszerű.
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Biztos, hogy nem lát.
- BORJÚS: Milyen ruha van rajtam?
- ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az nem jó. Arra emlékezhet.
- NYÉKI: Tehát, nem hisznek nekem? Rendben van. Rejtőzzenek el! Akárhová. És Bargár úr meg fogja keresni önöket.
- BARGÁR: *(zavartan)* Ne csináljunk istenből bohócot!
- NYÉKI: Maga nem isten, Bargár, úgyhogy nyugodtan bohóckodhat egyet velünk. Nem értenek egyet velem? Bargár, hát nem örül?
- BARGÁR: Minek örülnék?
- NYÉKI: Meg vót halva, föltámasztottam. Meg vót vakulva – visszaadtam a szeme világát. Mit akar még, Bargár, mit akar még?
- BORJÚS: Hé, Bargár, forduljon el! Így nincs értelme elbújni, ha a Bargár leskelődik...
- NYÉKI: Fölösleges. Elvégre, ha Bargár nem lát, azt sem láthatja, hogy hova bújnak. Ha meg lát – és éppen ezt akarjuk bizonyítani...
- KLINSZKI: Sok a szöveg! Elbújtam. Na, hol vagyok, Bargár szaki?
- BARGÁR: Ne mászkáljon egyik helyről a másikra! Eddig a Pécsváradi pultja mögött bujkált, most meg a telefonfülke mögött van.
- KLINSZKI: Ez tényleg lát.
- BARGÁR: Hát persze.
- NYÉKI: Csöppet sem persze. Ha én föl nem támasztom...
- BARGÁR: Aludtam. *(Már nagyon unja a felhajtást.)* Ezt a hülye szöveget...
- BORJÚS: Hol vagyok, Bargár szaki, hol vagyok?
- BARGÁR: Erre indult, azután erre ment, hopp... *(Röhögve belemarkol Borjus halmaiba.)* Hah, itt lapul a kis cica...
- BORJÚS: Hé, ne tapogasson, vén szatír! Elment az esze?
- BARGÁR: Pardon! Csak úgy megszoktam, hogy a vak ember nem lát, és, ugye, tapogat, tapogat...gat...
- BORJÚS: Tudja, mit szokjon meg? Hogy kinek a csöcseit tapogassa... én nem vagyok olyan... markolászik itten... a vén tróger...
- KLINSZKI: De hol van Pécsváradi?
(Meglepődnek, megdermednek, néznek körbe, nézik egymást.)
- NYÉKI: Na, hol van?
- KLINSZKI: És hol van Schmeikálné?
- NYÉKI: Na, hol van?
- KLINSZKI: Ezek, lehet hogy együtt mentek el?
- BARGÁR: Együtt mentek el.
- KLINSZKI: Maga meg honnan tudja?
- BARGÁR: Láttam. Azért van szemem.
- KLINSZKI: És hova mentek?
- BARGÁR: Jó helyre, annyi szent. Ha... ha...
- KLINSZKI: *(gyűlölködve sziszeg)* Szarszagú-lábú...
- BARGÁR: Primitívság, kérem. Egyáltalán, primitívság és ócskaság. Ez, kérem, egyáltalán nem válasz.
- NYÉKI: *(széles mosollyal)* Nem kell itt a harc. Elmentek, hát elmentek. Nem mehetek messzire, ne féljenek, hamarosan visszatérnek. Különös nap ez a mai, nemde? Máskor már mindenki elhúzza a csíkot ilyenkorra...

BARGÁR: De hát, csoda történt.

NYÉKI: A csodák *fentről* jönnek. Ott van megírva a mi sorsunk. Egy föltámadás? Már az is csoda maguknak? (*Csettint a levegőbe.*) A fenébe is, de jó kedvem van!

KLINSZKI: Ez nem látszott egészen idáig magán.

NYÉKI: Pedig az van. Táncolni akarok. Karnevált akarok...

KLINSZKI: Ivott?

NYÉKI: Nem érti? Jó a kedvem. Azt akarom, hogy maguk is táncoljanak. Zene indul! Jöjjön vissza, kedves Vilma, táncoljunk. (*Valóban, mintha részeg lenne, ráncigálni kezdi Klinszkit.*) Na, ne kelljen már unszolgatni!

BARGÁR: Semmi kétség, megőrült.

NYÉKI: Ellenkezőleg. Maga is táncoljon! Kérje fel a Borjús Tecát!

BORJÚS: Engemet te ne ajánlgass, hallod-e!

BARGÁR: (*Érezhetően kéreti magát*) Én nem szoktam táncolni.

NYÉKI: Most szokjon. Rajta, Bargár, mutassa meg, hogy milyen legény a szaros talpán...

BARGÁR: Kérem, kérem... (*beletörődve legyint*) milyen unalmas fráterek maguk!

KLINSZKI: Na, mi lesz, papa, gyerünk!

(*Bargár Borjúshoz csoszog, pukedlizik.*)

BARGÁR: Tecuska, fölkérhetem egy táncra? Itt most mindenki... ugye...

BORJÚS: (*nyersen fölrohög*) Szép pár leszünk, mondhatom.

BARGÁR: (*nem vesz tudomást a röhögésről*) Szép ám... Csak a zene... nekem ez a zene kicsit túl modern...

NYÉKI: Máris, főnök, máris. (*Lemezt cserél.*) Ez jó lesz? (*Énekel a lemez hangjaira.*) Kombiné, kombiné, csipkés kombiné, még az éjjel szétszaggatom én... Hej, az anyját, ettől nem alszik meg a melletekben a tej!

(*Keringnek-forognak, ahogy a zene kívánja, meg ahogy tudnak.*)

BARGÁR: Tecuska, maga kitűnően táncol.

NYÉKI: Hej, de bitang kedvem van! (*Fölragad néhány selyemsálat Schmeikálné pultjáról, a mellette keringő Borjús vállára akarja teríteni őket.*) Na, Tecus, kapd ezt magadra, a tied... meg ezt is még, ha köll.

BORJÚS: Hagyja békén azokat, azok a Schmeikálné cucai.

NYÉKI: Na és? Akkor magácska, Vilma? (*Egy sálat Klinszki fejére teker, aki túri.*) Né, milyen szép keleti babát csinyáltunk magából!

BORJÚS: (*meggondolja magát*) Nekem is! Akkor nekem is... ha neki lehet.

NYÉKI: A kék selyemből dukál Borjús Tecának! A kék selyemből...

BARGÁR: (*gyerekes felszabadultsággal*) Nekem is, Karcsi, nekem is...

NYÉKI: Maga hímzett terítőt kap a vállára, Bargár szaki...

BORJÚS: Jaj, ne ilyen gyorsan, szédülök!

NYÉKI: Gyorsabban, gyorsabban! Rúgjuk szét ezt a kurva világot! (*Belérug Pécsváradi pultjába.*)

KLINSZKI: Ez épp a Pécsváradi pultja volt...

NYÉKI: Na és? Nézzen csak ide! (*Felragad egy képmagnót.*)

BARGÁR: Azt a képmagnót hagyja! Az nagyon drága!

NYÉKI: Nekem itt semmi sem drága. Megértették? (*A szerkezetet bevágja a bódé mélyébe. Körülnéz, aztán szétrúgja a földre pakolt kazettás dobozt.*) Látták, hogy repültek szét a kazettái? A kilencvenesek? Tud még akkorát rúgni valaki közöttünk, mint a Nyéki Karcsi?

BORJÚS: Muszáj mindent tönkretennie?

NYÉKI: Muszáj hát! Mulatunk, vagy nem mulatunk?

BARGÁR: *(rémülten veszi észre, hogy az örjöngő Nyéki az ő pultja felé kering)* Jó, jó, de az én pultomat hagyja békén!

NYÉKI: Kérése parancs. Akkor viszont rúgjon bele maga is a Pécsváradiéba. Így fair.

BARGÁR: Miért?

NYÉKI: Mert mulatunk, az áldóját!

BARGÁR: Igaz is. Ez a Pécsváradi egy pondró. *(Belérug a pultba.)* Egy genny.

KLINSZKI: *(mint egy fúria, haja égnek áll)* Lesöpröm a polcát!

NYÉKI: Ez aztán a csaj! Nem igaz, Emil?

BORJÚS: De mit fognak szólni hozzá?

NYÉKI: Ne féljen! Táncoljanak csak, táncoljanak!

BORJÚS: Nem lesz ebből baj?

NYÉKI: Amíg engem lát... *(Bargárnak.)* Söprje le nyugodtan azt a pultot is!

BARGÁR: De a Schmeikálné...

NYÉKI: Mondtam már, hogy a Schmeikálné: fuccs. Hát nem értik? Konyec. Finíta komédia, vagy mi...

KLINSZKI: Vége, vége, vége mindennek... hát ide nézz, így kell ezzel a pondróval elbánni... *(Tépi, szagatja Schmeikálné kelméit.)* Széthasogatni utolsó szálig a gyönyörű lepedőt...

NYÉKI: Ez az. Hát nem jó így nekünk? Vidámságban és szeretetben?

BARGÁR: Én már nem bírom a tempót.

NYÉKI: Csak rajta, Bargár! Az életéért táncol.

BARGÁR: *(megütközve koccan a ponyvához, megáll)* Ezt meg hogy érti?

NYÉKI: Sehogy. Felejtsem el! Csak tovább, tovább!

KLINSZKI: Karcsi, én nem ismerek magára.

NYÉKI: Én sem ismerek magamra. Haha... ha... Nem mutatna be magamnak?

BARGÁR: Csuda egy jópofa ez a Nyéki Karcsi, nem?

KLINSZKI: *(valahonnan, a szoknyája vagy blúza alól, előkerül a laposüveg)* Egy kupica szesz? A hatvan fokosból!

BARGÁR: Jöhet! Szto gramm! Ha szabad kérnem.

BORJÚS: Nem fog megártani?

BARGÁR: Nekem, vagy magának? Ugyan, hagyja már abba a sápítózást, egy hajtásra! Így, így. *(Tovább adja az italt Borjúsna, aki gondosan megtörli Bargár után az üveg száját. Ő is iszik.)*

BORJÚS: *(köhög az italtól)* Mi ez? Méreg?

KLINSZKI: Még fiatal vagy hozzá, édesem. De majd megszokod.

BORJÚS: Ezt nem lehet megszokni.

KLINSZKI: Mindent meg lehet szokni. *(Elborul a tekintete.)* Kikaparom a szemét annak a ringyónak.

BORJÚS: Kinek?

NYÉKI: Nos, hercegnők, mi a további program?

BARGÁR: *(ravaszkan, zavartan mosolyog)* Lehet még táncolni... csak lassút inkább, szerelmeset.

NYÉKI: Úgy van. Jöjjön, Vilma! No, ne féljen, akinek ilyen csodálatos teste van, mint magának...

KLINSZKI: Hagyjon békén... *(Elhúzódik, aztán hirtelen mozdulattal magához rántja a férfit.)* Persze, ott egye meg a fene az egészet... na, szorítson, Karcsi, szorítson...

(Szorosan egymáshoz tapadva táncolnak.)

BARGÁR: Ugye, nem érzi?

BORJÚS: Mit nem érzek?

BARGÁR: Hát... a szagomat.

BORJÚS: Miféle szagát?

BARGÁR: Azt... a lábszagomat.

BORJÚS: Én aztat soha nem éreztem. Nem is értettem, miért... fölösleges erről beszélni... hanem, azt mondja meg, miért vagyunk mi itt, még mindig?

BARGÁR: Isten útjai kifürkészhetetlenek.

BORJÚS: Mi köze ehhez Istennek?

BARGÁR: Csak van valami, ha én föltámadtam, meg megjött a szemem világa.

BORJÚS: Akkor hát, történt valami...

BARGÁR: Valami történt.

BORJÚS: *(makauskodik tovább)* Mi történt?

BARGÁR: Valami. Biztosan. De, hogy mi... csoda... azt tudja a fene.

KLINSZKI: Óh, *(túri, hogy Nyéki keze el-elkalandozzon a testén, a ruhája alatt)* Karcsi, mekkora ravasz maga! Még hogy én... *(A részegek hangosságával.)* Képzeljék el, ez a Nyéki gyerek...

NYÉKI: Vilma, csak így, mindenki előtt?

KLINSZKI: Ölelj meg, na, ölelj hercegem...

(Nyéki hátra lép, Klinszki elvétí a mozdulatot, és elterül a földön.)

NYÉKI: Tökrészeg.

BORJÚS: Nincs rosszul?

BARGÁR: Föl kéne locsolni.

BORJÚS: Föl kéne emelni.

NYÉKI: *(elfordul, az eget nézi)* Vihar lesz. Meglássák, vihar lesz.

BARGÁR: Ne az eget nézze ilyenkor!

NYÉKI: *(az eget nézi)* Csak a férgek araszolnak úgy, hogy maguk előtt túrják a földet...

BARGÁR: Ez nem játék, kérem! Nem holmi öncélú filozófia.

NYÉKI: *(az eget nézi)* Baszta a nőket a pártirodában.

BARGÁR: Ezt a Schmeikálnénak mondja! Ne filozofálgassunk kérem, ebben a helyzetben...

BORJÚS: Meghalt?

BARGÁR: Egészen bizonyosan, Tecuka. Az ne zavarja, hogy horkol. *(Heherészik.)* Félénk a temető mellett azért nem lakik senki, mert nem lehet a horkolástól aludni.

NYÉKI: Bargár, magának van humora?

BARGÁR: *(elégedetten bólogat)* Még jó, hogy van! Csak maguk engem itt elnyomnak.

BORJÚS: Jaj, de viccesek! Meg kell szakadnom a röhögéstől. Inkább a Klinszkin segítenének!

NYÉKI: Segíteni? Minek?

BARGÁR: Maga szerint a Klinszki mit tenne a helyünkben?

BORJÚS: Hogy beszélhet így? Hiszen, most támadt föl, alig egy órája.

BARGÁR: Na és? Jelent az valamit? Szent lettem? *(Széttárja a karjait.)* Vagy Jézus Krisztus?

NYÉKI: Na, megint kitört magából a zsidó.

BARGÁR: Tudja, ki a zsidó? Megmondjam?

NYÉKI: Ne zsidózzunk itt, Bargár, megértette?

BARGÁR: Maga kezdett el zsidózni. Maga mondta, hogy kibújt belőlem a zsidó...

NYÉKI: És? Zsidózás ez? *(Tanárosan emeli fel az ujját.)* A fenét zsidózás, barátom. Zsidózás akkor lenne...

BORJÚS: Legjobb, ha abbahagyják ezt a hülyeséget! Klinszkiel törődjenek! Rosszul van.

NYÉKI: Akkor lenne zsidózás...

BORJÚS: Mondom, a Klinszki...

NYÉKI: Ne szóljon bele mindenbe! Rosszul van, rosszul van. Bargár is kibírta. Sőt, a Bargár még bele is halt. Nem igaz?

BARGÁR: Ha maguk mondják! De akkor se zsidózhat, kérem, ha százszor föltámasztott is.

NYÉKI: *(megsértődik)* Most mit ízélnek? Teljesen elrontották a kedvemet. Pedig nagy nap ez a mai, nagy nap, esküszöm.

BARGÁR: Szabadna megtudnunk, mitől lenne az?

NYÉKI: Mindent a maga idejében, Bargár.

BARGÁR: Nekem az a tapasztalatom, hogy semminek sincs ideje. Minden máskor történik, mint amikor történnie kellene. Tetszenek érteni? Talán mi sem élünk akkor, amikor élnünk kellene...

BORJÚS: *(nem sokat ért abból, amit Bargár összehord)* Nagyon érdekes, amit mond. És? Mi közöm hozzá? Én úgy érzem, most élek. *(Oldalt pillant, megdermed.)* És most azt érzem, hogy nagy baj lesz, mert jön a Schmeikálné.

NYÉKI: Hol?

BARGÁR: Mi van, maga is megvakult?

(Schmeikálné visszajön. Elképedve nézi a dülást, amit távolléte alatt végeztek a többiek.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Te jó ég! Mit csináltak a holmijaimmal? Állatok! Melyikőjük volt? Vagy mindnyájan? Válaszoljanak!

BARGÁR: *(Nyékire sandít)* Válaszoljon!

NYÉKI: Ki? Én? *(Megvonja a vállát.)* Válaszoljon maga!

BARGÁR: Inkább maga... mert hogy... maga, szóval...

NYÉKI: Nyögje már ki, mit akar mondani, ember!

BARGÁR: Maga telefonált, nem?

BORJÚS: Úgy van. Na, gyerünk! Mondjon valamit! Maga!

(Nyéki megembereli magát, Schmeikálné elé áll.)

NYÉKI: Mi csináltuk. Azaz, hogy én. Szóval, én elsősorban...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Akkor maga fogja megfizetni az egészet.

NYÉKI: *(csibészes zavarral)* Én nem. Majd a biztosító.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Melyik biztosító? Nevet-séges.

NYÉKI: *(megkeményednek a vonásai)* Amelyiknek eddig is fizetett.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Túl nagy legény lett egyszerre, Nyéki Karcsi.

NYÉKI: Tudja, az apám...

(Schmeikálné ettől váratlanul meghunyászkodik. A többiek összenéznek.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Tudom, tudom... de akkor most mi legyen?

NYÉKI: Mi legyen, mi legyen? Rakjon rendet!

(Özv. Schmeikálné pár percig némán pakol, hajtogatja az áruít.)

BARGÁR: *(zavartan, lelki-furdalással)* Csak egy kis móka volt.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Azt látom. Remek módok vannak.

BORJÚS: Táncoltunk is. Sajnálhatja, hogy lemaradt.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Roppant sajnálom, aranyoskám. A lelkem sajog bele.

KLINSZKI: *(el is feledkeztek róla, hogy a földön fekszik)* Magyar, hajnal hasad!

BARGÁR: Magában beszél.

BORJÚS: Mit mondott? Mi van a hasával?

NYÉKI: Köszöni szépen, jól van.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(Bargár felé nyit)* Kihűlt a lángosa, Bargár! A foghagymás lángosa, amit a Nyéki Karcsi...

BARGÁR: Hidegen szeretem. Úgy az igazi. Amikor megdermed rajta az olaj. *(Belehajol Schmeikálné arcába.)* Olyan, mintha fülzsírt kent volna rá.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Undorító.

BARGÁR: Ugyan már! Ha iszik egy pohár vizet, kérem, nem veszi észre, hogy a nyálát is lenyeli a vízzel együtt. De próbálja ki, hogy előbb beleköp a pohárba, ugye, a nyálát beleengedi a pohár vízbe, és csak azután issza meg, a köpettel együtt, kérem, amely egyébként is a gyomrába kerülne. Szóval, a köpet, kérem, ahogy ott úszik a pohár tetején...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Elhányom magam, ha nem hagyja abba!

NYÉKI: Milyen érzékeny, Teréz! Remélem, Pécsváradi finomabban bánt magával.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mi közük hozzá?

BORJÚS: Nem is érdekli, mi történt a Klinszkivel?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem érdekel. Klinszkit talán érdekli, mi történt velem?

BORJÚS: *(sötéten)* Érdekl. Nagyon is érdekl., mit csinált Pécsváradival, amíg...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Amíg szétszórták a holmimat.

NYÉKI: Tréfa volt...

BARGÁR: *(mivel Schmeikálné nem reagál, bátran kontrázik)* Ha tudjuk, hogy nincs humorérzéke...

BORJÚS: Hol maradt Pécsvárad?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(jelentőségteljesen emeli fel a hangját)* Telefonálni ment.

(Nyéki elviharzik a telefonfülke irányába.)

BORJÚS: *(a beállt csendet ártatlan érdeklődéssel töri meg)* Igen? Miért telefonálnak maguk annyit?

NYÉKI: Nincs a telefonfülkében!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Akkor már végzett. Nem gondolják? Lehet, hogy hazament.

NYÉKI: Haza? nem hiszem, hogy hazament volna!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Miért ne mehetett volna haza? Későre jár, mindjárt itt a vihar... nincs már hullá se, mióta, ugyebár, Bargar úr feltámadott...

BARGÁR: Így történt, kezét csókolom. Kérne egy lángost?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Köszönöm, inkább a saját fülzsiromat... azután meg a köpetemet...

BARGÁR: Most ki tetszik forgatni itt mindent, amit mondok. Lássák, ezért nem szeretek én semmit se mondani maguknak.

NYÉKI: *(felcsattan)* Schmeikálné...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Özvegy Schmeikálné, ha szabad kérnem...

NYÉKI: Özvegy Schmeikálné, ne demoralizáljon, megértette? Amíg távol volt, addig derűsen telt az idő, olyanok voltunk, mint egy nagy család.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: A családról nekem más fogalmaim vannak.

BORJÚS: Nincs is családja!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: De volt. Igen előkelő családom volt. Maguk fenékre esnének, ha elmondanám.

BARGÁR: *(röhög)* De jöttek a kommunisták...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Jöttek. Azok jöttek...

BARGÁR: *(szarkazmussal)* Élükön a magaurával...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem. Élükön... *(Nyéki felé fordul.)*

NYÉKI: Hagyjuk ki a papámat a buliból, jó?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ki beszél a maga piti apukájáról?

NYÉKI: Na, na!

BARGÁR: Ki jött az élükön?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hát, Malinovszkij marsall, tudtommal...

BARGÁR: *(ijedten hátrál a pultjához)* Hova tettem azt az izét... na, hova is...

BORJÚS: *(érdeklődéssel)* Tényleg? Volt család? Ezüst, meg porcelán, meg ilyesmi?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Főleg az ilyesimből volt bőven, kedveském.

BORJÚS: *(megérzi a gúnyt, elfutja a méreg)* Azért tartja ilyen nagyra magát! Tudja mit? Egy haszna csak volt ezeknek a kommunistáknak. Az, hogy magukat szétkergette a vakvilágba.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Magukat is, drágám, csak még nem vették észre.

BARGÁR: Ne túlozzon, Teréz!

NYÉKI: Mit ért ő hozzá?

BORJÚS: Többet, mint gondolnád.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(lecsap)* Maguk tegeződnek?

NYÉKI: Nem emlékszem rá.

BORJÚS: Csak kicsúszott a számon. Véletlenül.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Véletlenül?

(Nyéki felvesz egy poharat a pultról, vizet tölt bele, Schmeikálné felé nyújtja.)

NYÉKI: : Schmeikálné?! Fogja ezt a pohár vizet! Köpjön bele, azután igya ki!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(elfehéredik, nem hisz a fülének)* Viccel...

NYÉKI: Nem.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Miért igyam ki?

NYÉKI: Mert így akarom.

BARGÁR: *(ráförmed a vonakodó nőre)* Gyerünk, ne gatyázzon!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mit parancsolgat itt maga?

NYÉKI: Na, köpjön már bele!

BARGÁR: Majd beleköpök én, ha nincs elég nyála a naccságos asszonynak.

(A pohár felé hajol, de Schmeikálné az arcába önti a vizet.)

BARGÁR: Megvakultam.

BORJÚS: Ezt már ismerjük, Bargár. Beleköpött?

BARGÁR: Én? Én semmibe, kérem. Hát olyan vagyok én?

NYÉKI: Ez csúnya dolog volt, Teréz. Nem gondolja?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(elfordul, odamegy Pécsváradi pultjához)* Szarok magukra.

NYÉKI: Mit csinál?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Pakolok.

NYÉKI: Azok nem a maga holmijai. Hagyja békén őket!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem hagyom.

NYÉKI: Nem hallotta? Hagyja békén!

(Nem veszi észre, hogy a hátuk mögött megjelenik Pécsváradi.)

(Összerezzenek a hangjára.)

PÉCSVÁRADI: Hagyja csak, Teréz! Lesz, aki rendet rak maga helyett.

(Pécsváradi hátratett kézzel Nyékihez ballag, egészen közel hozzá megáll.)

(Kakaskodva nézik egymást.)

NYÉKI: Szóval, kihallgattál bennünket.

PÉCSVÁRADI: Ki. Képzeld el, hogy ki.

BARGÁR: *(morog)* Ez a szakmája.

PÉCSVÁRADI: *(meghallja, elvigyorodik)* Ez bizony.

NYÉKI: Zsaru vagy? Igen?

KLINSZKI: Gutte schön!

(Pécsváradi csak most veszi észre a még mindig a földön fekvő Kliszkit.)

PÉCSVÁRADI: Kelj föl! Hogy nézel ki?

(Megpróbálja felrángatni a részeg nőt a földről)

KLINSZKI: Azt hiszem, elgázolt valaki.

PÉCSVÁRADI: Hozd rendbe magad! Kilóg a fél csöcsöd!

KLINSZKI: Hagyj engem békén! Mindenki hagyjon békén! Jó?

NYÉKI: *(most ő áll Pécsváradi elé)* Én kérdeztem valamit.

PÉCSVÁRADI: Ki az az én?

NYÉKI: Hát én... Nyéki Karsai.

PÉCSVÁRADI: Nem hiszek a fülemnek. Te élsz? Te tényleg élsz?

NYÉKI: Jó tréfáid vannak...

PÉCSVÁRADI: Ez nem tréfa. *(Hallgat, megfagy a levegő.)* Az előbb mondták, hogy meghaltál.

NYÉKI: *(már nem olyan nagy legény)* Ezt mondták? Kik mondták... ezt?

BORJÚS: *(indul kifelé)* Na jó, én kiszállok. *(Pécsváradi elállja az útját.)*

PÉCSVÁRADI: Ugyan, Tecus! Épp most akar kiszállni, amikor a java következik? Találkozott már élő halottal?

(Nyéki el akar szaladni, de Pécsváradi elkapja.)

PÉCSVÁRADI: Épp most, te is? Hová, hová? Nem fejeztem még be.

NYÉKI: Engedj el!

PÉCSVÁRADI: Eszemben sincs. Azt csinállok veled, amit akarok. Megértetted?

NYÉKI: Telefonáltál?

PÉCSVÁRADI: Természetesen.

NYÉKI: Ők mondták?

PÉCSVÁRADI: Természetesen.

BORJÚS: Mit mondtak?

PÉCSVÁRADI: Csak annyit, hogy a Nyéki Karcsi halott.

BORJÚS: *(a szokásos buta arccal)* Mi ez az esztelenség? Nem értem.

PÉCSVÁRADI: Bargár, maga érti ezt?

BARGÁR: Kezdem.

PÉCSVÁRADI: Maga szerint a Nyéki Karcsi él?

BARGÁR: *(a fejét vakarja)* Hát...

PÉCSVÁRADI: És maga? Maga mit akar, Bargár? A szaros lábával? A törékeny pultjával... Az ócskaságaival... A lejárt bérletével...

BARGÁR: Halott.

NYÉKI: Kicsoda? Én?

BARGÁR: *(elszántan menti az irháját)* Mit gondol, kicsoda? Maga. Teljesen halott.

NYÉKI: *(növekvő zavarral)* Hülyék.

PÉCSVÁRADI: Valóban? *(Gyomorba vágja Nyékit, aki összecsuplik.)* Bargár, rúgjon bele! Bargár!

BARGÁR: Ez a mániájuk.

PÉCSVÁRADI: Bargár, mondtam valamit.

(Odacsoszog a földön fekvő Nyékihez, nem néz rá.)

BARGÁR: Az arcába?

PÉCSVÁRADI: Ahova akar.

BARGÁR: A gyomrába jó lesz?

PÉCSVÁRADI: Tökéletes.

BARGÁR: *(váratlanul lendületesen rúg Nyéki gyomrába, aki felnyög.)* Ezzel meg is lennénk. Van még egyéb is?

(Schmeikálné az öreg elé perdül egy pohár vízzel.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Van, Bargár. Itt ez a pohár víz. Köpjön bele!

BARGÁR: *(megütközik, megpróbálja kikerülni a nőt)* Tudom, mit akar, de én nem, kérem...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: De bizony. Beleköpní! Vagy én...

PÉCSVÁRADI: *(megragadja a vállát)* Bargár! Ne gatyázzon annyit! Köpjön!

BARGÁR: *(Beleköp a pohárba.)* Na, meg vannak elégedve?

PÉCSVÁRADI: Most igya ki!

BARGÁR: Nem, inkább...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Inkább?

PÉCSVÁRADI: Inkább?

(Megragadják Bargárt, erőszakkal kiitatják vele a vizet.)

BARGÁR: *(köpköd)* Most boldogok? Legalább ezt a kurva poharat összetörhetem?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Törje, Bargár szaki, csak törje. Most már törheti.

KLINSZKI: Aljasok vagytok.

PÉCSVÁRADI: Ugyan, kedvesem, adnál tüzet?

KLINSZKI: Nem.

PÉCSVÁRADI: *(elkapja a torkát, közben mosolyog Klinszkire)* De adsz. A szentségít, tüzet!

NYÉKI: Adjon neki!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Borjús Teca! Miért nem ápolja a szerelmét?

BORJÚS: *(úgy érzi, engedélyt kapott arra, hogy megmozduljon)* Nem szabad! Embereket megalázni! Hogy gondolják? A Bargár éppen hogy feltámadt! Mit akarnak maguk?

(Nyéki mellé fekszik a földre. Sír.)

PÉCSVÁRADI: Rendet! A rend pedig azzal kezdődik, hogy összeszedik a holmimat. Mindent visszaraknak a helyére. Megértettük? Mindent, az utolsó szálig.

BARGÁR: Szaktársak, azt gondolom, a legjobb, ha engedelmeskedünk.

PÉCSVÁRADI: Keljen fel, Borjús Teca! Te is, Nyéki Karcsi! Szedjék össze a holmimat.

BORJÚS: Eddig tartott a fene nagy vidámság. A vége persze mindig az, hogy...

PÉCSVÁRADI: Az a vége, hogy rendet raknak maguk után. *(Az eget nézi.)* Mindjárt itt az eső. Keljen már fel, nem hallja?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Vége a táncnak. Ennyi volt. Mára ennyi. No, fel a fejfel.

KLINSZKI: *(józanodik, és ez megzavarja)*
Most ki kivel van?

PÉCSVÁRADI: Senki sincs senkivel. Szedd inkább rendbe magadat!

KLINSZKI: *(azért még nem józan)* Uram, ön egy hölgyet sérteget.

PÉCSVÁRADI: Lát itt hölgyet valaki? Én egy rakás részeg szerencsétlenséget látok. Adjon neki valaki egy tükröt! Nézd meg, csak nézd magadat!

KLINSZKI: Nem vagyok kíváncsi magamra. Azt mondd meg, hol voltatok eddig!

PÉCSVÁRADI: Bújócskáztunk. *(Talányosan felkacag.)* Közben találtunk valamit...

BARGÁR: *(mohón)* Mit találtak?

PÉCSVÁRADI: Sok-sok finom port. Finom, fehér porocskát találtunk. Olyat, amilyet a Bargár szaktárs szokott rendelni Klinszki Vilmától...

KLINSZKI: *(rángatja Pécsváradi mellén az inget)* Te elárultad neki, te...

BARGÁR: *(váratlan érdeklődéssel)* És hol van most?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Jó helyen. Nem kell aggodni.

KLINSZKI: *(elkeseredetten bődül el)* Rablók! Adjátok vissza! Halljátok, adjátok vissza!

PÉCSVÁRADI: Mit, kedvesem?

BARGÁR: Tudja azt maga, nagyon jól.

PÉCSVÁRADI: Tegyük fel, hogy meghallottam, amit mondott, Bargár. Ez esetben is azt válaszolom, hogy ne próbálja beleütni az orrát más porába. Megértette?

BARGÁR: *(ezúttal nem hagyja magát elnyomni)* De mi lesz az én porommal ezután?

BORJÚS: *(próbálja csitítani)* Nem tud meglenni a pora nélkül? Mondtam magának, hogy nem is bűdös a lába. Bármilyen hintópor megteszi, egyébként is.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ezentúl majd tőlünk vásárolja.

KLINSZKI: Kisemmiztetek... tönkretettetek...

PÉCSVÁRADI: Jelents fel bennünket, kérlek, a rendőrségen. Ott a telefon... csak egész nyugodtan.

KLINSZKI: *(tébolyodottan rohangál körbe-körbe)* Hova dugtátok? Minden itt volt...

PÉCSVÁRADI: Ja, a finom por egyetlen tüszeszentésre szerteszáll. Azért nem kellett volna annyit prüszkölnöd.

KLINSZKI: Megfizetsz te még ezért, Pécsváradi.

PÉCSVÁRADI: Meg, meg. Nézd, hogy vacog a fogam a félelemtől.

KLINSZKI: Telefonálok a rendőrségnek.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Csak bátran, kedvesem. Csak bátran. Örülni fognak magának.

(Klinszki bátortalanul elindul kifelé.)

BARGÁR: Ne menjen sehova!

NYÉKI: Kár erőlködni, Vilma. Ez is rendőr, nem hallotta?

KLINSZKI: *(lekuporodik)* Rosszul vagyok.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ezt már megszoktuk. Újabb trükköt!

(Mindenki visszatér a bódéjához, pakolgatnak tovább.)

PÉCSVÁRADI: Hány kazetta tört el?

NYÉKI: Tizennégy.

PÉCSVÁRADI: Jó, Karsikám, ezt számold hozzá amazokhoz.

NYÉKI: Hozzászámolom, Lászlókám.

PÉCSVÁRADI: Akkor frankón megbeszéltük, Karsikám. Első osztályú áru.

NYÉKI: Első osztályú lesz, biztos lehetsz benne. Én csak tutira megyek.

(Klinszki feltápáskodik, és elindul kifelé.)

BARGÁR: Vilma elment telefonálni.

PÉCSVÁRADI: Csak hadd menjen. Kinek lesz abból baja, hogy a Klinszki telefonál?

BARGÁR: Nekem, kérem. Eddig még minden telefonálásból bajom származott.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nyugalom, Emil. Ránk számíthat – változatlan áron. Persze, csak ha megfontoltan viselkedik.

BARGÁR: Ez természetes. Megfontoltan. Hát persze.

NYÉKI: Akkor minden rendben. Nem?

PÉCSVÁRADI: Ahogy mondod.

NYÉKI: *(csak úgy, mellesleg, rákérdez)* És engem? Engem kihagytok az üzlethől?

PÉCSVÁRADI: Egyelőre ki. Momentán, te is csak vevő lehetsz, Nyéki Karcsi. Az se semmi. Talán később egyezkedhetünk.

NYÉKI: Nem félsz?

PÉCSVÁRADI: Tőled?

NYÉKI: Nem. Vilma nagyon részeg *(a fejével kifelé int)* – tőle. Fecseghet.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Fecsegne? Annál még részegen is okosabb.

NYÉKI: Nagyon el van keseredve.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Magára vessen.

BORJÚS: *(amennyire kis termete megengedi, felmagasodik)* Mi van a szíve helyén, árulja már el! Kő? Vagy vörös csillag?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem tudok magára haragudni, bocsásson meg. Túlságosan kis pont ahhoz, hogy észrevegyem.

BARGÁR: Nyugtával dicsérd a napot!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hú, most nagyon okosat mondott.

BORJÚS: Csak játssza az eszét, játssza! De én tudom, hogy sírás lesz ennek a vége.

(Klinszki tántorog vissza, zavaros a tekintete.)

KLINSZKI: Föladtalak benneteket. Föladtam magamat is. Ott rohadjatok meg, ahol vagytok.

BARGÁR: *(elkeseredetten rázza a magatehetetlen nőt)* Megbolondult? Mindent tönkretett.

KLINSZKI: Mindent. Mindenkit. Mindjárt itt lesznek a zsaruk. Elvisznek mindenkit.

BARGÁR: Hol van a por?

PÉCSVÁRADI: Nyughasson, Bargár! A dolognak ezt a részét bízta rám.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Milyen része van még a dolognak?

PÉCSVÁRADI: El kéne takarítani innen ezt a részeg ringyót. Sürgősen.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Helyes. De hova?

BARGÁR: És ki fogja eltakarítani?

PÉCSVÁRADI: *(Bargárra néz, de másnak címezi a mondandóját)* Nyéki Karcsi.

KLINSZKI: Mit akartok velem? Eltakarítani? Nem vagyok én szemét...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Arról beszélhetnénk, édesem...

NYÉKI: Én? Hogy én? A piszkos munkát rám bízád... van eszed...

PÉCSVÁRADI: Igen. Benne vagyunk nyakig. Te is. A jövőd is.

BORJÚS: Lehet, hogy maguk benne vannak nyakig...

NYÉKI: Kussolj már, legalább ilyenkor fogd be a pofádat!

BORJÚS: Mit akarnak csinálni a Klinszkivel?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ezt bízta a barátjára.

(Borjús rémulten mered rá Nyékire.)

BORJÚS: Te, te képes lennél...

NYÉKI: Képes. Fölösleges érzelmösködnünk, Tecuska. Ha most megcsúszik alattunk a part...

BORJÚS: Mit akarsz vele csinálni?

(Nyéki elfordul tőle, de a nő ismét eléje kerül.)

NYÉKI: Ez mennyit szorozna nekem?

PÉCSVÁRADI: A készlet harmadát.

BORJÚS: Mit akarsz csinálni?

NYÉKI: *(elnéz a nő fölé)* Rendben. De biztos helyen van?

PÉCSVÁRADI: Ne aggódj! Ez az én dolgom.

(Nyéki hozzálát a feladatához, Klinszki hóna alá nyúl.)

KLINSZKI: Karcsika, már megint kezdi? Ne, itt ne, mindenki előtt...

NYÉKI: *(a fülébe harapdálja a szavakat)*
Igaza van. Menjünk hátra a lerakatom-
hoz...

BORJÚS: Maradjatok itt!

KLINSZKI: *(megpaskolja Borjús arcát)* Édes
pofa vagy, Tecus. De most menj a pi-
csába!

BORJÚS: *(rémülten üvölti a másik arcába)*
Ki fog nyírni, te hülye állat!

KLINSZKI: *(bárgyún röhög)* Nincs ennek ak-
kora! Vagy igen? Te már csak tudod.

PÉCSVÁRADI: Vidd már a francba! Ha tényleg
följelentett bennünket...

BORJÚS: Várj még egy picikét! Egy pillanat!
(A pultja mögé sántikál.) Figyelj csak,
Nyéki Karcsi!

*(Pultja alól hirtelen egy ósdi, ormótlan
pisztolyt ránt elő. A többiek szétre-
bennek.)*

PÉCSVÁRADI: Gyertek vissza, Nyéki Karcsi!
Tegye el azt a játékszert, Tecus! Jó tréfa
volt, de a végén tényleg el fog sülni...

BORJÚS: El ez. Nem hiszi?

*(Pécsváradi felé lő, a férfi rémülten
dobja magát a földre. Ebben a pillanatban
elered az eső.)*

BORJÚS: *(ösztönösen átveszi a dolgok irá-
nyítását)* Gyorsan, gyorsan! A ponyvá-
kat! Húzzák már fel – ne is, inkább a fő-
liát... mire várnak? Na, mozgás, mert
valakit seggbe lövök! Ez az. Gyerünk,
Bargár, tempósan, a végén még bőrig
ázunk.

*(Behúzódnak a sátor alá,
Klinszki kivételével. Borjús a pisztollyal
sakkban tartja őket.)*

BORJÚS: Gyere be, Vilma, szarrá ázol.

KLINSZKI: Inkább, mint hogy egy levegőt
szívjak veletek.

BORJÚS: Hát akkor ázzál, szívem.

KLINSZKI: Ázok, szívem.

NYÉKI: *(Borjús felé lépne, de ő egy mozdu-
lattal visszaparancsolja a helyére)* Te-
cus, rakd el azt a vackot!

BORJÚS: Ez nem vacak. Ez egy pisztoly.
Biztosíthatlak, kiváló minőségű lőfegy-
ver. „Családi örökség” *(Schmeikálni felé
biccent)* – ezüst helyett.

NYÉKI: De mit akarsz vele itt, az ég szerel-
mére?

BORJÚS: Ó, több dolgot is. *(Diadalmas mo-
soly jelenik meg az arcán.)* Elkérni tő-
letek azt a bizonyos port. Ez az első és
legfontosabb.

PÉCSVÁRADI: Örült.

BORJÚS: Dehogy! Nem vagyok örült. De az
a kis hülyécske sem, akinek gondoltak.
Borjús Teca, a buta kis cigánylány. Re-
mek. Borjús Teca, aki semmit sem ért.
Ó, így van ez már. Egyszer csak minden
világos lesz. *(Hosszan nevet.)* Megvilá-
gosodtam, Nyéki Karcsi.

NYÉKI: Tecus, ne bolondozz!

BORJÚS: De bolondozok. Az előbb még te
bolondoztál velem. Azt hiszed, nem tu-
dom, miért kellett nekem?

NYÉKI: Miért? Hadd tudjam már én is!

BORJÚS: Mert az egész piac a mi kezünkben
van. Ez is, meg amaz is.

PÉCSVÁRADI: Kik azok a mi?

BORJÚS: *(hadonászik a pisztollyal, hogy ér-
vényt szerezzen a szavainak)* Akik be-
verik a pofádat, haver, ha nem hozod elő
az árut. Téged meg tízen dugnak meg
egymás után a házad előtti buszmeg-
állóban, Terézem, úgyhogy ne nagyon
integess. De lehet, hogy a beledet a ke-
zedbe adják, Pécsváradi Lacika! Tudod
már, hogy kik?

PÉCSVÁRADI: Szállj be inkább te is!

BORJÚS: Ugyan! Csak nem fogok itt ilyen
piti ügyekben balekokkal osztozkodni!
(A pisztollyal int.) Na, hozd a szajrét!

KLINSZKI: Ne engedd el, mert meg fog lógni!
BORJÚS: *(ismét nevet)* Úgyis csak a sarokig jutna. Ott már várják...

PÉCSVÁRADI: Kik várnak?

BORJÚS: Az enyéme. A mieink.

PÉCSVÁRADI: Világos beszéd. Megyek, és hozom a port.

BORJÚS: *(meggondolja magát)* Azért megyek én is magával, Pécsváradi. Még eltéved.

(Elmennek. A maradók bénultan állnak, nem néznek egymásra.)

BARGÁR: Hihetetlen. Egyszerűen hihetetlen. *(Köhög, rángatózik.)* Az én szívemnek sok ez az izgalom. Fulladok.

NYÉKI: Miért vagyunk még mindig itt?

KLINSZKI: Bújjanak ki abból a vacakból! Elállt az eső.

BARGÁR: Teljesen elázott.

KLINSZKI: Rám fért. A második elázás mindig jót tesz. Már egészen normális vagyok. Hanem, kedves Teréz, nagyon szótlan egy ideje.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az vagyok. Magukkal nincs mit beszélni.

KLINSZKI: No csak! Valami baj van talán? Nyéki Karcsi! Táncolni kéne, nem, Nyéki Karcsi...

NYÉKI: Hát, csak táncoljon, ha kedve tartja.

KLINSZKI: Táncolok is, táncolok bizony. Nyéki Karcsi! Mi lesz már a zenémmel? Jöjjön Bargár! Ropjunk egy alaposat!

BARGÁR: Nem nagyon van hangulatom hozzá, az az igazság.

KLINSZKI: Majd menjön közben. *(Elkapja Bargárt, ráncigálja.)* Zenét, Nyéki Karcsi, zenét minékünk, zenét!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Adjon zenét neki. Itt már mindenki megbolondult. *(Hirtelen kienged a merev pózból.)* Vilma, van még a pálinkából? Esküszöm, innék valamit.

KLINSZKI: Szolgáld ki magadat, kedves Teréz.

(Schmeikálné Klinszkihez megy, rövid tapogatózás után megtalálja a ruhája alatt az üveget. Előkapja, beléhúzza.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Huj, de éktelenül büdös.

KLINSZKI: Proletárolaj, drágám. Ebből belóatsz egy fél litert, rögtön kész az ötvenhat.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Oh, az azért bonyolultabb, Vilma.

KLINSZKI: Egyáltalán nem bonyolultabb. A pálinka a munkásosztály öntudata.

BARGÁR: Ne politizáljon! Inkább a porral törődjék!

KLINSZKI: Elárulná, mit csináljak? Se pisztolyom, se Pécsváradim. Én egy szegény, szerencsétlen lány vagyok.

BARGÁR: A Tecus a maga barátnője.

KLINSZKI: Itt senki senkinek se barátja. Itt mindenki héja! Alig várja, hogy a másik elől ellopja a zsákmányt.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(talán a pálinka hatására, szokatlanul közvetlen)* Nyéki Karcsi! Nem táncolunk? *(Megpróbálja átölelni a férfit, aki vonakodik.)*

NYÉKI: Sok lesz a táncból! Ne rángasson! Hallja?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ugyan már! Mi, vesztesek, tartsunk össze.

NYÉKI: Csodálkozom magán. Mindent elveszített...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Na és? Számít ez valamit? Egyszer fent, egyszer lent. Ezután is árulom... tényleg, Nyéki Karcsi, nem akar egy kitűnő nyakkendő? Első osztályú áru.

NYÉKI: Soha nem hordok nyakkendőt.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ezt ha meglátja, rögtön megváltozik a véleménye.

NYÉKI: Hagyjon a nyakkendőjével.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: De nézze meg! Nézze csak meg! Francia márka. Pont megy a hajához.

NYÉKI: Nem akarok nyakkendőt venni. Mit akar?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Olesón adom. *(Erőszak-
kal a nyakába hurkolja a férfinak
a nyakkendőt.)* Most nézze meg, milyen
jól áll! Nézzék, milyen jól áll a nyak-
kendő a Nyéki Karcsinak! Nem igaz?

KLINSZKI: Csodálatos. Ezt meg kell venni. El
ne szalajtsa, soha vissza nem térő alka-
lom.

NYÉKI: Ejnye, hagyjanak már.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Milyen férfias így!
Mintha kicserélték volna, Nyéki Karcsi.

BARGÁR: Ami azt illeti, tényleg megvenném
a maga helyében.

NYÉKI: *(ettől végképp robban belül)* Na,
most aztán elég! Maga csak trágázza
tovább az apukája tanítóföldjét!

BARGÁR: *(méltatlankodva felvonyít)* Hogy
jön ide ez, kérem? A nyakkendő meg a
trágázás?

NYÉKI: Lószárszaga van a nyakkendőnek...
*(Schmeikálné szenvedélyesen nagyot
húz a nyakkendőn.)* Maga meg mit csi-
nál? Megfojt, a szentségit!

KLINSZKI: Húzzad, ki tudja, meddig húzha-
tod!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hogy megijedt! Csak
nem gondolja, hogy megfojtom? Rendes
emberért is ugyanannyit kapnék.

*(Erőltetett kacajok, Nyéki végre kivonja
a fejét a hurokból. Mindenki a bódéja
homályába menekül.)*

BARGÁR: Maguk miért nem mennek már
haza?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Maga miért nem, Bar-
gár?

BARGÁR: *(legyint)* Nekem nem sietős. En-
gem otthon nem vár senki.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Engem se.

NYÉKI: Engem... engem se.

KLINSZKI: Milyen érdekes!

NYÉKI: Mi érdekes?

KLINSZKI: Hát az, hogy engem se.

BARGÁR: Ilyen a mi szakmánk.

(Megint hallgatnak egy sort.)

NYÉKI: Én azt hittem, áru érkezik.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Milyen áru?

NYÉKI: Áru. Valamilyen. Jó áru.

(Hallgatnak.)

BARGÁR: Nekem is volt fülesem.

KLINSZKI: Fülese?

BARGÁR: Fülesem. Hogy jön valami.

KLINSZKI: Mi?

BARGÁR: Azt nem tudom. De hogy jön va-
lami, az biztos.

(Ismét hallgatnak.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Maga merre lakik, Emil?

BARGÁR: *(gyanakodva kapja fel a fejét)* Az
attól függ, kezit csókolom.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: A lakását kérdem. Ahol
általában lenni szokott.

BARGÁR: Kérdezzen könnyebbet. Lehet, hogy
szomszédok vagyunk.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Lehet. Akkor majd ösz-
szetalálkozunk az utcán.

BARGÁR: Ja. Majd köszönök: kezét csóko-
lom, Teréz.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Jó napot, Bargár úr.
Hova, hova?

BARGÁR: Hát ide... csak ide... nem járok én
sehova, kérem.

KLINSZKI: *(a szokásos elbődülés)* Alamuszi
macska nagyot ugrik.

*(Bargár ijedten húzódik össze, újabb táma-
dást szimatolva.)*

BARGÁR: Hogyan?

KLINSZKI: Nem magára mondom. A Bor-
jús...

NYÉKI: Jól kibabrált velünk, annyi szent.
Mindegy.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(gúnyosan elneveti ma-
gát)* Hát ez nem jött össze magának.

NYÉKI: Micsoda?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: A Borjús Teca.

NYÉKI: Mire tetszik gondolni?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Az istállójára, Karcsi. Császár lehetett volna, ha a Borjúsékkal meg tud egyezni, nem?

KLINSZKI: A Borjúsék is?

NYÉKI: Mit a Borjúsék is?

KLINSZKI: Ők is futtatnak lányokat?

NYÉKI: Kikérem magamnak!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hagyjuk ezt, Karcsi, nem áll jól magának.

NYÉKI: Rágalom.

BARGÁR: Nem zörög a haraszt, kérem...

NYÉKI: Nem szeretem, ha rám szállnak.

KLINSZKI: Senki sem szereti. Sebj, Karcsi, marad elég kanca a placcon.

NYÉKI: Én magukkal nem tárgyalok.

(Nyéki elfordul, a többiek pakolnak.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szintén kaptak üzenetet?

BARGÁR: Üzenetet? Kitől?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Üzenetet, hogy várjanak itt.

(Borjús tér vissza Pécsváradival, aki újságpapírba csomagolva hoz valamit a kezében. Borjús a hátába nyomja a pisztolyt.)

BORJÚS: Tegye le oda az asztalra! Így. Rendben is vagyunk.

NYÉKI: Honnan van magának pisztolya? Nem Csikágóban vagyunk.

BORJÚS: Majdnem.

PÉCSVÁRADI: *(félíg pityeregve)* Vigye a francba! Hallotta? Vigye a francba!

BORJÚS: Ne sűrögesen. Mindennek eljön a maga ideje.

KLINSZKI: Most mit csinálunk?

BORJÚS: Várunk.

BARGÁR: Mire várunk?

BORJÚS: Várunk.

PÉCSVÁRADI: *(erősödik a pityergése)* Legálább ne lássam. Vigye innen!

BORJÚS: *(észreveszi, hogy a másik az összeroppanás határán van. Elneveti magát.)* Nyugalom! Csak nem fog sírni, Latica?

PÉCSVÁRADI: De igen. Igen is, sírni fogok. Sírni, sírni, sírni.

(Sírógörcsöt kap. Sokáig zokog.)

Özv. Schmeikálné odalép hozzá és erősen pofon üti.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szégyellje magát!

PÉCSVÁRADI: Nem szégyellem. Gyűlölöm ezt a rohadt piacot. Gyűlölöm ezt a rohadt kócerájt! A maguk pofáját, ahogy minden nap kijönnek ide álmosan, isszák a kávé, zabálják a sültkolbászt... én nem akarom ezt... én nem akarok így megöregedni...

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(némiképp megenyhülve)* Nyugodjon meg.

PÉCSVÁRADI: Nem nyugszom! Nekem régen el kellett volna már mennem ebből a szar országból. Én Csopakon boldog voltam. Az én szüleim a lábukat nem törölték volna olyan senkibe, amilyen én vagyok. Úristen, hova jutottam én! Ki vagyok én?

NYÉKI: Egy nagy senki vagy. Aki ide jutott.

PÉCSVÁRADI: Én tehetséges teniszező voltam. Bomlottak értem a nők...

KLINSZKI: Amíg ki nem próbáltak az ágyban.

PÉCSVÁRADI: Nem akarok megöregedni így. Én sehogy sem akarok megöregedni. Olyan legyenek, mint a Bargár? Minek él a Bargár? Hát kinek él a Bargár?

BARGÁR: *(ég felé emelt tekintettel)* Na tessék! Már megint velem foglalkozik. Ül egy csőre töltött pisztollyal szemben, és megint velem foglalkozik. Hülye maga, kérem? Képtelen *analizálni* a helyzetét? Az istenit neki... már megint fulladok. *(Hosszan zihál, köhög.)*

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem kell pánikba esniük. Borjús csak menjen a porral, ahova akar. De ide nem jöhet vissza többet.

BORJÚS: Ki akar ide visszajönni?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Te, édesem. Te. Mit gondolsz, meddig lesz elég az a pénz, amit abból a kis csomagból kinyersz? A kockázat sem éri meg. Magyarországon, ma, porban utazni? Hol élsz, te kis hülye! Honnan fogsz újabb adagokat szerezni? Agyonvernek a kuncsaftjaid, fiacskám...

BORJÚS: *(tőle szokatlanul erős gúnnnyal)* Meghat az aggodásod! De fölösleges. Egyébként, neked miért kellett volna annyira a por, ha nem ér semmit?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nekem más miatt kellett.

KLINSZKI: Neki a Pécsváradi miatt kellett.

NYÉKI: Pécsváradi le akart falcolni innen. Ez világos. Neki beugró lett volna a...

KLINSZKI: *(megrázza magát, kitisztul a hangja)* Nem kell megmagyarázni. Borjús Teca, vidd innen a motyódat, és hagyj minket élni!

NYÉKI: Tényleg, menj már, Teca, hagyj minket!

BARGÁR: Csatlakozom. Menjen innen. *(Topant egyet.)* Sőt, takarodjék!

(Borjús vészjósló nyugalommal hallgat. Aztán felfedezi magának Schmeikálnét.)

BORJÚS: Maga nem mond semmit, Schmeikálné?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Mondtam az előbb: képtelen vagyok észrevenni magát.

(Borjús odapenderül hozzá, a homlokához nyomja a pisztoly csövét.)

BORJÚS: Így se... aranyom...?

(Schmeikálné arca rezzenéstelen marad. Keményen nézi Borjúst.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ugyan! Na, gyerünk, lódd szét a fejemet! Hiába nyomod ide a homlokomhoz. Megvetlek, aranyoskám.

(Borjús szakértő mozdulattal, a pisztoly agyával csapja le Schmeikálnét. Az asszony eldől, de nyomban fel is tápáskodik.)

PÉCSVÁRADI: Hé, te állat...! *(Schmeikálné segítségére akar sietni, de Borjús pisztolya visszatartja.)* Nagyon fáj?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Semmi baj, László. Kicsit vérzik. Semmi baj.

BARGÁR: *(eddig nem tapasztalt bátorsággal ront Borjúsra)* Szégyellje magát! Megütni egy nőt! Ez már mindennek a teteje. Tűnjön el, Borjús Teca, mert nem felelek magamért.

BORJÚS: Ugyan, Bargár! Elfelejtí, hogy velem együtt a pora is eltűnik?

BARGÁR: A föld alatt is megtalálom, ne féljen!

BORJÚS: És mit csinál, ha megtalál?

BARGÁR: Kitekerem azt a szép nyakát.

(Borjús int a pisztollyal, Bargár jobbnak látja visszavonulni.)

KLINSZKI: Ideje hazamenni.

PÉCSVÁRADI: Minek?

KLINSZKI: Mindenkinek kell legyen otthona. Jössz?

PÉCSVÁRADI: Persze. Várj, elpakolok.

(Pakolnak.)

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Holnapra ígértek egy pár széket. Karcsi, megkérhetem majd, hogy segítsen lepakolni?

NYÉKI: Természetesen, kedves Teréz. Lászlókám, a dolognak akkor utána nézek.

PÉCSVÁRADI: El is várom, Karcsikám.

(Pakolnak.)

BARGÁR: Mintha nem látnék jól... megint...

PÉCSVÁRADI: Honnan jön ez a rettenetes szarszag?

BARGÁR: A szájából, fiacskám...

(Pakolnak.)

KLINSZKI: Nem maga mondta, Teréz, hogy tud gitározni?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Szegény uram... tudott... de az rég volt már.

BARGÁR: Nem davajgitárra gondoltunk.

NYÉKI: Adja ide! Várjanak egy kicsit, hangolnom kell.

(Nyéki gitározik, Schmeikálné énekel, a többiek áhítattal hallgatják őket. Angyal száll el az ócskapiac fölött.)

BARGÁR: Ez szép. Ez csodálatos. Ez Bach volt, nem?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Nem, ez egy operettből való.

BARGÁR: Az majdnem ugyanaz.

(Schmeikálné belekezd egy újabb ének-számba.)

BORJÚS: Ne énekeljen!

(Schmeikálné tovább énekel.)

NYÉKI: Lódd le! Mit gatyázol? Ha nem hagyja abba, lódd le!

BORJÚS: Fogd be a pofád! Elhallgatni!

(Kibiztosítja a fegyvert, Schmeikálné elhallgat.)

KLINSZKI: Utoljára mondom, takarodj innen, Borjús! Nincs többé helyed itt.

BORJÚS: Várnom kell.

KLINSZKI: Nem kell várnod. Telefonáltam. Elmarad.

BARGÁR: Mi marad el?

KLINSZKI: Mindegy, Bargár szaki. Pakoljon, és menjünk.

(Pakolnak.)

BORJÚS: Hát akkor... viszlát! Mondom, a viszont látásra. Köszönni még köszönhetnének.

(Elindul, ezt már nem bírja idegekkel Bargár, és rátámad.)

BARGÁR: Nem! A port nem fogja elvinni!

(Kikapja Borjús kezéből a csomagot, futni kezd vele. Borjús utána lő. Bargár elvágódik.)

NYÉKI: Lelőtted, te állat!

BORJÚS: Nem rá céloztam. Esküszöm, hogy nem rá.

KLINSZKI: *(a Schmeikálné bódéjának eresze alatt lógó régi fényképre mutat)* A fényképet találta el.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Hogy rohadna le a kezéd, Borjús Teca!

BORJÚS: Mit sajnál azon a szar fényképen?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(leemeli a fényképet, csókolgatja)* Antal! Szegény Antal! Nagyon fájt? Ugye, nem szenvedtél sokat? Milyen meggyötört a tekinteted... Holnap eltemetlek... Ne félj, gyönyörű sírkövet tetetek föléd... Maradj most így, alszik a baba...

(Pécsváradi ocsúdik elsőnek, Bargár fölé hajol.)

PÉCSVÁRADI: Bargár! Megütötte magát?

NYÉKI: *(Bargár nyaki ütőerére teszi a kezét)* Te, ez meghalt!

BORJÚS: Ne hülyéskedjete! Jó vice!

NYÉKI: Pedig meghalt. Biztosan a szíve.

BORJÚS: Telefonálni kéne a mentőkért.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Rossz a telefon.

(Hirtelen-nagy csönd, összenézés.)

BORJÚS: De hát eddig... ti mind...

NYÉKI: *(kiveszi Borjús kezéből a pisztolyt, leteszi az asztalára, kedvesen beszél hozzá)* Nem érted te ezt mégse, Borjús Teca! Tedd el azt a vacakot és szedd össze a holmidat. Na, siess már!

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: *(megragadja Nyéki kabátzárnyát)* Támassza föl!

NYÉKI: Én? De hát én... hogyan?

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Ahogy az előbb.

NYÉKI: *(kínban)* Nem lehet! Nem tudom. Úgy már nem.

ÖZV. SCHMEIKÁLNÉ: Próbálja meg! Hallja, próbálja meg!

KLINSZKI: *(azokkal a mozdulatokkal, amelyeket az előbb Nyékitől látott)* Bargár! Kelj fel és járj! Hallod? Kelj fel és járj! Bargár Emil, kelj fel, kelj fel, szépen kérlek, kelj fel, kelj már fel, Bargár szaki, Bargár sporttárs...

*(Tanácstalan csend.
Pécsváradi ébred belőle először.)*

PÉCSVÁRADI: Na, pucolás innen, de gyorsan.
Ez kész van.

NYÉKI: És a porral mi lesz?

PÉCSVÁRADI: Megint eleredt az eső. Az majd
kimossa alóla...

*(Abban a sorrendben, ahogy kapkodva
összepakoltak, gyors léptekkel kimennek
a teremből. Egyre erősebben záporozik
az eső Bargár mozdulatlan tetemére.)*

(1987)*

* A darab megszületésében elvülhetetlen érdemek illetik meg Fodor Tamást és csapatát, mely akkor is a Stúdió-K mezt viselte... a főlemlítés a köszönet formája kíván lenni...

„Máshoz nem nagyon értek”

TÉREY JÁNOS S A L BESZÉLG E T MÉNESI GÁBOR

– Több mint tíz éve, 1991-ben jelent meg első köteted. Mikor és milyen hatások következtében kezdted verseket írni?

– Mint a legtöbben, én is a gimnáziumban kezdtem verset írni, abban az időszakban, amikor a francia szimbolisták voltak soron. Később a Nyugat első nemzedékének költészete volt rám döntő hatással, elsősorban Ady és Kosztolányi homlokegyenest ellentétes, de egymást ki nem oltó poétikája. A kortársak közül az univerzális Tandori-líra töltött el (és tölt el) csodálattal.

– Hol jelentél meg először? Kinek mutattad meg első verseidet?

– Első verseimet Bella István közölte az Élet és Irodalomban 1990 tavaszán. Később a Mozgó Világban Berkes Erzsébet jelentette meg műveimet. Az a műhely, ahol igazi szellemi pezsgést is éreztem, a Holmi volt, ott Réz Pál és Várady Szabolcs egyengette az utamat.

– Keresztury Tibor írja a kilencvenes évek költészetét bemutató egyik tanulmányában, hogy az akkor induló nemzedékre már nem volt jellemző a „rituális apagyilkosság”, vagyis az előző generációval való szembefordulás. Mi erről a véleményed?

– Nemzedékről nemigen beszélhetünk az 1970 körül születettek soraiban. Általában minden olyan megközelítéstől tartózkodom, amely valamilyen egységes csoportot feltételez. Abban az időben, amikor felléptem, több tucat szerző indult még, de nem volt olyan alkotó, akinek a programjával, művészi hitvallásával teljesen egyetértettem volna. A legfőbb céloom az volt, hogy apagyilkosság nélkül egy új szint hozzak a palettára, fölhasználva és mintegy továbbfejlesztve az elődök eredményeit. Nem úgy képzelem a „fiatal génusz” föllépését, hogy valakit le kell taszítania a trónról, hanem magába szívja a számára fontos hatásokat, és kikeveri a saját lelki alkatának megfelelő tónust. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy egy másik csillag fényének el kell halványodnia ahhoz, hogy az ő bolygója ragyoghasson.

– Milyen különbségeket látsz a ti indulásotok és a korábbi nemzedék pályakezdése között?

– Az előttünk fellépő nemzedék tagjai – Kovács András Ferenc, Háy János, Szíjj Ferenc, Kemény István és a többiek – éveket vártak az első kötetükre, nemegyszer harmincéves korukban jelentek meg ezek a könyvek. A mi esetünk azt mutatja, hogy húszévesen is lehetett kezdeni. Ennek azonban az a hátránya, hogy a zsengék is kötetbe sorolódtak. Nem állítom, hogy Keményék első köteteibe nem kerültek zsengék, de én boldogabb lennék, ha néhány évvel később jelent volna meg az első kötetem, és az egy szilárdabb anyag lenne.

– Peer Krisztián írta A természetes arrogancia című kötetedről szóló kritikájában, hogy mondataiddal mintha a „magyar (vers)nyelv(tűrés) határait” tapogatnád. Valóban

az az olvasó érzése, mintha folyamatosan kísérleteznél, próbálgatnád, mit is bír el egy vers. Jól látom ezt?

– Az első korszak valóban kísérletező, laboratóriumi szakasza volt a pályámnak. Akkor azt a hangot kerestem, amit a *Tulajdonosi szemlélet* című könyvemben találtam meg véglegesen, majd a *Paulusban* sikerült tovább csiszolnom. Ma visszatekintve *A természetes arrogancia* néhány versét nagyon idegenkedve nézem. Kicsit falsnak tűnik néhány effekt, amit akkor használtam. Talán nem kellett volna ennyire szertelenül és fegyelmetlenül, mindenáron az eredetiségre törekedve írnom.

– 1998-ban megjelent egy esszé, *Házunk tája* címmel. Abban az irodalmi szövegek túlzott belterjességéről értekezel. „A témátlanság rémképe elől menekülő szerző, penzumteljesítés céljából, a saját portáján söpröget” – írod. Ez az ironikus és önironikus megállapítás rád is vonatkozik, hiszen te sem tudtad mindig elkerülni, hogy a saját portádon söprögess. Gondolok itt elsősorban a *Termann hagyományai* című prózakötetedre, amely önéletrajzi vonatkozású.

– Természetesen így van. Jellemző rám egy bizonyos kaméleon-természet, ugyanis néha megtagadom valamelyik korábbi korszakomat és művemet. Ilyen ez a prózakönyv, valamint a *Térerő* című kötet is, de ma már az említett esszé egyetlen sorát sem írnám le. A *Termann hagyományait* nem a témaválasztás, hanem a túlzott alanyiség, kibeszélő modor miatt tolom most félre. Egy kicsit gyanakodva nézem azt a szerzőt, aki nem hagy semmit titkokban, és olykor még a szennyését is kitergeti.

– Miért érezted szükségesnek, hogy élményeidet éppen novellaciklusban rögzítsd?

– Azért, mert akkor még nem találtam meg azt a formát, amelyik egyszerre epikus, és a rímes formavers minden jellegzetességét, ízés-zamatát magában hordozza. Ha viszont abban az időszakban találok rá a verses epikára, akkor talán elveszítettem volna azt a lehetőséget, hogy a *Paulushoz* hasonló, széles távlatú szöveg szülessen.

– Már szóba hoztad legutóbbi művedet, a *Paulus* című verses regényt, amelynek legfontosabb irodalmi előképe az *Anyegin*. Miért Puskin művének újraírását választottad?

– Amikor formát kerestem a készülő műhöz, nemcsak az *Anyegin* jelent meg előttem, hanem eszembe jutottak Byron művei, a *Childe Harold* és a *Don Juan* is. Puskin művészete mindig nagyon fontos volt számomra. A *Paulus* írása közben szerettem volna azt a hangütést megtalálni, amely az *Anyeginre* jellemző. Ez a direkt rájátszások esetében sikerült is, de úgy gondolom, hogy a *Paulus* sokkal zaklatottabb könyv, és sötétebb, tragikusabb világképet közvetít, mint Puskin műve. Használok a *Paulusban* két tucat olyan sort, amelyik Puskitól származik, de végül mégis azt láttam, hogy a saját alkatom más irányba mozdítja el a szöveget. Amikor foglalkozni kezdtem *Paulus* tábornok alakjával, nyilvánvalóvá vált, hogy a mű történelmi tapasztalatot is hordozni fog, szemben a verses regénnyel, amely mindig jelenkori állapotot tükröz, a világképe pedig empirikus.

– Verses regényedben három Pállal, azaz *Paulussal* találkozunk. *Paulus* tábornok és a pesti *Pál* közvetlenül is jelen van a műben, míg *Pál* apostol csak egy vitában tűnik fel. Miért?

– Valaki azt mondta egyszer, hogy a könyv olyan, mint egy becsukott ajtajú szárnyasoltár: a két 20. századi *Pál* alakja mintegy eltakarja a mögöttük álló erős apafigurát. Mivel

Szent Pálról könyvtárnyi irodalom szól, nem akartam, hogy lecke-felmondásnak tűnjön az ő életének újbóli felidézése. Sokkal kreatívabbnak éreztem a másik két figurát, illetve azokat az alakokat, akiket elő tudtam varázsolni a páli előkép nyomán. Természetesen Paulus tábornok jellemvonásait gazdagítanom kellett ahhoz, hogy mozgalmas cselekmény születhesse az ő történetéből. Paulus ugyanis kiváló katona volt, de a legkevésbé sem kreatív, és éppen ez lehetett a legnagyobb hibája. Pesti főhősöm esetében más a helyzet, mert ő az én kezemben volt, vele az történik, ami a fikció tartományán belül megtörténhet.

– *Köteteid többségében – így a Paulusban is – visszatérő motívum a pusztulás. Sorra jelennek meg előttünk a lerombolt városok képei. Úgy tűnik számomra, mintha te magad is kételkednél a rend helyreállíthatóságában. „Az újjáépítés-eszme tavaszi élethazugság” – írod egy helyen. A Paulus pesti főhőse ráadásul a pusztulásra rombolással válaszol.*

– Igen, de az ő rombolása a hálózaton belül történik, vagyis ott „csupán” egy adatátlomány semmisül meg. A könyv végén a két torony ledőlését pedig inkább mitikus játéknak tekintem. Valamiért tényleg a romlás, a leépülés, a dekadens folyamatok ábrázolásához van érzékem, de ugyanilyen csodálattal tölt el egy építkezés látványa is, csak valahogy eddig az ellentétes folyamatok szaladtak a tollam alá.

– *A Paulus igen kedvező fogadtatásban részesült. A kritikusok az eddigi pályaszakasz lezárásának, szintézisének tekintik. Egyetértesz-e ezzel a megállapítással?*

– Mindenképpen szintézise annak, ami előtte történt, és a *Paulus* nem is születhetett volna meg az előtanulmányok és kísérletek nélkül. Azt nem lehet eldönteni még – ráadásul nekem nincs is rálátásom –, hogy ez a könyv nyitánya-e egy új poétikának.

– *Milyen munkamódszerrel dolgozol? Hogyan születnek a verseid?*

– Cédulákkal járok a városban, és gyakran három-négy dossziét megtöltő jegyzetet is összegyűjtök. Amikor előveszem ezeket a paksamétákat, gyakran ideges leszek, mert látom, hogy mennyi az elvarratlan szál, milyen sok salakanyag került az épkezláb ötletek közé. Ilyenkor döbbenek rá arra is, hogy számtalan anyag van közvetlenül a befejezés előtt, amit csak meg kell mozdítani, és máris rendszer lesz belőle. Olyan író vagyok, aki nem hisz az improvizációban és az alkalmi költészetben. Éppen ezért nem is vállalom versírást különböző ünnepségekre, rendezvényekre. Abban hiszek, hogy az ihletet igenis ki lehet és ki kell várni, és ezt a kegyelmi állapotot anyaggyűjtéssel próbálom elősegíteni.

– *Mai felgyorsult, információközpontú világunkban milyennek látod a költészet, a vers szerepét?*

– Véleményem szerint akkor sem volt kevésbé mostoha a költészet helyzete, amikor húszéves koromban belecsöppentem az irodalomba. Éppen akkor ért véget a harmincezer példányszámban eladott verseskönyvek időszaka. Gondolok itt Juhász Ferenc vagy Nagy László köteteire. Nem volt bennem illúzió akkor, mert tudtam, hogy sem sztár, sem gazdag nem leszek, viszont úgy gondoltam, hogy máshoz nem nagyon értek, és bizonyosan van valami keresnivalóm az irodalomban. Az internet elterjedése egyáltalán nem ártott az irodalomnak, sőt bizonyos szempontból használt is. Elősegítette az információáramlást, a kéziratok gyorsabban eljutnak a címzetthez. Azok a szerzők, akiknek például saját honlapjuk van – nekem sincsen – hatékonyabban tudják magukat menedzselni. Számomra nagyon idegen világ az internet, a *Paulusban* azonban kortünetként fontos szerepe van.

– Szomorú tény, hogy napjainkban nagyon kevesen olvasnak szépirodalmi műveket, a kortárs irodalmat pedig még kevesebben. Talán Kertész Imre Nobel-díja jobban ráírnyítja a figyelmet az értékeesebb művekre.

– Én is hiszek abban, hogy ez a Nobel-díj jót tesz a magyar irodalomnak, a prózának mindenképpen, de hosszú távon még a lírának is. Egyébként az irodalom maradandóbb szelete sohasem tartozott a tömegfogyasztásra alkalmas cikkek közé, a bulvárirodalommal nem lehet fölvenni a versenyt. Én nem tartom az olvasók számának csökkenését annyira tragikusnak, és az elitista törekvéseket sem ítélem el, ha azok nem öncélúak. Azt tudom, hogy néhány száz ember kíváncsi igazán arra, amit a mai szerzők írnak. A *Paulust* két kiadásban közel 1500 példányszámban adták el eddig, ami egy verseskönyvnél igen nagy eredmény. Az más kérdés, hogy pusztán az irodalomból nagyon nehéz a megélhetést biztosítani. Nagyon sok kollégám, barátom kényszerül hírlapírásra, esetleg reklámcégeknek dolgoznak, vagy forgatókönyveket írnak.

– Irodalmi folyóiratokban több részletet olvashattunk egy készülő drámai költeményedből. Elárulnál erről valamit?

– A mű Richard Wagner *Az istenek alkonya* című zenedrámájára épül, annak főhőseit helyeztem át a jelenkorba. Címe *Nibelung lakópark* lesz, központi témájául a globalizációt választottam. A mű alapvetően könyvdrámának készül, de reménykedem abban, hogy lesz olyan rendező, aki lát majd benne fantáziát, és – akár jelentős átalakítások árán is – színpadra állítja.

(Az interjú 2002. december 10-én készült.)

Tanulmány

FRIED ISTVÁN

Szép szavak Erdélyből 2002-ben, 2003-ban

„mint hómezőn a vadnyúl
ha nem is értitek
ha mit még hátrahagynunk
egy üres képkeret”

(Orbán János Dénes)

„Nem volt hazám, nem is harcoltam érte,
azt vártam mindig, hogy valaki kérje.”

(Lövétei Lázár László)

(Ó tévedés, minek hoztál te rózsát,
ha vers vagy is: mért vettél rózsaszirmot)

(Karácsonyi Zsolt)

Miközben egyre több szó esik a régiók Európájáról, annál kevesebb az európai régiókról; miközben egyetemes/össz-magyar irodalomról értekeznek többen (legutóbb éles elmével és megfontolandó érvekkel Németh Zoltán az *Irodalmi Szemlé*ben (2003. 8. sz.) vitatta egy önelvű szlovákiai magyar irodalom tételezésének – elméleti – jogosultságát), annál kevesebben tekintenek el attól, hogy kutassák, megírják, ismertessék az erdélyi, a vajdasági, a (cseh)szlovákiai, kárpátaljai és a „nyugati” magyar irodalom múltját és jelenét; miközben az irodalomtudományt/irodalomtörténetet is kísérti a kulturológiára, a művelődéstörténetre nyitás „fenyegetése”, annál kevésbé érvényesül mindez a „határon túli” magyar irodalomról töprengők, írók értekezéseiben. S ennek az elméleti igénynek és gyakorlati megvalósulásnak viszonyát éppen ezért erőteljesebben jellemzi a széttartás: olyan mozzanatok, nézőpontok kapnak erősebb hangsúlyt (számtalan) esetben, amelyek a kiegyenlítődésnek, az egyensúlytartásnak kísérletéről tanúskodnak az erdélyi, a szlovákiai, a vajdasági, egy szóval a határon túli alkotók különféle törekvései között, mások változatlanul időszerűnek vélik azt a költői magatartásformát, amely közel nyolcvan esztendeje egyfelől egy szűkebb értelemben vett regionalitás kifejeződését várta és üdvözölte a kisebbségi sorba került magyarság íróinak munkásságában, másfelől ennek megfelelően értékelte az inkább etikai-didaktikus, mint esztétikai-kísérletező beszédmódot. Így a XIX. századi „nemzeti klasszicizmusra”, a „nyugatos” modernség első, ritkábban második fázisára reagáló, valamint a realista-naturalista, illetőleg szürrealistának minősített „balladai”, allegorizáló líra és próza továbbélhetősége sem feltétlenül mutatkozott problematikusnak. Ezzel szemben jóval kevésbé figyelt föl a kritika azokra a szerzőkre és művekre, amelyek-akik nem illeszkedtek a jellegzetesnek és megkülönböztetettnek minősített „erdélyiség” vagy „felvidékiség” kategó-

riájába, és – például – az avantgárdnak vagy a másodmodernségnek, majd a posztmodernnek különféle „technikáival” a világirodalmi trendek terminológiáját és előadásmódját követték, vagy velük egyidejűleg igyekeztek mindezt honossá tenni. A múltból felidézve az alig emlegetett műveket, Nagy Dániel expresszionista regénye, a *Cirkusz* ugyanígy említést kíván, mint Szántó György egykor rendkívül népszerű, mára már keveset olvasott *Stradivárija*, amelynek az 1920-as esztendők Berlinjét megcsendítő egyik szólama Márai *Egy polgár vallomásai* második kötetének megfelelő részei mellé állítható; Károly Sándor riportregénye, az *Ötszázadik emelet* egyenletlenségében is a műfaj érdekes próbája, nem utolsósorban Bánffy Miklós nem egy novellája Borgest idézhetné meg, *Fortéjos Deák Boldizsárját* György Attila vagy Láng Zsolt méltán emlegetett műveinek előzményeképpen, és mindenképpen az archaizáló pszeudotörténeti novellaciklus egy korai példjaként volna szükséges újra-olvasni, miképpen Olasz Lajos lírája sincs a „kánonban” ott, ahol lehetne egy méltányosabb értelmezés esetén, arról nem is szólva, hogy a magyar irodalomtörténetek „törvényhozóiként” emlegetett értekezőknek még Szilágyi Domokosról, Lászlóffy Aladár „szabadverses” periódusáról, sőt: Bálint Tibor *Zokogó majomjáról* is lényegesen kevesebb a mondandója, mint amennyi szükséges volna egy megbízhatóbb magyar irodalomkép megformálásához.

A műltszemlélet természetszerűleg szelektív, jó vagy rossz értelemben előítéletes; jelenkori esztétikai, etikai, nemzet(iség)-politikai, irodalomtörténeti-kritikai szempontok szerint történik (ha történik) a mérlegelés, a kánonalkotás vagy a kánon-újraalkotás kísérlete. Ezzel párhuzamosan, sőt, nem egyszer a kritika mindig (?) kisajátító próbálkozásaival szembehaladva, szembeszegülve az írók-költők egymást követő nemzedéke különféle módon jelenti be szándékát részint az irodalom-fogalom újra-meghatározására, részint (ennek megfelelően) a múlt újrakonstruálására, részint (ebből következően) egy alternatív „irodalomtörténetre”. És ezzel összefüggésben olyan elméleti kérdések problematizálására, mint a kisebbségi irodalom, az összmagyar irodalom, az erdélyiség, a „felvidékiség”, akár a „sajátosság méltósága” és így tovább. Aligha mondható, hogy a kritika ne venné tudomásul az írói kezdeményezéseket, a Kalligram Kiadó élő irodalmat bemutató értekezői portrészorozatának nem akármilyen érdeme, hogy az egyes szerzőket mint a kutatás tárgyát részint befogadástörténetileg is a vizsgálat tárgyává teszi, részint az alkotásokra épülő műfaj, verstani stb. kérdéseket elméleti kontextusba helyezi. Ennélfogva egy író-költő pályaképe egyben modellértékűvé válik, ebből a pályaképből irodalmi mozgásokra nyílik rálátás, az egész (magyar) irodalomra jellemző tendenciákra derülhet fény. Ugyanakkor mintha éppen az úgynevezett „kisebbségi” szerzők esetében érthető és magyarázható óvatosság fogná vissza a róluk írókat, a radikálisabb újraértelmezés érdeme inkább azoké, akik elismert teljesítményekről tudnak szólni anélkül, hogy a látszólag irodalmon kívüli előfeltevésekről és véleményekről kellene értekezniük.

Az előbbiekben már utaltam arra, hogy az élő irodalom egyre kevésbé hagyja magát kiszolgáltatni a kritikának/irodalomtörténetnek, és minden eddiginél erőteljesebben törekszik (akár csoportos fellépéssel, akár a hagyományos előadóesteknek a popularitás felé közelítésével, akár neoavantgárd gesztusokkal) az ön-legitimációra, a költői-nyelvi (ön)-érdekérvényesítésre, az ön-értelmezés elfogadtatására. S itt nem pusztán egymást váltó nemzedékek tudatos-önvédelmi félreolvasása volna megfigyelhető, hanem az elméletileg különféle módon képzett (vagy kevésbé képzett) írók-költők olyan megnyilatkozásairól le-

hetne szólni, amelyek azt látszanak tanúsítani, hogy függőségük és szuverenitásuk annyiban választás eredménye, amennyiben csupán egy plurálisan elgondolt (irodalmi) világba hajlandók belépni, s csak ott vállalnak tagságot, mivel a hagyomány tovább-beszélhető nyelvei közül maguk jelölik meg azt, amelynek megszólíthatóságában, átírhatóságában, újramondhatóságában bíznak. Ezek a nyelvek nem bizonyosan azok lesznek, amelyeket egy régebbi kritika egy régió, egy költő-szerep, egy (több) irodalmi periódus leginkább értékelhető megszólalásaként tartott számon, hanem esetleg olyanok, amelyeket felejtésre ítélték (egyes kritikuskok vagy az irodalomtörténet), netán száműzték a „magas” irodalomból, esetleg etikailag, nyelviileg, tematikailag stb. kárhoztattak. S még valami: éppen a földrajzi értelemben vett erdélyi irodalmi mozgások jelzik, hogy nem kizárólag a jelenkorkutatás vagy az ifjabb meg nem annyira ifjabb kritika sürgeti a regionalitás újragondolását, az areákban, zónákban, régiókban gondolkodó kritika szerveződését, hanem valami ilyesmi olvasható ki több erdélyi (verses)kötetből; s bár aligha hanyagolható el, miféle új tájékozódás szerint igyekeznek ifjú szerzők meghatározni pozíciójukat, (amely az esetek többségében vitapozíció, még akkor is, ha nincs közvetlen, félreérthetetlenül azonosítható címzettje a más beszédmódnak), ezúttal és itt főleg azt hangsúlyoznám, hogy az általam elolvasott, valójában majdnem véletlenszerűen hozzám került verseskötetekben (sokszor áttételesen) meglepően nyílt tagadása olvasható korábban tisztelt eszményeknek, és látszólag körvonalazatlan megszólaltatása egy olyas magatartásnak, amely mindenféle ünnepélyességtől, magasztosságtól elfordulni igyekszik, és részint úgy „eldalolni” a saját fájdalmat s örömet, hogy a lírai én lehetőleg erősen ironizált kontextusban álljon; részint olyanféleképpen (némileg kihívóan) merészel „privatizálni”, hogy ez a sajátfájdalom s -öröm vagy nemzedéki „filing”-ként hasson, vagy – bármily áttétellel – önnön elfogadtatásának hányattatásait beszélje el (az irodalomtörténetnek, a kritikának), ha úgy tetszik, a szöveg univerzumba belépés (és az ottani helyfoglalás) küzdelmeiről hoz többnyire derűsebb, ritkábban mélabús hírt a különféleképpen felkészült szerző.

Ha a(z, ismétlem) hozzám eljutott és akár talán reprezentatívnek nevezett – kompromisszumos „megoldással” élve – Erdélyben és a Partiumban megjelentetett kötetek tematikáját, címadással jelzett szókincsét és megjelölt idézeteit tekintjük, akkor feltétlenül el kell gondolkodnunk egyfelől azon: mennyire meghatározó egy földrajzi-állami, illetőleg nyelvi és kulturális környezet egy verseskötet vagy még erőteljesebben egy prózai-epikus alkotás besorolását/besorolhatóságát tekintve, másfelől viszont azon, hogy a szerzők a jellegzetesnek vélt kapcsolódások és a vállalt-elutasított viszonyrendszerek versbe foglalásával miképpen reagálnak a kronológiai előző, hasonlóképpen behatárolt földrajzi-állami, illetőleg nyelvi-kulturális környezet alkotásaira. Durvábban fogalmazva: az a nemzedékváltás, ami (például) az erdélyi-partiumi-bánáti magyar nyelvű irodalomban zajlott és zajlik, az a szerveződő új intézményrendszer, amely területi egységet igyekszik létrehozni a jelzett szubrégiók között, vajon irodalmi régióvá alakul-e, vagy pedig olyan közötte tényező marad-e, amely a(z össz-)magyar és a szubrégiós rendszer közötte alrendszereként funkcionál. Ez részint „technikai” kérdés, a Nagyváradon, Aradon, Kolozsvárt kiadott művek milyen mértékben jutnak el a magyarországi olvasóhoz, mennyire vesz róluk tudomást a magyar(országi) kritika, részint azonban az egyes szerzők ön-meghatározásának problémakörébe tartozik. Nevezetesen oda, milyen magyar és világirodalom alakulástörténetbe igyekeznek betagozódni. Ennek fényében értelmezik a maguk számára újra vagy át, netán utasítják el,

vélük továbbírandónak a „kisebbségi” irodalmi, nemzet(iség)tudatot erősítő – hagyományos – emblémákat, fogalmazzák meg azonosságukat vagy elutasításukat a transzszilvanizmus formáival, ideológiájával kapcsolatban. itt említtem meg Németh Zoltán bővebb kifejtésre váró elgondolását, miszerint a szlovákiai magyar irodalom „mint olyan” egy/az azonosságtudathoz szükséges feltételezés és/vagy meghatározottság, nem pedig esztétikai vagy szorosabb értelemben veendő irodalmi fogalom (és gyakorlat).

Ami az irodalmi gyakorlatot illeti: a nem kezdő noha Magyarországon kevésbé emlegetett költők közé sorolható Kinde Annamária *Szandra May kertje* címen jelentette meg kötetét; a magam részéről néhány sorát ön-leplező-leleplező poétikai „magatartás”-formát példázónak hiszem: Rejtezik álorcába, / Kimond álásos szókat, / Lelket már nem is érez, / Víg báb csak a csatában.”; s hogy ne egyszerűsödjék le a líra én megjelenítettségének (nyelvi) problémájára, és az értelmezés ne elégedjék meg a szokványos maszkos költészet regisztrálásával, valamint a szerzői, az előadói (elbeszélői) és az ön-kommentáló gesztusok vers-teremtő módon összezavarodjanak, a *Szandra May felnőtt, választ, s eltűnik* tematizálja egyrészt a hiányzó, de megteremtést igénylő líra egy aktánsát, másrészt ennek a lírának a bármiféle azonosítástól elidegenítő jellegét, az egyes szám harmadik és első személy váltogatásával pedig az aspektusok és megszólalási módok pluralitásának megvalósíthatóságát kísérli meg igazolni, az egymásnak ellentmondó információk szerint szakaszolva, szerkesztve meg és gondolván újra a verssé létesítés lehetőségeit. Ilyen strófákban, mint: „Szandra May kertje megfagyott:/Frozen, ahogy Pro mondaná. / Szandra May felnőtt, s eltűnik: /Nincs mit akarni, megfagyok”. Vagy: „Szandrárt ha bántják, szenvedek: / Neki nem fáj, hisz védem én. / Szandra May küldjön verseket. / Hogy el ne vesszen a remény.” S még egy idézet, amely az összehasonthatóság illúzióját látszik szétoszlatni, annak a tézisnek tagadása révén, amely szerint csupán az egymástól különböző összehasonlító, valamiképpen odaformálva, hogy az összehasonlítás két tényezője, lett legyen szó különbözőségről vagy tautologikus módon hasonlóságról, áthatja, módosítja egymást, a két tényező hozzájárulhat a kölcsönös deformációhoz, nem feltétlenül és nem bizonyosan a formális logika premisszá-konklúzió eljárásához igazodva: „És Szandra May nem kicsoda, / Nem valaki, egy nő csupán. / Álldogál egy halom fölött, / Mint én, vasárnap délután.” A három ciklusból álló kötetnek az első ciklusa az, amely teljes bizonytalanságban hagyja olvasóját a lírai én kilétét illetően, pontosabban szólva a Szandra Maynak tulajdonított megszólalásba csempészett én talán a csupán más világok révén létrehozható személyiség problematikus természetét kísérli meg körülírni, megközelíteni azt, aki a más(ik) révén körvonalazódik, hol Szandra May egyes szám első személyét, hol a Szandra Maytól függetlenedő, Szandra Mayról szóló, az ő szövegét közvetítő egyes szám első személyét téve meg a vers beszélőjének. Ez a többnyire közvetetten információkat közlő szöveg aztán lehetővé teszi az olvasó számára, hogy a versben érzékelhető aktánsok közötti oszcillációt aképpen fordítsa le az értelmezés nyelvére, hogy annak a rövidre zárt jelentéslehetőségétől egy alakuló, folyamatban lévő, lezárulni nem látszó, halasztódó „jelentés”-lehetőség felé irányítson.

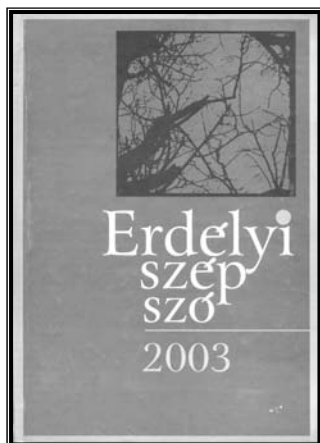
Nem azért más Karácsonyi Zsolt *Sárgapart* című kötetének beszéde (egyébként a kitűnő első kötet anyagának egy részét idementette, hangsúlyozván e líra kontinuitását, illetőleg a más kontextusban is működőképességét), mivel Szandra May és „tolmácsa” nőiségével szemben itt egy erőteljesen megfogalmazott férfi beszélő nem egyszer agresszív jelenléte vehető észre, hanem a lírai beszéd fikcionalitására máshonnan derül fény, másféle irodalmi környezet konstruálódik meg a versek olvastán, a vonatkoztatások, utalások, átirások mástípusú rendszerben összegeezhetők; hogy aztán ebben az összegződésben kitessék, a különféle tónusú nyelvjátékok aképpen őrzik a szólam „eredetiségét”, hogy az őrzés közben annak fenyegetettségére lehessen rálátni. Egyszerűbben: a különféle „locus”-okat egymáshoz illesztő-átszerkesztő beszéd a „keverék” eredetiségében véli az irodalmi megszólalás esélyeit érvényre juttathatónak. *Elárvult testamentumok* című versét Karácsonyi éppoly árulkodónak, kis túlzással programadónak jelöli meg, mint Kinde Annamária az idézett Szandra May-verset. ugyanis mindkettő megtalálható a reprezentatív *Erdélyi szép szó 2000* című, ismét Fekete Vince szerkesztette antológiában, még hozzá a szerző versei közül az első, figyelemkeltő helyen. Az idézendő versrészletből kiolvasható az a (világirodalmi) táj, amelybe önnön poézisét lokalizálja a vers beszélője, jóllehet e táj „szerkezete” korántsem tekinthető át könnyen; mintha rendezetlenül következnenek egymás után az utalások, amelyekből sem egy műveltség irányultsága, sem egy következetesen átgondolt tematika nem tetszik ki. Továbbá: az idő és a tér nem kevésbé „önkényes” konstrukcióként fogadja olvasóit, a versszak terjedelméhez képest túlságosan tágnak minősíthető, különféle „szintű” említések első megközelítésben mintha kusza „térképet rajzolnának ki. A szakasz figyelmesebb olvasása és az utalásoknak a kötet terébe helyezése módosíthatja a bizonytalan értelmező keresésének útjait:

*Macondó. Candide éppen ott járt,
és szegény Sir Gawain,
keress egy internetes portált,
az talán jobb lesz,
mint ma én.*

Földhözragadtabb magyarázattal az Eldorádóban (Latin-Amerikában) is léte értelmét kereső Candide a kiűzetés után akár a maga Paradicsomát, művelendő kertjét megtervező Buediák közé állhatna, annak ellenére, hogy egy másik kor, másik irodalom, másik nyelv hősét, szintén a világ, a teremtődés allegóriájaként funkcionáló alakját a lírai én ugyancsak besorolja az immár sajátta lett univerzumba, aki a vers itt nem idézett első szakaszában megteremti a lírai te-t, akihez szólhat, akinek cselekvésétől a maga ráismeréseit is várja. Ez a lírai te akár az én másikja lehetne, annál is inkább, mivel az internetes portál révén (és általában az internettel végzett tevékenység segítségével) a legkülönbélebb világok, szövegek (szövegvilágok) jeleníthetők meg, lesznek-lehetnek hozzáférhetők, az internetező a maga elgondolásai szerint veszi birtokba az internet révén „kinyert” ismereteket. Az interneten

munkálkodás talán ezért megbízhatóbb (jobb?), mint az én hasonló(?) – filológiai? kereső? emlékező? fölidéző? – aktusa. Ugyanakkor az időtlen (Macondo) meg az időben „előálló” (internetes portál), ha úgy tetszik, az ősi és a modern (kissé Apollinaire *Zone*-jának időszemléletére emlékeztető módon) egy szakaszba kerülhet. S ennek révén betekinthetünk egy készülődő (irodalmi) világba. Az *Elárvult testamentumok* versegése emellett még an-

nak a színszimbolikának is változatával szolgál, amelynek a kötet címe, az *Erdélyi szép szó* 2003-ban másik két Karácsonyi-vers motívumait kölcsönzi (*A herceg sárga partra ér*, idézett versünkben: „A sárga part. / Egy rossz-kor jött öröklét, / mosolyog és már nem létezik, / belém karolsz és mégis tudom, / hogy nem jutok a gombhoz: / sejtetik. „ Illetőleg *A jó rokon*: „A jó rokon: a szárnya színtelen lett / és hirtelen zuhanni kezdett, / de nem tudom, hogy úgy esett-e, / ahogy a hirtelen esik. / / A jó rokonra emlékszik az erdő, / és bizonyára idézik a fák, / jelet írnak a háza kék falára, / és égnek hívják / a jó rokon falát.” Az *Elárvult testamentumok* záró strófája: „Mindent tudok már, feketéd / csészéje egész fekete, / repülsz, mint átsejtlő anyag, / ó kéklő ég sötétlő cseppje, te.” Eképpen – s ezt az antológiadarabok előlegezik – a kötet egy magatartásforma

és a világokat színeiben-színtelenségében megjelenítő költői létezés „regénye”, olyan értelemben, hogy ez a lírai regény a színszimbolika elbeszélhetőségét elliptikus szerkezetbe illeszti, s így azonnal kétséget ébreszt a megfejthetőség, az azonosítás lehetőségei iránt, fönntartva azonban az értelmezhetőség illúzióját. Karácsonyi Zsolt „világot” (világokat) teremő lírikus, csakhogy – mint előző kötetéből tudtuk – „Csak beltengerem parttalan”; s ez nem feltétlenül a rilkei belső világtér újragondolása és alkalmazása egy színekből, emléktöredékekből és konstruált univerzum-mozzanatokból létrehozandó nyelvhez; inkább annak a paradoxitással jellemezhető beszédnek dokumentálása, amely egy előző kötet versrészletét mottóként érzi fölhasználhatónak, mintegy bevezetésül egy, az előző kötetet továbbbíró, megújuló lírai én-te viszony „króniká”-jához. Ebben az igen összetett, többfelől ideillesztett szövegegyüttesben ártéltelmeződik műfaj, érzelmes attitűd, valamint az a nevével inkább elfedett, mint föltáruló (költői) világ, amely az emlékezés és a megidézés „álomlogikája” szerint szigorú formába szervezett asszociációkban látja a parttalan belten-ger tájainak alakzatait és alakjait. Valahogy így:

*Hajnal előtt gyerünk és
menjünk vadászni őszre,
Őszemű barna lányra,
lányszemű barna Őszre (Farkasősz)*

*Egyetlen betűbe húzódni vissza:
Ká. Erre rá lehet ülni. Akt fotó
ruhás nővel, amit épp a képzelet
művel.*

(Hogy egy anagrammát hangoztató-képzeltető játék miként hoz össze távoli jelentéseket és jelenségeket, valamint a tördelt sorok ellenében „akusztikailag” miként vetít egymásba összezsugoruló szavakat, a szavak jelentést sugalló erejét szinte irodalmi cselekvésként artikulálva: betűvel...művel, arra jó példa a fenti néhány sor)

*Azért ilyenkor az Esz betű hiányzik,
átkarollak. A Karnyóné felől
egészen átható kankalinszag árad,
a délután beindul délelőtt.*

(Talán a hangzást a szó szerint vehető értelem elé helyező lírai én csak ezen a módon érzi rögzíthetőnek a különféle érzéki benyomásokat, amelyek segítségével az időviszonyokat is átértelmezheti, hiszen egy színesztéziás elgondolás – Rimbaud szerint az érzékek összezavarása – olyan módon teremthet rendet, hogy a logika szabályait figyelembe sem veszi, s egy anagrammatikus logika szerint szerveződik: a hiányzó *Esz* visszatér a kankalinszagban, a *ka* szótag sorozatot alkot, *karollak*, *Karnyóné*, *kankalinszag*; a *délután* beindulhat délelőtt: a hangzásban jelzett megfordítottság érvénye messzebbre terjedhet ki: s ebben a szövegkörnyezetben az irodalmiság „sugallata” a lírai én látszólagos önkényes világ/környezetszervező cselekvéseit a külső benyomások okozta történések tudatosításával kapcsolja össze. Ennek lesz majd tulajdonítható, hogy a zárójelbe tett című (*napló*) vers azonosítja napló-bejegyzést a (külső) jelenségek megnevezésével, az össze nem tartozó minőségek között lehetséges összetartozást konstruál vagy képzel(tet) el, miközben műveltség-töredékek egymásra vetüléséből bontja ki a napló-bejegyzések várható vagy tervezhető jelentés-lehetőségét.

*Egy beírás: a hold az sárga állat,
Szeléné szíve újra megszakad,
a sárga partra jön magát
gyötörni, a tükrös és
a búsképű lovag.*

(Aligha igazít el a vers írásképe, az írásjelek „logikája”, a negyedik sort kettéválasztó vessző helyének problematikussága akár zavaró lehetne; hiszen a szakaszt befejező jelenés vagy figura így nemigen kapcsolható be a meginduló történésbe, a kötőszó hiánya a beszéd tudatos (?) szakadozottságát éppen úgy példázhatja, mint a naplót vezető benyomásait rögzítő, ám csupán esetleges felbukkanásokra, ennél fogva tágabb (világ)irodalmi horizontokra (mitológiai és irodalmi archetípusokra) figyelő beszéd-lejegyző lírai én csupán töredékig eljutó érzékelésére).

Hogy aztán a lírai énnek ez a figyelő tevékenysége kiegészüljön a vallomásosságot idézőjelek közé iktató híradásával. S a négy, római számmal jelölt egység olyan „naplót” formázzon, amely a töredékek összeállítását a naplóba belelapozóra bízva, megelégedvén a megfigyelt jelenségek és az én-ben formát kapó külső mozzanatok regisztrálásával. Csupán annyi segítséget kínálván föl a vers értelmezőjének, amennyit a negyedik rész közvetít a napló(k)ról általában, a lezárást többértelműséggel csengetve ki:

*Egy kapocs könyv ez, ez a napló,
egy tölgyet ismer, és egy vén diót,*

*ha megtalálja majd az eljövő,
így nevezi titokban.
Ő a kód.*

Persze, a mindenre elszánt filológus palimpszesztusra vél ráismerni, a látható szöveg mögött Arany János-vonatkozás rejtőzhet, ám a feltételezés akkor valószínűsíthető, ha „az eljövő” rálel, a befogadó tudatosítja. Az Ő viszont egyként utalhat a befogadóra meg a befogadás tárgyára, a kód bizonyossága így esélyekre oszlik szét, amelyek között feltehetőleg nem állítható föl sorrend. A kurta, egyszótagos főnév ekképpen többfélét állít, de legalábbis többféle értelmezést enged meg.

Ami az eddigiekből kitetszhetett, hogy némi nehézségbe ütközhetne a hagyományos módon elgondolt „erdélyiség” felmutatása; mind Kinde Annamária, mind Karácsonyi Zsolt lírája reagál ugyan előd „erdélyi” költők műveire, de csak olyan mértékben, amilyenben más, nem erdélyi költőkére. S ha itt, kissé közbevetésül, Kovács András Ferenc működését hozom szóba, főleg azért teszem, mivel Orbán János Déneséknek szembe kellett nézni egyfelől KAF önértelmezési és a nála ifjabbak alkotásairól formált véleményének kísérlétével, mint amiképpen Orbán János Dénes szuggesztív és a magyar kritikában élénken fogadott köteteinek hatását szintén érzékeltetni lehet az ő nyomában induló és tőle majd finoman elhatárolódó ifjabb nemzedékre, illetőleg az ön-autorizálások gesztusaival lehet e költészeti mozgásokat összelátni. Kovács András Ferenc ugyanis nem csupán alakváltoztató és regiszterváltó költészetével mutatkozott a magyar irodalom (egyik) apafigurájának, hanem azzal az öntudattal is, amellyel kijelölni igyekezett viszonyának meghatározóit Orbán János Dénesékhez. Jellemző módon alakmására, Jack Cole-ra bízta annak kifejtését, miféle előd–utód kapcsolatban látja a maga és „követői” (?) pozícióját, mire Orbán János Dénes KAF–Cole versformájában utasítja vissza-olvassa félre az „imitáció” feltételezését, egyfelől KAF–Cole-t állítva be egy hagyománytörténetbe, másfelől a reflexív-önreflexív líra továbbbíró törekvéseivel legitimálva különbözőseit az újabb, „ifjabb csikóbb poéták”-tól:

*Feléd megyünk e versben,
te fergeteg, te vátesz,
ki John Goldra, Boobitch-ra,
Alex Voresre rátesz. (...)*

*Köszönjük, hogy reszelted
orrunk alá a tormát!
Tőled tanuljuk, Maszter,
a nyelvet és a formát.
De megpróbáljuk azt majd
tölteni tartalommal,
nem pedig sajtlikakkal,
színhanta-tarka lommal.*

(Az imitáció itt az imitáló imitációjának paródiája, amely a KAF–Cole-vers modorában és „virtuozitásával” előadott ön-értelmezési gesztus, amely viszont csak akkor tekinthető költészet- és nyelvfelfogások vitájának, ha egy teljesebb szöveg-korpuszt vonunk be a vizsgálatba. Erre úgy nyílik lehetőség, ha például Kovács András Ferenc világirodalom-képze-

tének költészeti dokumentumait, azaz verseit szembesítjük egyfelől Orbán János Dénes Borgesien „edzett” előszöveg-teremtő igyekezetével (amely Bogdán Lászlótól eltérően nem az „átíratok „múzeuma”, átírat lehetséges, de még allegorikusan sem „múzeum”), másfelől Lövetei Lázár László tárgyköltészetével, amely az utóbbi időben lett a jelenvaló-létre kérdés, a semmibe tartás „értelmező” nyelvi lehetőségeinek kísérleti műhelye. Hogy aztán az Orbán János Dénes felszabadító lírai munkája nyomán gyors egymásutánban jelentkező költők és költészetváltozatok már legfőljebb áttételesen érintkezzenek a KAF-versekkel. Lövetei Lázár László, Fekete Vince, Sántha Attila, sőt: László Noémi – hogy az 1990-es esztendőben indult első „nemzedék” jeleire hivatkozzam – azt példázták, példázzák ma is, hogy sokféle útja lehetséges a Szilágyi Domokost követő periódus költészeti szétválásának megújításának, az Orbán János Dénes és „köre” szerkesztésében megjelentetett kötetek pedig jelzik az utak elágazását. Már Orbán János Dénes hangsúlyozta tájékozódásának a KAF-étől eltérő összetevőit, mondjuk, Faludy Györgytől Szócs Gézáig, s erre utal a mottóul választott Kányádi-átírása is, s az OJD nyomába lépők pedig az intertextualitásnak részint meghittebb, részint önironikusabb alakzatával kísérletezgetnek, olykor Szócs Géza „poszt-modernitását” tartva szem előtt, olykor a *chanson*-t helyezve – újra így kell írnom – ironikus kontextusba).

Karácsonyi Zsolt e kitéréssel érzékeltetett folyamatban egyre erősebb pozíciót tölt be, immár szerkesztőként, szervezőként, még inkább költői példamutatásával, amelynek jele, hogy Farkas Wellmann Éva és Papp Attila Zsolt, elsőkötetes poéták tőle választanak verseikhez mottót, azaz kapcsolódásukat a hagyományhoz „nevesítik”. Sem túl-, sem alábecsülni nem szabad a vers szerves részeként funkcionáló „paratextus” jelentőségét, az azonban feltűnő, miként jelölik ki már az elsőkötetesek is előszövegeiket, mily mértékben határozzák meg, miféle költői magatartásokat, milyen költészet-elképzeléseket vélnek tovább írhatónak. (S ezzel szemben: mi az, amit *de*-, mi az, amit *re*-konstruálni érdemes...)

Farkas Wellmann Éva *Itten ma donna választ* című kötetéről Németh Zoltán közölt az *Új Forrásban* (2003. 7. sz.) érzékenységről tanúskodó recenziót, s elsősorban a címre (s ezzel kapcsolatban az Orbán János Dénes által szerzett fülszövegre), illetőleg arra a versre koncentrált, amelyből a címlapra került a cím. Fejtegetéseivel jórészt egyetértek, csupán néhány kiegészítésem volna. Abban a furcsa szerencsében részesülök, hogy a Németh Zoltán megnevezte vers címzettjének reagálása, illetőleg a címzett kipécézett, vitatott, újragondolt, értelmezett verse, rajta keresztül a már említett Szilágyi Domokostól eredeztethető palimpszesztus-hagyomány vonható be az elemzésbe. Itt újólal utalnék arra, hogy az a hagyománytörténet, amelybe a *Válasz Donkihotnak* című vers beléptet, az önreflexív vagy meta-narratív irodalomé, amelynek során (a regény és) a vers tétje (a regény és) a vers, annak ön-teremtő igyekezete tematizálódik a költői műben. Nemcsak Cervantes beszélője bizonytalanít el a szerzőség kérdésében (például egy helyütt fordításnak tüntetvén föl a regény első kötetét), hanem az Avellaneda által közölt folytatást megsemmisítendő maga folytatja a művet, vitázva a parazita szerzővel, szerzői jogait akképpen védve, hogy el-

beszélő, szereplő, szerző együttesének ön-reflexiója alakítsa ki az egymást értelmező kötet végső formáját. Hogy aztán Szilágyi Domokos kiegyenlítődesre törekedjék a cervantisták és quijotisták vitájában. Majd Orbán János Dénes a maga lírájába integrálja Don Quijote szerenádjának nyelvi lehetőségeit, ezzel fölkinálja az ő versére reagálók számára a „csatlakozást”, az újraírást. Farkas Wellmann Éva kötetének főlészövege szerint: „Don Quijote – több hímköltő lírai alanya – pazar rímet és persze valami mást is kínál szerenádjaiban Dulcineának”. Aligha hagyható figyelmen kívül az, hogy Farkas Wellmann Éva „válasz”-ol a magabízó férfi-beszédre, amely (a főlészöveg tanúsága szerint) kénytelen elismerni, hogy a „donna” („címzettem ó madonnám / e pár költői képre / ámulj jer ríva hozzám / / foglald keretbe végre / mindazt mit összeszóttam / a hibbanásba lépve / / a szerelmedbe főtten”) nemcsak a férfi-versvilágban, legalábbis a verselést tekintve, mozog otthonosan, hanem képes viszájára fordítani nem pusztán *Don Quijote szerenádját*, hanem önnön szereplehetőségeinek mérlegelésében is szuverenítésre törekszik. Jóllehet a férfiak elvárta és a nők elfogadta „szerep”-ről csak a vágyat érzékeltető feltételes módban lehet szólni, a címmé választott határozott vers-befejezés aligha kizárólag az interperszonális viszonyokra utal, hanem a versválasztásra is. A versformát és témát a férfi-diszkurzus formálta meg, a női szólam látszólag nem módosít, a terzinát, a „pazar rímek”-et elfogadja adottságként, az utánzás tárgyaként. Igaz, a vers pusztán a *Válasz* első részében merül föl, mint Don Quijote személyiségének és férfiségének „attributuma”, ám a paratextus és a vers végének összecsengése védhetővé teheti ama feltételezést, miszerint a *válasz* meg a *választ* keretet alkot, összefüggésbe hozható egymással, s a szerenádra mint zenei-költői műfajra reflektálás maga is formai imitálása révén zeneként-költészetként kívánja meghatározni önmagát. Így amellett, hogy az erdélyi költészet folytonossága mellett szavaz a *Válasz Donkihótnak*, összeolvasva a vékonyka könyvecske többi versével, egy „metanarratív” líra beszélőjének megnyilatkozásaként is olvasható: narratív oly értelemben, hogy egy költészet-teremtődés/történés epizódjait tartalmazza. A hangsúlyos helyen, a kötet utolsó verseként szereplő *Duett, apokrif* éppen úgy a megteremtett emlékezetből fakad, mint a *Válasz*, a Cervantes által is művelt szonettbe bújtatott „ének”-vers személyesbe fordított sorstörténetén keresztül jut el a kezdősorban tételezett polifóniától („Örökké kettőtökből áll a szólam”), a forma sínén, a dal, a lant, a zsoltár, az ének, a toll, a szavalgat, a szó költészetvonalatkozásain át a vers zárlatáig, a vers-lét, versben-lét tudatosításáig, a szonett a szonetttről (akár a spanyol költészetből ismerős) változatának elidegenítő, módosító hangvételéig, amelyben a szonett világszerűségét egy odaérthető idézőjel mérsékli:

*Vonat, hajó, mint vágat ő, vagy orkán;
vagy néha épp egy szonettben botorkál:
e záró szextett sánta verslábain.*

(Mikor a verselési „vétségre” felhívás ön-tematizáló értékkel bír.)

Épp az erdélyiség tematikájához hozzászólva említendő a *Nagycsütörtök–húsvéti héten szerda* című vers, amely elég hamar eloszlatja azt a kézenfekvőnek tetszhető feltételezést, hogy Dsida Jenő sokat idézett költeménye lenne (az ihletkört, a témát stb. tekintve) az előkép. Már csak avval is, hogy Farkas Wellmann Éva a versteret Dante-sorok közé helyezi: „az emberélet s útja itt tükröz” – „ha eltévednék erdők belsejében...”. A két „sors” egyetlen, írásjelekkel mérsékeltlen tagolt többszörösen összetett mondatot fog keretbe. A kérdőmon-

dat forma az időben eltévedt, a „betegség mint metafora” képzetrel szembesülő lírai én, amit nem segít az önértelmezésben az ellentmondásos cím, amelynek azért belátható és szűkebb körbe szorítható az idő-megjelölése. Amely viszont a vers időiségének nemigen-meghatározhatóságával szembenállni látszik. Ennélfogva a versbe vontak köre a „valaki”-től a lírai(?) te-ig ível, akik azonban legfőljebb a háttérben maradó epizód szereplői a lírai én hányattatásainak. Neofrívól tónusa miatt figyelemre méltó *A kegyvesztett balladája*. A többnyire magyar nyelv és irodalom szakot végzett ifjú poéták azért aligha érdemelnek dicséretet, hogy időmértékes, nyugat-európai és ütemhangsúlyos verselésben egyként járatosak, Farkas Wellmann Évának sem probléma egy villoni balladaforma megalkotása. A „szakma” tudása – nemcsak Kovács András Ferenc, hanem már Dsida Jenő, sőt Áprily Lajos miatt (vö. *Forma van a versem / Egyszerű sorában...*) nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy a jelentkező költő(nő) közlési lehetőséghez jusson, a *Serény Múmiák* rovatban, vagy kötetalakban megjelenhessen (újabbban) az Erdélyi Híradó és a Fiatal Írók Szövetsége közös és fontos sorozatában –, amely egyben lehetővé teszi a budapesti stb. terjesztést, és amely hozzájárulhat a kritikai-olvasói befogadáshoz. Farkas Wellmann Éva az igen kötött formát nem lazítja föl, ellenben a villoni megszólaláshoz Orbán János Dénes tónusváltó lírájától kér és kap segítséget, olyannyira, hogy hamar, már a második versszakra függetleníti magát lektora és kötetének fűlszövegírója módszerétől.

*Uram, oké, az édenből kirúgtál,
kegyeidből az utamat kiadtad,
s üstben habozva fő nekem ki lóg már–
ám versbe szállok még egyszer miattad (F. W. É. kiemelése)*

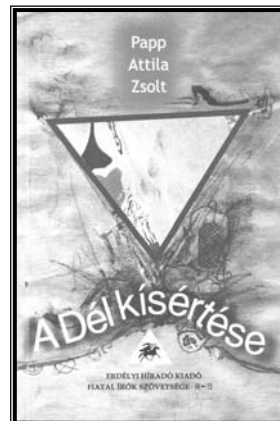
(A könyörgés profanizálása ugyan nem „eredeti” találmány, de a szlenggel előadott fohász még kiaknázatlan poétikai lehetőségeket sejtet, és ezekkel a költőnő maradéktalanul él. Ugyancsak hamar vált át a fohászból a versbe, fenntartván a visszaváltás esélyét.)

A második versszakot egészében érdemes ideírni, részint azért, hogy lássuk, miképpen alkalmazza a balladastrófa messze nem könnyű rímtechnikáját, hogy egy zeneileg megkomponált és e kompozíció részleteibe beavató „techniká”-t szemléletessé és átláthatóvá tegyen, részint azért, hogy „a létben-nem-levés” és a költészet/zene között hanyódó személység nyelvi önmagát-alkotásának kísérletéről számot adjon:

*Tanulságnak hosszú, életnek kevés
volt. Másfél oktávban, ami még örök,
nyújtózkodhat is. A létben-nem-levés
skáláin félhangnyi közökkel dörög;
a feszültség, ím, esőként elzörög-
het. S nem nyílhat egyébre, mint e rím, szám,
míg birtokolnak koncentrikus körök:
Uram, csak ezt a börtönt most ne mérd rám!*

(A szűk zenei „térbe”, valamint a rímelésbe zárt individualitás a bebörtönözöttséget és annak tudatát igyekeznek oldani, a költészet legfőljebb a megszólalás, nem a szabadulás esélyét kínálja, a koncentrikus körökből nemigen van mód kitörni. A nyelv azonban a – virtuóz – rímelés révén visszahozza a szűk térbe foglaltság kitöltésének lehetőségét.)

A Farkas Wellmann Évával egy esztendőben, 1979-ben született, szintén elsőkötetes (előlegezve a végeredményt: igen ígéretes) Papp Attila Zsolt negatív „esztétikáját” hátlapszöveggént közli, itt cím nélkül, ha esetleg valaki nem figyelne föl a kötetke 26. lapján díszelgő *Naiv eposzunk* című rövidversre: hogy feltétlenül szükséges volna itt egy hosszabb fejtegetés, miszerint Arany János 1850-es esztendőbeli töprengését teszi zárójelbe a nem csekély öntudattal megáldott ifjú poéta, alighanem fölösleges. Inkább azt lehetne hangsúlyozni, hogy az alszerény-pózos megszólalás a romantizáló-tragizáló hangvétellel szemben ígér valami mást. E megfogalmazás nem Papp elbizonytalanító félrebeszélését nevezi meg, hanem azt körvonalazza: az elutasítás nem ismeretből fakad, mint ahogy a vállalásnak sem teljes ráismerés az alapja:

*Mert nincs tárgy, mit megénekelni tudnék,
vagy van tán, csak én nem vettem észre,
és oly naiv nem vagyok, hogy higgyem:
Homér mestert lekörözöm véle,
s tudom, az üdvözlés helye már
nem az égbolt, de egyéb élvezet,
lemondok hát naiv époszomról.
Vagy azt hazudom:
végleg elveszett.*

(Pusztán „tartalmi” szinten a tudás és nem-tudás közé lokalizálható a költői pozíció, amely látszólagos igénytelenségét a versformálás igényességével szembesíti, a szintén neofrívól hatást az önmutoató kisszerűség és a versbe foglalt „probléma” nagyobb népszerűsége konfrontálásával igyekszik elérni. S ha végiglapozzuk, mi minden foglalódik *A Dél kísértése* verseibe, meglehetősen impozáns névsort vagyunk képesek előszámlálni: Cseh-Bereményi „modora”, „vaskos Pláton-kötet”, Kavafisz, Ithaka, Odüsszeusz, Bréda Ferenc, Karácsonyi Zsolt, Velence, Pilinszky, Rimbaud, „a balga Freud”, Bacovia, Shakespeare, Juhász Gyula, Verlaine, Dalí... Míg a cím, a ciklusok elé, külön lapon, kurzívval szedett bevezető vers a fülszövegíró Orbán János Dénest idézi meg, *Epilógusát*: „Ne emlegesd a vers virágkorát, / (...) A rózsza mindig is csodás marad, (...) És semmit ér / a bűvös álarc, mit korod felölt, / Lásd, forró szél jó, Herceg, dél felől.” S talán ez az oka annak, hogy OJD fülszövegében Papp Attila Zsolt virágversét emeli ki, ily kommentár kíséretében: „Egy virágba tömöríteni egy költészetet ugyanolyan nehéz, mint kitölteni a mindenséget. Gondoljanak csak egyetlen egy rózsára, uraim!” Miközben a lektor Orbán János Dénes az elsőkötetes elfogadtatásán munkálkodik, s szemrevételezi, hogy a tőle kapott indításoktól lassan, de határozottan másfelé mozdul a kötetkiadáshoz segített ifjú poéta, a fülszöveggel egyben a maga pozícióját is meghatározza, egy más területen hangoztatva az OJD-típusú költői látás további érvényességét.)

Papp Attila Zsolt elméletileg felkészülten adta közre kötetét, amit a posztmodernben „honos” (?) nyelv- és személyiségfelfogásról egy költői ambíciókkal rendelkező ifjú egyete-

mista tudhat, azt tudja, tévedhetetlen ízléssel emeli ki a román költészet egyik legjelentősebbjét (ha nem a legjelentősebbet), Bacoviát (a lábjegyzetben közölt magyar fordítás ezt kevésbé indokolja, az eredeti verszenéje annál inkább!), s az előd és kortárs szerző-kollégák irányában tett, átíró gesztusok pontosan céloznak. A verszene egyébként Papp lírájának igen fontos eleme, miként a mondatszerkesztéssel való játék értelmén túlivá, nem misztikussá-ezoterikussá, hanem egy nehezen körvonalazható többlet-jelentéssel ellátott „konstruktum” szerkeszti meg az első olvasásra igénytelennek ható verset. A naiv eposzról lemondó, vagy az eposzi-totalizálót a felejtésbe utasító költői aktus még keresi az „irodalmiság”-ot (az orosz formalisták *literaturnosztját*), ha egyértelmű azonosításával kapcsolatos kételyét nem titkolja is. Az idill foszlékonysága összefügg az én megfoghatatlanságával:

*Az ottlét volt a fontos. A kertben.
Tornácon. A ház előtti térben.
Száz alakmás bilincsébe verten,
százféleképp. Hanyatt. Állva. Térden.*

A *Budapest by night* terzinái (!) a létezés különféle szintjeit fogják össze verssé, a létbelit, a versszerűt, más oldalról szemlélve: a giccsbe hajlót meg a cinikust, a századfordulónan chanson-szerűt és a terzinához mint „versnemhez” fűződő asszociációkat. Miközben egyfelől a vers kiszámíthatóságára céloz („a vers mértana”) másfelől a képeslap-érzékenység bevonhatóságára az ön-értelmezésbe. A dalszerűség meglepő változatával találkozunk a kötetben; mintha a Heine meghonosította *Dalok könyve* XIX–XX. századi, Heltai Jenőhöz és / vagy Emőd Tamáshoz fűződő magyar változatához kapcsolódna, ám annak frivol és érzelmes felhangjait szétszilálva, azoknak mintegy új-modern szölamokat kölcsönözne. A dalszerűség avittas hangzatait Papp Attila Zsolt lírai (és lirizáló) beszélője a mai élet kellékeivel párosítja, mutat rá egy felfogás stilizált múltbeliségre. Ez a múltbeliség állandóan beleütközik a hétköznapi tárgyaiba, szókészletébe; ennél fogva feszültség keletkezik a külső forma és az előadás szándékolt egyenetlensége között. A Heltai/Emőd-típusú versektől kölcsönzött és a pesti kabaré irodalmiságát reprezentáló megszólalás az alantasabb stílusnemben önmaga karikatúrájává válhat, ugyanakkor a műfajnak nem korszerűtlenségét, hanem korszerűvé torzítását is hirdetheti, hasonlóképpen Szálinger Balázs első budapesti kabaré-verseihez. Pappnál a szókinccs különféle rétegei rakódnak egymásra, össze nem tartozó mozzanatokból tevődik össze egy verssor, egy szakasz, maga a vers; egymást (másutt) kizáró stílusnemek kerülnek együvé; így a tárgyi anyagról nem tudjuk bizonyosan: játék-e egy szituációval; egy régimódit játszó szerelmes nyelvi bújócskaja-e; netán különböző korok beszédmódja szembeállításának kísérlete-e?

*Hercegnőm busszal érkezik
vagy taxival, ha sok a pénze.
A megállóban várom én,
anélkül is, hogy erre kérne.*

*Lábához szőnyeget teszek,
rózsával, gyöngyökkel kirakva,
elkísérem kocsmába is,
vagy krumplit venni a piacra.*

*Hercegnőm nem feminista–
kékvérűnek az nem is áll jól,
tudja, hogy egy bájosollyal
bármit kihúz a lovagjából.*

(A vers további három szakasza már nem hoz „újat”, inkább a „tema con variazioni” módszerével él, ám csak annyit őrizvén meg az Orbán János Dénes által versbe szedett „obszcén képregény”-ből, amennyi egy manírosra „tupírozott” érzelmes versike idézőjelbe tett s ez idézőjelnek jelentőséget tulajdonító eljárásából telik. Hasonló előadásban szól *A gardedám*, amely egy viktoriánus(?) vershelyzetet helyez a chanson kínálta keretek közé, hogy aztán a társasági illem megszabta viselkedés hajdani századfordulós formáit a XIX. század „mű”-nyelvével adja vissza, miközben ott búvik meg a „rezonőr” kajánkodva a verssorok mögött. „Kisasszony, lennék gardedámja / (csak kár, hogy hím a szépemem), / kísérném fodros tüllruhába’ / a korzón és a réteken”...)

Nemcsak a *Pályaudvar-blues* – amely ciklus- és verscím – állítható szembe e Papp által fel/megújított versnemmél, hanem az alulstilizálás „poeticitása” általában, amely Papp világ- és szűkebb környezetszemléletét áthatni látszik. A *Széchenyi téri rondó* konfrontálja Charles d’Orléans műfaját meg a lírai én beleveszettségét a világba, hiszen hiába tart a vers beszélője kezében vaskos Pláton-kötetet (így), a remény az ideatanból érkezhethet („mert hátha / – déltájban, át a Széchenyi téren – / a balkán-bazárok ideája / / felsejlik még a kufárnép mögött...”.) Nem kevésbé figyelemre méltó, jeleként ama keresésnek, amely a tartalmi és a kifejezési szint egymásba játszatásának lehetséges modusaira irányul, hogy a kötet más helyein a blaszfémiába átcsapó neofrivolitás a biblia és az irodalmi hagyományok megszólaltatását az eddigiektől eltérő módon szervezi; a lírai én végül szerepet vállal önnön versében, hogy saját szerepvállalására éppen úgy kétségekkel tekintsen, mint a bibliai és irodalmi alakoknak a „kánon” szerinti megjelenítésére.

Azt hiszem, deretorizáló modora ellenére (vagy éppen azért?) illene komolyan venniünk Papp Attila Zsolt versbeszélőinek küzdelmét az önre lelésért, a hang megtalálásáért, szembefordulását az „arcrongálás” tetszetős (kritikusi?) igényével. *A számla benyújtása* eufemisztikusan megszólított „Főúr”-ától kérné vissza „lelkét”: s ebben a gesztusban és beszédben (kávéházi szituációban?) egyként fölleljük a/egy felsőbb instanciához fordulás vershelyzetét meg az egykori pesti dal, Seres Rezső slágere „ihletését.” Ez a kettős értelmezési lehetőség hozzásegíthet, hogy az autentikus létezés könnyed dalba foglalt akarása, az inautentikusnak vélt létezés „realitása”, valamint a kortársi én-felfogások között tévelygő szubjektum közötte pozíciójára és e közötte pozíciót a gondolkodástörténet nyelviségével érzékeltető előadására összpontosíthassunk.

*Ó, jól tudom, e posztmodern takonyban
oly képlékeny és szétfolyó az én;
de hát – balga hit és csalfa, vak remény! –
én én vagyok, e lap fölél hajoltan,*

*míg fáradtsággal dolgozom e versen
a penzumért, mi napi kávé árát*

*fedezi majd. A szitán, tudom, átlát.
A test öné, de kérem most a lelkem.*

Nos, adja már és nyújtsa be a számlát.

A *Delíra* ciklus nyitóverse *A kettős Narcisz*, mely már címével meglepett, hiszen Narkisszosz megkettőződése az ének és tükörképének szimbolizáló játékából fakad, itt viszont a Narcisz-én az önmagában lévő, az önmagától függetlenedő én nyomába szeretne eredni. Ugyanakkor a háttérben ott lelhető a nimfa is, a dialógus másikja, akihez való beszéd lehetővé teszi az én-szétválasztásokat, az én-konstrukció elemzését, amely egyben az egymásban létező ének vágykivetülése is. A nimfa a józan („Nevezd ezt akár skizofréniának”), a lírai én az ábrándozó, aki eszméje beteljesültét reméli attól, hogy:

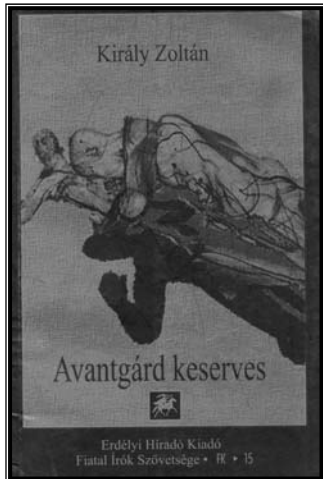
*Az istenekre mondom, mítoszon túl,
e gesztust igen tetszetősnek tartom,
A képem most a tó vizére fordul
és arcbrömtől elválík a maszkom
s ha elúszik, a víztükörben látom
a másikat, ki ott éldegél bennem...*

A kettős én találkozatása az ön-ismeret/ön-megismerés feltétele, valójában „terv”, ké-szenlét, kilépés a korból, a létezés újabb formája. *A Narkisszon átváltozik* tipográfiaiilag, a tördelésben eltér az előző verstől, s abban is, hogy míg ott a balga Freud várható örömét hí-rül hozva meglehetősen ambivalenciával cseng ki a vers, az én eltávolítja magától a talán túl-ságosan kézenfekvőnek tetsző magyarázatokat, és az önértelmezés számára tartja fenn az én-meghatározást (esetlegességeivel együtt), addig a kötetzáró vers a képmagyarázat lehe-tőségére hív föl, „egy Dali-festményt” nevezve meg „előszövegül”; a versben azonban ki-zárólag a beszélő jut szóhoz, az ő kudarcosnak feltüntetett léttörténete, amely a versben mondhatóság (és talán általában a kimondhatóság) kudarca. A „nyelvi megelőzőttség” mellőzése, az eszmék mozgatta vers – Papp Attila Zsoltnál – a legjobb esetben is „szelíd hazugság”-ba torkollik, minthogy Mallarmé óta tudható, hogy nem eszmékkel írják a ver-seket, hanem szavakkal; a „nagyszerű eszmék”-et hirdető költői szerepvállalás hiteltelenné válhat. A versírás akarása nem bizonyosan rálelés a hangra, igaz, az sem bizonyos, hogy csak az „én”-, kiváltképpen nem a hajdani századfordulós modernség én-je a vers hőse. El-lenben e versakarás ellenében létrehozható, az én-ben föltáru-ló másik én verssé lehet, hangra találhat, megformálódhat az „arc”. Nem a spontaneitás, hanem az én sokszerűségé-nek tudatosulása, nem a „nagyszerű vers”-ek díszletté válható perspektívája, hanem az al-legóriába tömörített lét az, ami az arcadás aktusát hitelesebbé teheti.

*Nem tudok mást – bár sosem ezt akartam –
mint előhívni újra másik énem
és arcomat ott lent a tó vizében.*

Papp Attila Zsolt mégsem egészen fölöslegesen baktatott át a Széchenyi téren „Pláton-ját” kezében szorongatva; hiszen tudni látszik, a megváltó eszmék a XXI. század lírájában törede-vezve, „dekonstruálva” paródiába fordítva szoktak fölbukkanni; s e hitét a leginkább *Delíra* című versében fejt ki, a megszólított hercegnőnek beszélve el kóborlását Verlaine-

nel, a „lét nagy kérdéseinek” kiüresedett versbeszédét regiszterváltó s így a nagy kérdéseket visszája felől láttató tónussal cserélve föl. Ezáltal azonban nem a nemzedéki rosszérzést, hanem a tónusok, a „hangok” közötti oszcillációt téve meg verssszervező tényezőnek.

Papp Attila Zsolt kolozsvári Széchenyi tere és megidézett, névvel megnevezett és csupán „rejtjelesen” célzott erdélyi költőelődei lokalizálják verseit, amelyekben azonban Budapest és Velence hasonlóan hangsúlyos színhelyek, Rimbaud és Pilinszky nem kevésbé fontos szereplők. A második kötetes Király Zoltán *Avantgárd keserves* aképpen írja körül költői képzeiteinek és nyelvisége otthonának tájait, hogy elhatárolódik a magukat az ötvösrecek készítéséhez hasonlító poéták versszerzési módjától, Áprilytól és közvetlen elődeitől egyképpen. Tünetszerű, hogy e kötetnek fülszövegét a rendhagyó (vers)-beszédű, személyiségének sokszínűségével ifjabb csikóbb poétákra nagy hatást gyakorló Bréda Ferenc (2002-ben jelent meg az *Antracit*) írta, aki Király Zoltán „nonkonformista” voltát emeli ki. Igaz, ez a fajta, meghökkentésre építő, a vers téridős viszonyait síkszerűsége átváltó, egymásmellettségben gondolkodó költő (úgy vélem) „avantgárdja” a jelen erdélyi és világállapotra történő reakció, valójában – ha akarom – közéleti líra, – ha akarom – az erdélyiség kifordítása. Álljon mindkettőre egy-egy, további magyarázatot feltehetőleg nem igénylő példa:

Kolozsvár főterén

*ülök a háromszínű padon,
gyomorgörcsök gyötörnek,
attól tartok:
lefosok egy gondolatot.*

A rossz szervezésről

*azt már végképp nem tudom,
hová akasszam kabátom
mikor pezsögöt iszunk a Fellegváron.*

Bizonyára leegyszerűsítés volna csupán a különbözni akarást, az avantgárd versbeszédre törekvést és a groteszket megjelölni Király Zoltán „esztétikája” jellegzetességeiül, jóllehet számos verssorral volna igazolható a följebbi kijelentés. Mindenesetre ki kellene egészíteni a szubkultúrához tartozó életmód versbe vonásának kísérletével, a prózába is tördelhető sorok versként való feltüntetésével, a nyelvközeliséggel (éppen a címadó versben), egy jelentéktelennek tetsző mondat transzformációjával, továbbá a költői és a nem-költői „tárgy” között tételezett különbségek radikális eltörlésével, hogy néhány, szintén verssel, verssorokkal alátámasztható avantgárd gesztusról beszámoljak. Ugyanakkor meglepő, hogy az eddig bemutatott költőktől eltérően mily sokrétűen-színesen és mily gazdag referenciákkal telítetten jelenik meg a kötetben egy kolozsvári nemzedéki(?) életforma.

A *Vallomás a városról* egyben a személyiséget alkotó elemeket összegzi a maga kihagyásos és a vallomásszerűséget alulretorizáltsággal egyensúlyba hozó módján, míg az *Avantgárd keserves* kevert nyelvűsége a groteszkig hatol, ebben a groteszkben jelölve meg egy kisebbségi (?) létformát. A *Negyedik beszélgetés magammal* (amely a kötetben jóval az *Ötödik beszélgetés magammal* című kétsoros után következik) a lokalizáltság torzképének olvasható, a kisebbségi önsajnálkozás (vagy a sajátosság méltósága?) 2002-es paródiájának, helyzetjelentésnek arról, miképpen látja egy avantgárd gesztusnyelv célszerűségében hívó költő azt a helyzettudatot, amelynek nem a pátosz, nem az aggályoskodás, nem a sérelmi politizálás a jellemzője, hanem az abszurditás átlátása, a torzító viszonyokra adható torz beszéd:

*édes balkán
magot köpködök
édes balkán
gyatar sört hörpölök
édes balkán
magunkon röhögök*

A kolozsvári (ön)életrajzi mozzanatok versbe szedése egyben a valahová tartozás kinyilvánítása, amelynek nem visszavonása a „nemzeti látószögű” beszéd és tudat parodisztikus-szatirikus megjelenítése. Király Zoltán „tótágast álló világ”-a (mundus inversus-a) egy szerre a szűkebb haza meg a „mindenség”, önarcképe az *Öncélozgatásban* ennek a múlt nem akaró „karneváliság”-nak (forrásai között a diákfolklor, a népköltészet, a spanyolkubai ritmus) keretei között rajzolható ki. A „világ” amelyben „minden másképpen van”, csupán az avantgárd új-grammatikájával írható le, torzképekkel érzékeltethető képtelenségek halmaza. Ez a halmaz kiragadott idézettöredékekből, műveltségmozaikokból, emlékdarabokból áll, a szerkesztés feladatai közé azonban nem iktatja a formális logika szerinti összerakást, éppen ellenkezőleg, a nyelvtanilag hol szabályos, hol szabálytalan mondatok érzékeltetik az „anyag” különféleségét, összefértségségét, mivel feltehetőleg ez felel meg leginkább a beszélőnek, az egymástól eltérő mozzanatok kaleidoszkópban szemlélése. Persze, a sejtetésnek, az elhallgatásnak azért „dramaturgiai” szerep jut, az *Avantgárd keserves* beszélője olvasójának nem annyira beavatottsága, mint inkább cinkos együttgondolkodására számítva. A logikai bakugrások az abszurditásnak mint szemléletmódnak szolgálatába szegődtek, amely egy nemzedéki „életérzés” tolmácsolását is vállalja. Talán ennek jelzéséül olvasható *Az akciófilmek fölöttébb szükséges voltáról* (a versnél ártatlanabb és más irányba célzó változata Moldova Györgynél a satirikus történet a Lakinger Béla zsebalkólóról):

*álmodom,
a tarnicai tóból megszökött
az egyetlen erdélyi magyar
atomtengeralattjáró.
a vízözön áttörte a gátat,
a fenesi benzinkútig vitte magával.
erdélyi magyar matrózok
énekelték benne:
„a régi mániám..”*

S hogy a mai költészettörténetésekről is van szava Király Zoltánnak, álljon itt a *Meghívás ebédre*. Már csak azért sem valószínű, hogy Papp Attila Zsolt Nárcisz-verseire reagálna, mivel a két kötet egy esztendőben, egymás után jelent meg, az azonban elképzelhető, hogy megkettőződő személyiség erdélyi irodalmi hagyományához beszél a torzító tükröt föltartó költő.

*bambán és mélán
keverem a puliszkát,
ő is forgat engem.
ha pontosan tudnám, hogyan is van,
megenném,
vagy ő engem.*

Míg ez az avantgárd beszéd egyediségével kitűnik az ifjú erdélyi magyar lírában, folytathatósága, jövője iránt esetleg kétségek merülhetnek föl: vajon modorra válik-e a kötet számos ötlete, a couleur locale és a groteszk egymásmellettisége, egyszeri összeszervezettsége, vagy olyan kísérlet, amelynek netán holnaputánja is van?

E verseskötetek szűkebb kontextusának elemzésekor aligha hagyható figyelmen kívül, hogy a már több ízben emlegetett *Erdélyi szép szó* teret és dokumentálandó közlési helyet biztosít kötetekkel rendelkező és az azokra készülő, magukat és a szerkesztői vélemény szerint erdélyinek számító, oda sorolható-sorolandó szerzőknek. S bár ismét kimaradtak néhányan (Szilágyi István, Mózes Attila, Gáll Attila, Fodor Sándor, hirtelen ők jutottak eszembe) a számon tartásra érdemes szerzők közül, viszonylagos teljességgel bontakozik ki előttünk az, amit egy kiadói, szerzői, szerkesztői akarat erdélyi magyar irodalomként akar elfogadtatni. Gondolom, elvileg nincsenek a műfordítások sem kizárva, de e nemmel nem találkoztam még a kötetekben. Kontextusról beszélhetünk, hiszen egyfelől a bemutatott költők önálló kötetekben publikált verseire itt is rábukkanhatunk, másfelől e kötet lapoztán viszonyítási pontok, meghatározó és elutasított költészettelfogások buknak ki, amelyekhez képest alkalom nyílik ars poeticák után kutatni, ars poeticákat szembeállítani, elődöket-utódokat, mintákat és félreértelmezéseket földeríteni. Akár feltűnőnek is mondható lenne, hogy az egykoriban valószínűleg leegyszerűsített Kányádi Sándor-portré miként színesedik, „rétegződik”, töltődik meg mind többféle jelentéssel, részint azáltal, hogy ifjabb csikóbb poéták utat találnak Kányádi utóbbi köteteihez, részint azáltal, hogy Kányádi is átírja a maga „erdélyiség”-elképzelését. Illyés Gyula 99. születésnapjára kettős arcképpel szolgál, üzen a maga értelmezőinek, egyben a maga Illyés-képét is fölvezet. A *Duna menti mondóka* a tragikus irónia eszközével járul hozzá (Kolozsvárt, 1987-ben!) a dunatáji (európai? a világot torzító?) antinómiák ismeretéhez, a szuffixumok játéka a *mondóka* formájába-ritmusába rejt a másképpen (nemcsak cenzurális okokból) alig megfogalmazhatót. Az *Előregyártott elemek hatyúdalokhoz* (Budapest, 2001. november) a kölcsönös névmáshoz kapcsolódó igékkel jelzi, hogy az együtt mondatba záródó cselekvési formákból hogyan lesz XX. (XXI.?) századi „horror”. Ez az újabb meg újabb területeket meghódító líra párbeszédessegre késznek mutatkozik, s nemcsak Orbán János Dénes, hanem például Fekete Vince is szükségesnek vélte a versbéli reagálást egy ő(ke)t megérintett Kányádi-versre.

S bár Kovács András Ferenc mit sem látszik veszteni invenciózusságából, Lázár René Sándor újabb verseivel – az antológiából így látom – csak szaporítja a már ismert darabok számát; ismétlem, ötletekben bőviben van („...magába szív a halk úr, / Ha Wallhallámba

röptet hasán egy prima valkűr”), de egyelőre nem látszik az immár többkötetnyi termést összefogó, XIX. század végi, XX. század eleji magyar költészethiányt egy teremtetett költővel pótoló irodalomteremtés koncepciója. Bizonyosan van ilyen; s ha Weöres Sándort emlegetem, annak az is az oka, hogy KAF nem titkolja kapcsolódását a weöresi költészet-alkotáshoz. Olyan értelemben használom ezt a megjelölést, hogy egy létezhetett, de ilyen formában nem létezett, irodalom- és/vagy mentalitástörténetileg hitelesíthető poéta (vagy költő) költészettörténetbe iktatásával részint igazolódik Weöres és KAF személyes irodalomtörténete, részint a költői/költőnei nyelvbe rejtőzéssel roppant lírai energiák szabadulnak föl, amelyek a „mímes” játék ürügyén a megteremtett (jó értelemben művi) nyelvet elfogadottá teszik. KAF *Árdeli táncok gyerekeknek* szintén az alakváltoztató poézisbe lenne sorolható, eléggé abszurdba hajló versbeszéd ahhoz, hogy akár gyerekvers is lehetne, de eléggé erotikus nyelvi lelemények bukkannak föl ahhoz, hogy valóban a gyerekek kiszámolósdíjának megfeleln-e („A Küüllök mentiben / Kopik a lúd talpa: / Láncoz ökr sem pihen, / Agg üsző sem csalfa”, a szelídebbek közül, a kevésbé szelídek közül: „Gernyeszegen hat kandúr / Gerlét begyerészget, Sáromberkén sarkantyús / Kecskék lepetéznek”). A bámulatosan virtuóz verselés, a megkomponáltság bravúrja (mint például az *Egértáncban* a fokozással szerkesztett vers), a szuverénül felhasznált nonszensz elemek szembesítése a szűkebb regionalitással új műfaj körvonalazódását ígéri, miként az *Árdeli szép tánc* is, amely a tótágot álló világ barokk vízióját kezeli a versritmussal Weörest idéző, neki ajánlott vers beszédmódjához. Az *Árdeli szép tánc* a szülőföld víziója, a szürreális kép hang- és látványemlék fölvezetésével. A keretbe foglalt vers, amely tematikailag akár Petőfit is megidézhethetné, valójában a gyermekkori látomások és képzetek újra-megjelenése, csak hogy aki megjeleníti, nemcsak Weöres Sándornak, hanem az angol nonszensz költészetnek is tisztelője. A hangjelenések végigkísérik a háromszor nyolcsoros költeményt, amelynek ritmikája külön fölhívja magára a figyelmet, és készítheti az értelmezőket arra, hogy eltöprengjenek, mily módon éri el a vers beszélője az eufónia érvényesülését. S míg a szintén az antológiában közölt *Fattyúdal* KAF sokszor olvasott, intertextuális játékot utánozó líraiságát példázza („Ó ifjúságom égi mázlik / Tündértaván hány lét imázslík / Ha tükrén dalra hatty' fakad / Recsegni kész kis fattyakat”), az *Árdeli szép tánc* meg az *Árdeli táncok gyerekeknek* kísérlet a kilépésre a helyenként önismétlőnek tűnő virtuóz verselés keretei közül, legalább a műfajváltás igényét jelenti be a messze nem lényegtelen elmozdulást a már meghódított és (nem merem azt írni: a végsőkéig, legfőljebb azt, hogy) nagyrészt kiaknázott versbeszédétől. Az „Árdeli”-versek kaján-külső, líráját formázó beszélője immár az előre vártan ironizáló műltszemlélet helyett aképpen „archaizál”, hogy abba a gyermekkor tájait és a gyermekversek nonszenszét, abszurdoidját teszi meg a „hitelesítés” eszközének. Ugyanakkor éppen az olykor csupán modornak érzett bravúros versformálás elől menekülhetnek az ifjabb csikóbb poéták, hiszen mi sem tűnik egyszerűbbnek, mint utánozni ennek a modornak külsőleges jellegzetességeit. De ez ellen már OJD tiltakozott, hogy aztán az ő „modora” legyen irányadó kortársai vagy a nála ifjabbak számára. Nem az ő helyébe lépett Karácsonyi Zsolt, de annyit mindenképpen elmondhatunk, hogy a legifjabbak számára ő (Orbán János Dénessel) az „erős költő”. Egyelőre KAF a maga teremtetette versvilággal látszik küzdeni, a leginkább az *Árdeli szép tánc* mindenestre egy nem előzmény nélküli, de egy más KAF-ot ígér.

Minden ismertetés igazságtalan és méltánytalan. Még a legrészletezőbb sem terjedhet ki minden – fontos – részletre, az áttekintés pedig azt eredményezheti, hogy kizárólag az

értelmező önös szempontja szerint méretnek meg az esetlegesen alaposabb ismertetés nyomán jelentősebbnek (vagy kevésbé jelentősnek) látszó teljesítmények.

Összegzésre vállalkozni akkor, amikor első- és másodkötetes költőket végigolvastán támadt benyomásaimról írtam, sehová sem vezetne. A mottóul választott verseket és költőit a mai magyar irodalom számottéví értékeiként tartom nyilván, s az ismertetett kötetek jelentékeny mértékben árnyalják azt a jelenségcsoportot, amit mai magyar líra címmel jelölhetnénk. A regionalitás problémája időnként fölvetődött, mert erre a szövegek készítették, időnként nem, mert mintha ilyen készítés a szövegek részéről nem érkezett volna. A külső, technikai feltételek, valamint az állami-politikai „határok” létezésétől (egyelőre) nemigen lehet eltekinteni, már csak azért sem, mivel a „politika” (mondjuk így, eufemisztikusan) nem hagyja, hogy eltekintsünk tőle. Az viszont (éppen KAF verseiről szölvást) elkerülhetetlennek mutatkozott, hogy olyan értelemben vetődjék föl a regionalitás kérdése, mint amilyen mértékben az önéletrajzi alkotásként elfogadott epikus művekben szóba kerül: az emlékező hang- és látvány-élményei (jobb szó híján használok megint) az álom-logika szerint elrendeződve újraírják, újraírhatják azt a tájat, azt a nyelvet, amely költői univerzumának centrumában létezik, s amelynek állandó újra-rendeződése, a külső és belső világterben való helyhez jutása a nyelvben tett, „befelé vezető” úton történhet meg. Az ifjabbak egyelőre inkább a kifelé vezető úton járnak, az egymásra torlódó (világ)irodalmi ismeretek szövegisége kápráztatja el, nyűgözi le őket, hívja föl újabb és újabb nyelvterületek meghódítására. Náluk jóval áttételesebb a regionalitás jelenléte, számukra elsősorban a világirodalomnak az előd, a félreolvasandó költők megkerülhetetlen részei. Miként Orbán János Dénes Kányádi-variációjában olvasható: „Mint hómezőn a vadnyúl / az ugró képzelet / ha mit még hátrahagyunk / a kép s a képkeret.”*

JEGYZETEK

KINDE Annamária: Szandra May kertje. Marosvásárhely 2002. Mentor

ORBÁN János Dénes: Anna egy pesti bárban. Budapest 2002. Magyar Könyvklub

KARÁCSONYI Zsolt: Sárgapart. Kolozsvár–Arad–Budapest 2003. Erdélyi Híradó–Irodalmi Jelen–Fiatal Írók Szövetsége.

FARKAS WELLMANN Éva: Itten ma donna választ. Kolozsvár–Budapest, Erdélyi Híradó–Fiatal Írók Szövetsége

PAPP Attila Zsolt: A Dél kísértése. Kolozsvár–Budapest, Erdélyi Híradó–Fiatal Írók Szövetsége

KIRÁLY Zoltán: Avantgárd keserves. Kolozsvár–Budapest 2002. Erdélyi Híradó–Fiatal Írók Szövetsége

Erdélyi szép szó 2003. Szerk. Fekete Vince. Csíkszereda é. n. [2003.] Hargitai Kiadóhivatal, Pro-Print Könyvkiadó

* A jelen dolgozat reagál az E–MIL (Erdélyi Magyar Írók Ligája) 2003. augusztusi, zetelaki táborában tartott referátumokra, valamint Láng Gusztáv, Balázs Imre József, Fekete Vince és e sorok szerzője előadásait követő vitákra, tartalmazza továbbá azokat az előfeltevéseket, amelyek a SZTE BTK Összehasonlító Irodalomtudományi tanszékén, az Összehasonlító Irodalomtudomány „B” szak 2003/2004-es tanévének első szemeszterében tartott, Kovács András Ferenc költészetének elemzését célul kitűző szemináriumával kapcsolatban megszülettek. A szemináriumot e sorok írója és Tóth Ákos posztgraduális hallgató vezették.

GERGELY ANDRÁS

Polgárosodás és irodalom

A modern – 19–20. századi – irodalom a polgárosodásról szól, vagy arról kell szólnia. Az Alexa Károly szerkesztette tanulmánykötetben (a *Kölcsény-füzetek* III. kötetében) ugyan csak erről értekeznek, vagyis arról, hogy az irodalom a polgárosodásnak olykor koncepcionális vázát, ideáját, máskor kritikáját nyújtja, megint máskor fájó hiányát mutatja fel. Nincs „nagy” magyar családrégény – sóhajt fel több kötetbeli tanulmány szerzője, s rezignáltan hozzáteszik: hogyan is lehetne, ilyen megszakított, megtört, felemás polgárosodás mellett.

Polgárosodásunk *eredendően* problematikus, mondják a történészek, s ezt írják az irodalom történései, vagyis még 19. századi polgárosodásunk sem volt éppen „ideális”, magától értetődő, egyszóval: nem volt szerves. De a 21. századból, vagy a 20. század második feléből visszatekintve nosztalgiánk van iránta. A jelenből és a közelmúltból polgárosodási leltárt készítve látjuk, hogy mennyi érték kallódott el, mennyi polgárosodási energia és törekvés ment veszendőbe! A veszteség eme leltárát is a szépirodalom segít elkészíteni.

Erről szól tehát a tanulmánykötet, huszonegy írással. Ha azt nézzük, kikről írnak benne, talán többen vannak a huszadik századiak (az 1918 utániak), ha azt, hogy miről, dominál a 19. század – hiszen még a legújabb író-nemzedékek is legtöbbször a régi századforduló világába merülnek alá. Ez alól még a kötet legterjedelmesebb és talán legjelentősebb, összefoglaló tanulmánya, Alexa Károly *Zárszó helyett* c. utószava sem kivétel. Nála a huszadik század közepének helyzetértelmezése egy tárgyi leltár segítségével készül: mi minden veszett el ekkorra – a régi századforduló világából.

Persze nem polgárság-hagyatéki leltár készül a kötetben, nem fűző és hajcsavaró, nem ingmell és kamásni sorolódik együvé Krúdy Gyula modorában. A szerzők annak járnak utána, hatott-e az irodalom a polgárosodásra, adott e modellt, értelmezte-e egyáltalán a maga eszközeivel ezt a folyamatot – egyszóval: mire jutott a magyar irodalom a polgárosodással?

Elemzéseivel pedig nagyot lendít az eddig a realizmus-visszatükrözés tengelyén évtizedekig eljáró irodalomtörténet-íráson. Néhol épít annak eredményeire, de többnyire hordalékokat, romokat takarít el az útból. Példaként itt most egyetlen, polgárosodásunk szempontjából döntő kérdés: a dzsentrí. Történetírásunkat, ha nem is közvetlenül az irodalomtörténet, de a szociográfiaként olvasott szépirodalom fertőzte meg egy koncepcióval: a hanyatló nemességgel egyenlősített dzsentrivel. Jellegadónak tekintve egy torzképet, démo-

nizálva egy Európa-szerte meglévő jelenséget, a nemesi értékek és életforma-sajátosságok továbbélését. (Már ahol volt nemesség – a Balkánon nyilván nem voltak dzsentrik, ott más volt.) A dzsentri-kérdés, amely címében is „exhumáltatik” az egyik tanulmányban, s a Kaffka Margitról szólóban is középponti helyet kap, a kötetnek is gerincét alkotja, közepét foglalja el.

De kezdjük az elején. Elméleti okoskodás nem vezeti be a kötetet, amit nem hiányolunk. Itt az elején vagy a kötet közepén vagy éppen a végéről nagyon hiányzik viszont egy nemzetközi kitekintés. Annál is inkább, mert az egyes tanulmányok, még azt figyelembe véve is, hogy a magyar irodalomról szólnak, bizony nagyon hungarocentrikusak. Nem utalnak jó olvasottságról tanúskodva közép-európai és távolabbi párhuzamokra. Egyedül Kiss Gy. Csaba rövid tanulmánya képez üdítő kivételt, amely a közép európai családregények városi tereit mutatja fel, sajnos csak vázlatosan.

Az elején mégiscsak „kitekint” Jankovics József, amikor az európai, elsősorban a holland polgárosodás és a magyar, főként az erdélyi peregrináció egymásra csodálkozását bemutatja. Még a következő írás is, Fábri Annáé, a külföldi hatáson töpreng: hogyan lehet, hogy a 18. századi Németországban-Németországnak is modern *Knigge* viselkedési kézikönyvét magyarra fordítva is sikerrel lehet eladni? – A magyar társadalom még nem reflektált önmagára, ilyen könyvet nem tudott kitermelni a 18. században, viszont akadtak már olyanok, akiknek rendi pozíciója nem volt egyértelmű: ilyenek voltak a nem-nemesi származású értelmiségiek, a honoráciorok. Nem véletlen, hogy az ehhez a réteghez tartozó Kis János fordítja-adaptálja ezt a művet – foglalhatjuk össze Fábri Anna alapos elemzéseit.

Még ugyancsak a szépirodalom előtti „irodalom” Thimár Attila dolgozatának témája: az irodalmi folyamat egészének, emancipációjának, elkülönült társadalmi alrendszerként való megjelenésének, intézményei kialakulásának kérdéseit boncolgatja. Az ismert irodalom-szervezők tervezetein végigtekintve állapítja meg: „Az irodalmi nyilvánosság [nem] az előre tervezett úton, a központi intézmény irányításával alakult ki, hanem, mint máshol is Európában, spontán úton jött létre és jutott el polgári formájáig.” – De miért akartak akkor annyi erővel s energiával intézményeket s társaságokat teremteni? Nem az elit akarta definiálni, elhatárolni általuk önmagát? – tehetjük hozzá kérdéseinket. Úgy tűnik, mintha egyedül, egyenként nem mertek volna polgárosodni.

Kulin Ferenc azután belevág a 19. század közepébe. Pontosabban: egy az egész századon végigívelő, hegemonnak tekinthető irodalmi vonulatot mutat be: eszerint az anyagi javak, a jólét (akár csak a jobblét) nem hogy nem kiemelt értéke az irodalmi alkotásoknak, hanem alkalmanként egyenesen kárhozottatott, sőt néha „démonikus” jellegűnek ábrázoltatik. A nemzeti és a polgári ekként a 19. századi szépirodalomban állandó érték-konfliktusba kerül. Kiegyenlítés a 19. század derekán sem történik, és éppen a népi származásúak (Arany, Erdélyi) a legkérdelhetetlenebbek az ellentét felmutatásában. Nagy kérdést tesz fel ezzel Kulin, azt, hogy miért is van ez így? – Legalább részleges megválaszolását a szerző a reálszféra, a valós polgárosodás világában kísérli meg. Pedig a választ részint az összehasonlító irodalomtudomány módszereivel kellene keresni, részint pedig a magyar eszmétörténet lenne segítségül hívható. A 19. század magyar liberalizmusa ugyanis nem Manchester-típusú volt, vagyis nem hitte azt, hogy az egyének haszonszerző törekvéseiből harmónia áll elő (nálunk ezt egyedül csak Széchenyi hitte-hirdette), hanem a gazdasági szférát szinte az eredendő bűn világának tartotta, amelytől szabadulni ugyan nem lehet, de nem-hogy harmonikus közösség nem teremődik belőle, hanem szétrombolja, legalábbis szét-

zílálja a társadalmat. A magyar nemzeti liberálisok szerint a nemzet nem előáll, hanem azt meg kell teremteni, ez a legfőbb feladat, tehát a cselekvési- és értékhierarchia csúcsára ennek kell kerülnie. Aki ezt szolgálja, magasabb rendű tevékenységet folytat, mint aki a profitot hajhássza, sőt az utóbbi nem csak elvonja az egyént a nemzeti feladatoktól, hanem kiüresíti (elidegeníti) az egyént, végül alkalmatlanná tevén őt magasabb rendű társadalmi funkciók ellátására. (Egy paradoxon: a gazdasági szférában zajló, gazdasági szempontból viszont irracionális cselekvések a 19. század végi irodalomban azután, ha nem is stilizálódnak át nemzeti hőstettekké, de egy autentikusabb lét [művészlét!] megteremtésének eszközeivé válnak – lásd a kötetből fájón hiányzó Justh Zsigmondot és alkotásait.) – De ez csak egy szempont, amelyet az inspiratív tanulmány megfogalmaztat velünk: ha már telitalálta az itt jelzett problémát, Kulinra vár a kérdéskör alapos kimunkálása, huszadik századi transzformációinak felmutatása és nemzetközi párhuzamainak elemzése.

Hogy a „művész” saját értékrendje milyen korán megjelenik, azt a következő tanulmány, Szilágyi Márton írása példázza, amely Csokonai Vitéz Mihály utolsó nagy konfliktusáról, a Rhédey-temetésen elmondott verses búcsúztatójáról, ill. annak kiadásáról szól. Az 1804. évi konfliktus alapja részint egy irodalmon kívüli világ, a hagyományos temetési rend (műfajainak és képviselőinek), részint a művész, vagyis a forma- és rend-bontó Csokonai alkotói szabadságesszményének az ellentéte. Két értékrend ütközik itt, nem pedig egy közrendű egy főrendűvel. Vagyis jelentős művelődéstörténeti, nem pedig jelentéktelen társadalmi konfliktusról van szó – összegezhetjük Szilágyi értelmezését. A művészet elkezdti alakítani a társadalmi valóságot – s ezért van helye az eseti elemzésnek a kötetben.

Az irodalom polgárosodásának fontos eleme a szerzői jog érvényesítése, ill. a publikációiból megélni tudó írói-szerkesztői réteg kialakulása. Völgyesi Orsolya erről szóló tanulmánya előbb a magyar szerzői jog reformkori sorsát követi nyomon (s ezt a szálát hadd kössük el azzal, hogy a szerző művéhez való jogát a magyar jogban végül az 1861. évi Országbírói Értekezlet által megállapított *Ideiglenes Törvénykezési Szabályok* rögzítették), majd az írói honoráriumok segítségével ad bepillantást az önálló írói egzisztenciák kialakulásának folyamatába. Az 1840-es évekre a legnagyobb vagy a legszorgalmasabb írók-költők-szerkesztők már meg tudtak élni írásaikból, s a cenzúrától eltekintve ezáltal végbement az írói társadalom polgári egzisztenciáinak kialakulása – elvileg bármely írástudó beléphetett és tag maradhatott az irodalom reszpublikájában.

Az abszolutizmus korát a kötet sajnos átugorja. Pedig mind az irodalmi folyamatok, mind az egyes szerzők vonatkozásában lett volna mit feltárni, bemutatni! Elsősorban egy, az ún. „irodalmi Deák-párttal” foglalkozó írást hiányolunk: az irodalom nem ekkor kerül először a politika (és egy bizonyos irányultságú polgárosodás) szolgálatába (vagy legalábbis szövetségesei közé), de szervezeten, tudatosan erre először kerül sor történelmünkben – s korántsem utoljára.

Arany Jánoson átlépve jutunk el tehát Arany Lászlóhoz, Sturm László tanulmánya révén, amely Arany László elhallgatását, bizonyos mértékű költői kudarcát boncolgatja. A költő valóságos csomópontja századának: az eszmehirdető-nemzetnevelő költészet hite nála apai örökség, kiábrándulása Byronnal, Puskinnal rokonítja. Ugyanakkor nem jut el a költészet funkciójának újrafogalmazásáig, ahhoz, hogy az egyéni-egzisztenciális problémák nemzeti reflexióktól függetlenül is a költészet tárgyai lehetnek. Sturm – velünk ellentétben – jelentős költőnek tartja hőstét, s ezért igényes magyarázatot próbál találni elhallgatására. Címében „társadalomtörténeti tanulságokat” ígér, ezek azonban sem Arany László szemé-

lyére, sem korára vonatkoztatva nem kerülnek igazán kifejtésre. Pedig egzisztenciáját tekintve aligha volt polgárosodottabb költőnk e hitelintézeti igazgatónál. (A szerintünk is helytálló Arany László–Csengery Antal-párhuzam ugyancsak az eredetiség hiányára kell hogy figyelmeztessen.)

Tarjányi Eszter előassa a dzsentrit (*A dzsentri exhumálása*), s írása elején jelzi, hogy előbb halottá kellene azt nyilvánítani, hogy azután exhumálni lehessen. Meg is történik mindez az értékes tanulmányban, frivolan azt mondhatnánk, hogy szabályszerűen „kivégzi” a dzsentrit, a történetírás és az irodalomtörténet-írás eme százados mítoszáét. Sajnos nincs tere arra, hogy a dzsentri, mint társadalomtörténeti legenda historiográfiai teremtményén végigmenjen (reméljük majd könyvet ír róla), de határozott kontúrokkal rajzolja meg azt a folyamatot, ahogyan a dzsentrivel foglalkozó irodalmi ábrázolások „kanonizálódtak”, majd azokból a történetírás lepárolta a maga (kártékony és jellegzetesen magyar) dzsentri-képét. Hogy ebből ki tud(unk) kászálódni, abban persze a legújabb magyar történetírás is segít(i) (amely persze európai társadalomtörténeti párhuzamokat keresve és mindenütt találva már nem szörnyülködhetik annyira a dzsentri felett) – de Tarjányi igazi novuma az, hogy magukat a dzsentri-téma klasszikusait hívja tetemre: kiderül, hogy a dzsentri felett valójában nem vérzik írójuk szíve. Mikszáth Noszty-története nem igazi ’történet’ (vagyis nem kritikai realista ábrázolás), mert időtlenítve van (társadalombírálat pedig így nem lehetséges), inkább pikareszk regény ez, Noszty Feri jelleme ennek megfelelően a cselekményhez alkalmazkodik (de nem mindig léha!), és egyáltalán: mítosz az is, hogy Mikszáth dzsentri kritikája idővel egyre mélyült, erősödött – tudjuk meg Tarjányitól.

A másik elemzett regény Lovik Károlyé. Ebben „a kertelő agár” jelképébe sűrítve megkapjuk, hogy „a dzsentri szerepeltetése ebben a regényben egyáltalán nem társadalomkritikával társul, hanem az irodalmiságot, a narráció érdekét képviseli”. (Tessék az egész fejtegetést elolvasni!)

Végül Móricz regénye, a *Rokonok* „egy általánosabb léthelyzet feltárására, az ember nyelvbe vetett, önálló véleményalkotásra képtelen nyelvrokonságának a bemutatására vállalkozik”. (Hozzátehetjük: dzsentri-világ helyett itt inkább beamter-világot találunk, ennek hálózatát és más hálózatokat.)

Figyelmesebb olvasással a „dzsentrivilág” az önmegvalósítás, az egzisztencia-teremtés egyik, talán nem ideális, de mindenképpen reális világa Kaffka Margit életművében – állapítja meg Nyilasy Balázs tanulmánya. Következésképpen Kaffka nőalakjai nem fordulnak határozottan az emancipáció irányába, viszonyuk annak lehetőségéhez nagyon is ambivalens. Nyilasy még a Kaffka-írásokból kibontakozó „dzsentri családi élet finomabb életkultúrájára” is rámutat, vagyis arra, hogy a vidéki-vidékiek polgárosodás mégis csak teremtett kultúrát (vagy civilizációt, kinek hogy tetszik).

Szinte ráfelel minderre Márai Sándor a Szegedy-Maszák Mihály (különben kissé szagotott vonalvezetésű) tanulmányában: az író szülőföldjén, Kassán, jobban érezte a polgári légkört – Budapesten inkább csak „annak karikatúráját”.

Túlbeszítettnek érezzük viszont Joó Tibor begyömöszölését Hornyik Miklós által „egy polgári értelemben vett humanitás program” bugyrába. Joó Tibor jó szándéka ugyan kétségtelen – a második világháború idején keresett ellenszert a nacionalizmusokra. Az is igaz, hogy a régi századok magyar-nomád eredetű „nemzeteszméje” (ma közösségi tudatot mondanánk) a nyugatitól eltérő jellegű, nem nyelvi-etnikai szempontú volt. Joó azonban egyenes vonalat húz e hagyománytól a huszadik századig – pedig közben mégiscsak megszüle-

tett egy nyelvi-etnikai alapú „nyugatias” magyar nemzet a 19. században, s ezt nem lehet zárójelbe tenni. Lehet, hogy működtek etnikailag közömbös birodalomszervező erők a magyar történelemben, de ezeknek kora a 19. században végérvényesen lejárt. Mindezt Hornyik is kritikával ismerteti, de úgy érezzük, hogy Joó nemes intenciói mellett is koncepciója nem volt alkalmas a polgári értékrend kifejezésére, s elmélete antifasiszta tartalma ellenére sem utalnánk ki neki helyet a polgárosodás elméleti-irodalmi vetületével foglalkozó kötetben.

A népi írók közül – sajnos – egyedül Kodolányi János polgár-koncepciója bukkan fel Csűrös Miklós rövidebb írásában. (Németh László nagyon hiányzik!) Kodolányi kapitalizmus- és polgárellenes, az egész modern fejlődést dekadenciának látja, kultúrkritikai attitűdje nem teszi lehetővé, hogy a polgárosodást elfogadja.

Szinte észrevétlenül kerülünk át a huszadik század közepére. Sallai Éva az Eötvös Collegium 1950-es szétverésének előzményeit és polgárellenes érveit rekonstruálja. Igazi polgárellenes érveket persze nem találunk, legfeljebb elitelleneseket. Az egykorú érvelés színvonalát leginkább a WC-ben hagyott pártjelvény feletti felháborodás határozza meg.

A kötet – mint az az eddigiekből is egyértelmű – társadalmi-szellemi értelemben vett polgárfogalmat használ. Az egyetlen elemzés, amely az *állampolgárral* foglalkozik, szükségszerűen elhagyja az irodalom terrénját: M. Kiss Sándor meghökkentő példák, a II. világháború alatti szerveződő-lebukó magyar ellenállás témakörének segítségével mutatja fel a Horthy-kor és az 1948 utáni kommunista korszak állampolgára helyzetének ill. jogállamiságának különbségét.

Kemény dió feltörésére vállalkozott N. Pál József, amikor a Kádár-korszakot (polgárosodását) és irodalmát a maga kölcsönhatásaiban mutatja be. A tárgyalás az 1956-ot követő tudatvesztés bemutatásával indul, majd a korszak irodalompolitikájára, végül szépirodalmi termésére kerül sor. A bemutatás Sarkaditól Hajnóczyig ível, s a rövid életű- és műelemzéseknél a polgárosodás tematikai ügyét néha elnyomja a rendszer morális vagy általános politikai bírálata – érezhető, hogy a polgárosodás – a szó szűkebb értelmében – bizonyon nem állott az 1956 utáni irodalom érdeklődésének középpontjában. Rendszerkritika (többnyire burkolt formában) létezett, de a polgárosodás tematikája csak a Kádár-rendszer utolsó szakaszában került, kerülhetett elő.

Hát még akkor Ceaușescu Romániájában! Gróh Gáspár, aki Szilágyi István remekművét elemzi (*Kő hull apadó kútba*), érzékelteti, hogy a regénybeli Jajdon nem csupán a régi, hanem a huszadik század végi Zilah is. A regényben ábrázolt társadalom nemcsak rendies, hanem egyszersmind rendje reménytelenül mozdulatlan és mozdíthatatlan. A regény olvasója, ha befejezte az olvasást, el sem tudja képzelni, hogy mi történt (történhetett, történt-e egyáltalán valami) Jajdonban az elkövetkezőkben. Múlt még van valamennyi, oda lehet menekülni (mint a hősnő is teszi, a maga korából vissza a fejedelmek korába). Nincs „előre”, nincs kiút az elért kispolgárosodásból a polgárosodás felé. A szocializmus reménytelenségén belül Románia külön reménytelensége. Szilágyi István regénye szomorú hangú síp az ötagú hangszeren.

Nézzük akkor Szlovákiát és Grendel Lajost! Elek Tibor tanulmánya révén bontakozik ki előttünk világlátása. A Felföld kisvárosainak története ahogy mozdulatlan – nagyon is dinamikus. Csak éppen irracionális: uralomváltások, váratlan helyzetek kergetik egymást, amelyhez mindenki alkalmazkodni kénytelen. A múlt nem éles kontúrú, mint Jajdonban, hanem ködfoltos, bizonytalan, s ebben a múltban nem jellemes árnyak bolyonganak, nem

Hamlet atyja szól. Az értékrendszer bizonytalan, az író inkább kérdez – de a múlt és a jelen között van valamilyen kitapinthatatlan, de tapogatózásra érdemes kapcsolat. E regényekben „fölvillan a remény”. Íme, egy másik „síp”: az előző tanulmánnyal remekül kiegészítik egymást.

Ez a kép kerekedik körképpé Kiss Gy. Csabának a közép-európai regények kisvárosi térábrázolásáról szóló tanulmányában. Nem meglepő a számos közös vonás: nem a dinamikus kisváros a családregegyek színtere, hanem többnyire (monarchia-) határszéli, „álmos” kisváros, ahol több nyelv és nemzetiség él együtt, s mégis összetartja őket valaminő normarendszer. Az „igazi”, a „nagy” történelem azonban e városokon kívül zajlik, az ebből fakadó időtlenség és állandóság csupán kulisszája lesz a családok történetének.

A polgárosodás Magyarországon elválaszthatatlan a zsidóság társadalomtörténetétől. Irodalmi vetületének nagy bősége és annak értékei közismertek. A mégis csak kényes kérdés körüljárására Alexa Károly vállalkozott. Már tanulmánya címéhez hozzáilleszti: „előfeltevések és adatok egy téma vázlatához: magánbeszéd”. Tehát egy vázlat vázlatának tekintí művét, amely azért ennél jóval több. Amíg a kötet írásainak többsége esettanulmány, egy-két avagy néhány példán elemző dolgozat, Alexa szinte valamennyi értéket alkotó szépirodalmi művet bevon elemzésébe – részint a magyar irodalom értékes vonulatát vázolja fel, részint a „sikeres polgárosodás” mélyrétegeibe segít bepillantunk.

Nem ártott volna egy szótörténeti tanulmány a „polgárról”, s ezt a hiányt még fájóbban érezzük Spannraft Marcellinának a polgár szóval kapcsolatos, annak mai szóhasználatát feltáró vizsgálataiban, amelyek megmutatják, hogy mennyire bizonytalan, többértelmű a fogalom használata.

Alexa Károly nagy összefoglaló tanulmánya a kötet végén persze bizonyára még anélkül íródott, hogy az előbbi, konkrét elemzéseket ismerte volna. A kötet ötödét kitevő százlapos elemzés *Álmok, tények, rögeszmék* alcím alatt szinte mindent felvállal, ami a témával kapcsolatos: a polgárság története, nem-irodalmi reflexiók a polgárosodásra, szépirodalmi munkák, vitairatok, az esszéíró véleménye – s mindez legalább öt korszakról, a 19. század két feléről, a két háború közöttiről, az „átkos” időszakáról, és a rendszerváltás utánról. Hatalmas anyag gördül felénk, a politikától csupaszított teljes magyar történelem, váltunk az idősíkok, valóságrekonstrukciók és reflexiók között, elénk kerülnek és mögöttünk elmerülnek az előzőekben már megismert szerzők, váltódik a stílus is, például az értekező próza a vallomásos-asszociatív saját emléktömeggel – a szerző palackpostája ez a huszonegyedik század számára. Nem véletlen, hogy fejtegetéseit egy fiához intézett monológgal zárja, amely a mindennapok kis világának apró értékeire figyelmeztet. Nem szisztematikus, nem az olvasóját kézen fogva vezető, de élvezetes és nehéz olvasmány. Szerzője nem titkolja, hanem érzékelteti, hogy a polgárosodás és az irodalom számára nemcsak téma, hanem maga az élet – az életét tette rá. Így vagyunk ezzel, sokan.

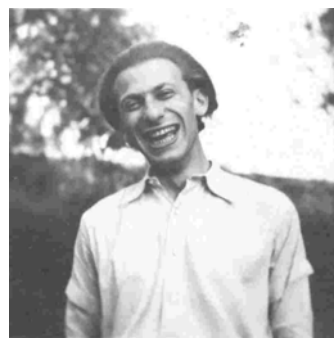
Az Alexa Károly szerkesztette kötet maga is tanúságtétel a polgárosodás mellett. Vissza vesz a polgárosodásból kitagadott irodalmi tradícióból, sőt bizonyos pontokon határozottan fordít az eddigi értékeléseken. A kötet szerzői szenvedéllyel csapnak le témáikra, nagyon tág körben érzékelhető értékrendbeli közösségük pedig elég ahhoz, hogy együtt egy irányba mutatót és jelentőset alkossanak. (*Kölcsey Ferenc Intézet, h. n.; é. n.*)

Egy fotográfus pillanatai

A 20. század egyetemes fotótörténetének kiemelkedő és egyik legnagyobb alakja Nicolas Müller (Müller Miklós), aki 1913. április 18-án született Orosházán. Elemi iskoláit szülőfalujában, a „legnagyobb magyar falu”-ban végezte, majd Hódmezővásárhelyen és Szegeden folytatta tanulmányait. Már gimnáziumi éveiben kezdett próbálkozni a fotózással. Egyetemi éve alatt – 1931-től a szegedi egyetem állam- és jogtudományi karának volt a hallgatója – fordult figyelme a fényképezés mint művészeti ág felé, ekkor született meg benne a lényeges mondanivalót tartalmazó képalkotás igénye. Müller Miklós egyetemi éve alatt a szociofotó kiváló művelőjévé vált. Mi tehetette azzá a jómódú polgárosodó családból származó egyetemi diákot? Talán az akkoriban erősödő gazdasági válság, valamint az, hogy a nyári szünetekben ügyvéd apja révén láthatta az orosházi és környékbeli parasztság eladósodását, tönkremenetelét. Ezek az „élmények” az alapjai szociális érzékenysége kibontakozásának. Ehhez járult hozzá a szegedi barátok hatása is. Szoros kapcsolatban volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagjaival, így Radnóti Miklóssal is, aki a Művészeti Kollégium egyik meghatározó személyisége volt. A kollégium hatására, az azzal való együttélésben csiszolódott és alakult ki Müller Miklós alkotói világa.

Tanulmányai befejeztével visszatért Orosházára, ahol apja irodájában dolgozott mint ügyvédjelölt. De az ügyvédi pálya egyáltalán nem vonzotta. Amikor csak tehetett, járta a falvakat és a vidéket, készítette azokat a fotóit, amelyek már a harmincas évek második felére neves művésszé emelték. A szakirodalom ebből az időszakból főleg szociofotóit szokta említeni. Pedig mindent fotózott és csak többek között készített szociofotókat. Alkotói pályájának egyetlen szakaszában

RADNÓTI MIKLÓS

sem specializálódott a fotográfia egy konkrét területére. Annyiban viszont igen, hogy elsősorban az emberek és az emberi sorsok érdekelték. Mély átérzéssel és beleéléssel fényképezte a Viharsarokban a feudális viszonyok között élő, mezítlábas parasztokat, és ugyanezt tette életének minden állomásán. Fotói fellelhetők hazai és külföldi kiadványokban. Ezt a sort az 1937-ben megjelent „Parasztágunk élete” indította, melynek tanulmány részét Ortutay Gyula írta.

Az Anschluss évében eldöntötte, hogy elhagyja szülőhazáját. Többen azzal próbálták visszatartani, hogy múltó, nem komoly ügyről van szó. Valami belső érzés azonban azt súgta neki, hogy ne higgyen barátainak. A pályaudvari búcsúra kikísérte Radnóti Miklós és felesége, Ortutay Gyula, valamint menyasszonya, Molnár Margit. 1938-ban egyetlen bőrönddel, egy fotóalbummal és a fényképezőgépével szállt fel a vonatra. Müller ezt utólag úgy élte meg és értékelte, hogy „...elmenekültem Franciaországba...”. 1939 nyarán Párizsban még meglátogatták Radnótiék és Ortutayék. Müller erre később így emlékezett: „Nem gondoltuk, hogy utolsó találkozásaink napjai azok. Miklóst szerettem volna rávenni, hogy maradjon kint. Nem akart. Mit csináljon egy magyar költő külföldön, kérdezte.” Radnóti és Müller mély barátsága szegedi éveik alatt kezdődött. Együtt laktak albérletben egy Bokor utcai házban és ezen túl sokat találkoztak a Szegedi Fiatalok Művészeti Kolégiumában is.

A háború kitörését követően nem volt maradása Párizsban. Annak ellenére sem, hogy már ott is befutott fotós volt. Portugáliába ment, majd Tangerbe utazott. Az igazi fotográfus karrier, a nemzetközi ismertség igazán Marokkóban kezdődött számára. Közel tíz évet töltött ott és végigfotózta az országot. Az első kötődés Spanyolországhoz az 1944-es madridi kiállítása volt, melyet a marokkói felvételeiből rendeztek a Palace Ho-

BUDAY GYÖRGY

TOMORI VIOLA

telban. Ez a hely azért is fontos életében, mert itt pillantotta meg azt a csodálatos nőt, aki a felesége lett. Az 1947-es év sorsforduló életében, sokat járt Madridba, és végül úgy dönt, hogy végleg marad és műtermet nyit. Madridban az ő műterme és portréstúdiója volt a legszebb és a legvonzóbb. Ő fotózta a művészvilágot, az újságírókat. Híres képzőművészekről, írókról készített fotókat. A neves spanyol filozófusról, Jose Ortegaról is sok képet készített. A műtermi fotózás mellett járta az országot, hogy megörökítse a spanyol táj sokszínűségét és a spanyol kultúrát. Ezek a munkái több kötetben megjelentek és válogatott anyaguk bejárta a világ nagy kiállítótermeit. Az 1980-as évek elején amikor visszavonult, a madridi Serrano 8. szám alatt található műtermét átadta Ana lánynak, aki szintén kiváló fotográfus.

Életének utolsó két évtizedében sokat járt haza Orosházára barátaihoz és erjesztette az Orosháza és Llanes város közötti kapcsolatot. Andrinban élt, ahol az általa megálmodott házban hallgatta Bartók zenéjét, olvasta Márai könyveit, levelezett barátaival és nagy sétákat tett a világ egyik legszebb tengerparti sétányán, nézte a lenyugvó nap visszaverődő, változó színeit a Picos de Europe csúcsain. Andridi kertjében a mediterrán vidék növényei mellett a magyar földből származó körte- és almafa gondozása jelentette számára a legnagyobb boldogságot. Andridi házában sokszor végiggondolta életét. Azt mondta: „Radnótival szólva: az a fontos, amit a halál után itt hagyunk...” 2000. január 3-án hunyt el Spanyolországban, sírja Asturiasban, Andrin temetőjében található.

Amikor Müller elhagyta Magyarországot, magával vitte legféltebb „dolgait”, így fotóalbumát is. E fotóalbum néhány lapja az eredeti nagytáblákkal évekkel ezelőtt visszakerült Orosházára, és ezek a lapok olyan lényegében ismeretlen felvételeket tartalmaznak, melyek a harmincas évek közepének szegedi kulturális, művészeti vonatkozása-

ASCHER OSZKÁR

SZARVAS KLÁRI

sait gazdagítják. Ezek között kiemelt helyen szerepel a három Radnóti Miklós felvétel, melyek első hazai közlései Müller neve nélkül történtek (lásd: Pomogáts Béla: Radnóti Miklós. Bp. 1977. Gondolat. és Radnótitól, Radnótiról. – Összeáll.: Z. Szabó László. Bp. 1985. Tankönyvkiadó.) Először Koszorús Oszkár ír Müller Radnóti-fotóiról és így azonosítja a fotók alkotóját. (lásd: Koszorús Oszkár: Hetvenöt éve született Radnóti Miklós. Müller Miklós Radnóti-fotói. Békés megyei Népszavazás, 1984. máj. 5. 8. p.) Majd Lengyel András irodalomtörténész munkája mutatja be a dedikáló Radnóti fotót. (Lásd: Lengyel András: Egy nagy magyar fotográfus: Müller Miklós. Orosháza, 1989. PMK.) Az 1999-ben megjelent Radnóti Miklós Fényképek c. kötetben (összeállította Bókay László) négy Müller-felvétel látható.

A Radnóti fotók mellett a visszakerült eredeti Müller felvételek és nagyítások között szerepel egy teljesen ismeretlen munkasorozat Buday György grafikusról, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának vezetőjéről, a Bauhaus-os kötődésű Kárász Judit fotósról, valamint Ascher Oszkár szavalóművésztől, Baróti Dezsőtől, Szarvas Klári hárfaművésztől és Tomori Viola parasztlélektani kutatóról.

Gondol Géz

BARÓTI DEZSŐ

KÁRÁSZ JUDIT

Szerkesztrő asztal

A tudományos újságírók szavazatai alapján *Vekerdi László* lett 2003-ban az év ismeretterjesztő tudósa. A Tudományos Újságírók Klubja által alapított díjat a csillaggal novemberben adták át az Akadémián. Vekerdi a humán és a reál kultúra vidékein kalandozó felfedező, aki orvosként, irodalom- és tudománytörténészként is ismert és elismert. Az 1996-ban alapított *Év Tudósa* kitüntetést eddig Simonyi Károly, R. Várkonyi Ágnes, Csányi Vilmos, Falus András és Marx György kapta meg. Az elismerés részeként a díjazottak nevét egy-egy csillag viseli az égbolton.

*

A szegedi Grand Caféban november 4-én mutatták be *Füzi László* *A Semmi közelében. Három magatartás c. (József Attila, Németh László, Márai Sándor gondolkodói magatartását elemző) könyvét.* A szerzővel Olasz Sándor beszélgetett.

*

November 11-én a kecskeméti Katona József Napon a Németh László Társaság és a *Forrás Mai magyarok mai magyarokról* címmel rendezett konferenciát. A tanácskozáson Schiller Róbert Vekerdi Lászlóról, Olasz Sándor Kass Jánosról, Wilhelm András Kurtág Győrgyről, Monostori Imre Domokos Mátyásról, Bombitz Attila Esterházy Péterről, Gyáni Gábor Romsics Ignácról, Tolnai Ottó Benes Józsefről tartott előadást. A portrékat a *Forrás* és a *Tiszatáj* közli majd.

*

A *Debreceni Irodalmi Napokon a Tiszatáj estjét* rendezték meg november 29-én. Szerzőink közül Lászlóffy Aladárral, Görömbei Andrással, Zalán Tiborral, Kiss Lászlóval ismerkedhetett a közönség, a szerkesztőséget Olasz Sándor, Hász Róbert, Annus Gábor képviselte. Közreműködött Vranýecz Arthur, a debreceni Csokonai Színház művésze.

Februári számunk tartalmából:

HATÁR GYÖZŐ, JÁSZ ATTILA, PODMANICZKY SZILÁRD, PINTÉR LAJOS versei

SIGMOND ISTVÁN, BALOGH TAMÁS, KISS LÁSZLÓ prózája

DOMOKOS MÁTYÁS, VEKERDI LÁSZLÓ esszéje

DOBOS ISTVÁN tanulmánya *Déry Tiborról*

Diákmelléklet: ALFÖLDY JENŐ *Csoóri Sándorról*

A TISZATÁJ DIÁKMELLÉKLETE

2004. JANUÁR

96. SZÁM

HANKOVSKY TAMÁS

A megváltott lét hermeneutikája

PILINSZKY JÁNOS: CÍMEREM

Végső elemzésben létünk vajon személyes vagy személytelen? Van valamiféle általános emberi lényeg, ami a személyes vonásainkat hordozza, vagy fordítva: a konkrét, az egyedi a valóságos, és az általános kategóriák csak másodlagos, lényegtelen rendezőelvek? Viselkedésünk a kollektív tudattalan szférájából magyarázható adekvátan, vagy pszichénk inkább személyes élettörténetünk által meghatározott? A filozófia és a tudományok örökös vitái húzódnak meg az ilyen és hasonló kérdések mögött, és a különböző korok művészete is eltérő álláspontokat foglalt el. Aki azonban önarcképet fest, az akarva-akaratlan az individuálisra koncentrál még akkor is, ha, mintegy ráadásaképpen, művében feltárul valami egyetemes is. Az önarckép a személyest, az egyetlen kívánja reflektálni, ráadásul egy időben partikuláris, egyszeri létállapotot rögzít a folyton változó fizikai való egyetlen pillanatának megragadásával. Így lehetséges, hogy Pilinszky Jánosnál is két vers viseli az önarckép címet (Önarckép 1974; Önarckép 1944-ből). Egy címer azonban mintha azt hirdetné, hogy ami a legjellemzőbb bennünk, az nem az individuális, hanem az, ami egy család, egy nemzet kötelékébe sorol minket. Olyasmit kíván tudtul adni, ami viselőjét személyes létét megelőzően és meghaladóan jellemzi. Címerét általában nem választja az ember, de mint eleve adottat mégis birtokba kell vennie. Szocializációjának része, hogy kialakítsa vele az érzelmi azonosulást, illetve, hogy megtanuljon megfelelni a címerhez tapadó, esetleg benne szimbolikusan meg is fogalmazott elvárásoknak, hiszen a címer kötelez: bizonyos viselkedéselemek, de legalább a vállalás, a hűség, a büszkeség gyakorlását követeli meg. Az egyén saját identitására irányuló

PILINSZKY JÁNOS
(1921 - 1981)

Pilinszky címere nem valami személyeset ragad meg, hanem olyannyira az általánost, hogy Jézus közvetítésével valamennyiünk címere lehetne, hiszen ő a bűnt kivéve mindenben hasonlóná lett az emberhez Ennek megfelelően az első három létösszegző sorból, azok vallomásjellege ellenére is, hiányzik minden személyesség.

A lírai én passzívnak mutatkozik, pusztán címzettje a kegyelemnek és elszenvedője a nyomorúságnak...

kérdését a címer azáltal válaszolja meg, hogy megadja azt a közösséget, melyben ki van jelölve a helye. Ily módon a személyes és a személytelen gyűjtőpontját jelöli ki, ahol a mindenki mástól elkülönítő sajátom éppen egybeesik azzal, ami összeköt azokkal, akik szintén ezt a címet viselik. A címer ezért az egység megtestesítője, az individuális és az interperszonális egységéé.

A címer ezen felül mindig szimbólumok konstrukciója, így mindig interpretációt követel, de egyben interpretál is: viselőjéről árulkodik. Pilinszky János *Címerem* című versét is az egymást követő interpretációk lépései viszik előre.

Címerem

*A kegyelem és öröm együtt ért
azzal, amit nyomorúságnak
neveznek általában.*

*Szög és olaj lehetne címerem,
mit írhatnék azonban szövegéül?*

*Talán azt, hogy mindent megérték,
felhők futását és disznók fejét
rálapúlva a préskemény palánkra.*

*De ez is mit jelent?
Nekünk magunknak muszáj végül is
a présbe kényszerülnünk. Befejeznünk
a mondatot.*

A vers első négy sora önállóan is megállna a *Szálkák* kötet rövid darabjai között. Az első három sor, illetve a negyedik kölcsönösen egymást értelmezik. A címer képei, a két ellentétes töltésű asszociációs körhöz tartozó tárgy, megfelelnek az első mondatba sűrített lét két alapadottságának és viszont: az öröm és a nyomorúság képzete a hangsúlyos, versindító helyzetű *kegyelem* szó által a vallásos szférához kötődik, így logikusan találja meg képi kifejezését a biblikus konnotációjú olajban és szögben. Persze nem egyszerűen a Bibliára vagy a katolikus szentségi szimbolikára (pl. olajjal való megkenés bérmáláskor) utalnak ezek a tárgyak, hanem egészen konkrétan Jézusra. Ami a szöveget illeti, ez a kapcsolat nyilvánvaló. De az olaj sem csak általában a kegyelem jele, hanem Jézus élettörténetében is fontos szerephez jut (vö.: Mt 26,7; Lk 7,37-8; Jn 12,3). Jézussal való összefüggése szempontjából talán a legfontosabb szakasz mégis a *Zsidókhoz írt levél* első fejezetének kilencedik verse, amely a 45. zsoltár nyolcadik versét Jézusra alkalmazza: „Ezért kent fel téged az Isten, a te Istened az öröm olajával.” (kiemelés – H. T.) Pilinszky címere ilyen módon egyben Jézusé is lehetne¹: és mint ilyen már nem egyszerűen csak az emberi sors kettősségét ragadja meg, hanem a kereszthalál és a megdicsőülés antinomikus *titkára* is utal. Így

¹ A keresztény hagyományban is jól kidolgozott téma Krisztus kereszthalálának és megdicsőülésének (szögnek és olajnak) az összekapcsolása (Vö.: Fil 2,8–10).

azonban a címer, mellyel a költő saját létét kifejezhetőnek látja, maga is értelmezésre szorul, és ezzel az értelmezés körmozgása alakul ki: Pilinszky sorsa és Jézus titka kölcsönösen egymást értelmezik.

Általában más a címer olvasásának és más választásának vagy vállalásának az aktusa. Az utóbbiban életünk megértése nyomán találunk címet, az előbbiben a címer (jelen esetben Jézus címe) interpretálásából ismerjük meg életünket. Az imént említett körköröséggel analóg, hogy versében Pilinszky mindkét aktust végrehajtja. Életének felmérése után *vállalja* címerét. Nem konstruálja azt, hanem elfogadja azt a lehetőséget, melyet vallása kínál neki a Krisztusra vonatkozó szimbolikában. De Jézus sorsának kettősségéről, hogy mit jelent a kereszt és az istengyermekség, hogy milyen létet jelöl a szög és az olaj a címeren, arról az ember csak önnön fájdalmas sorsával szembesülve és csak saját kegyelmi felémltetése tapasztalatából szerezhet fogalmat (a címer olvasása). A hívó ugyanis, hogy megértse a hit titkait, saját életére van utalva. Azt a szeretetet, mellyel az Atya kiszolgáltatja és egyben „felmagasztja” Fiát, nem közelítheti meg másképpen, mint saját sorsában tetten érve az isteni szeretet működését; és viszont: saját nyomorúságával és Istentől-elhagyatottságával úgy tud hívőként szembesülni, ha Jézus keresztjére szögezve ismeri fel magát.

Pilinszky címere nem valami személyeset ragad meg, hanem olyannyira az általánost, hogy Jézus közvetítésével valamennyiünk címere lehetne, hiszen ő a bűnt kivéve mindenben hasonlóvá lett az emberhez (vö.: Fil 2,7; Zsid 4,15).² Ennek megfelelően az első három létösszegző sorból, azok vallomásjellege ellenére is, hiányzik minden személyesség. A lírai én passzívnak mutatkozik, pusztán címzettje a kegyelemnek és elszenvedője a nyomorúságnak, vagy annak – és ebben a fordulatban ismét csak az én visszahúzódása érhető tetten –, amit *általában* így neveznek. Sőt, még azon a szinten sincsen jelen semmi egyéni, hogy ami a beszélőnek osztályrészül jut, az személyes érdemek és vétkek eredménye lenne. A kegyelem a keresztény szóhasználatban Isten nem személyválogató, ingyenes szeretetének a megnyilvánulása. Ugyanígy Pilinszky felfogásában a nyomorúság sem a *személyes* vétkekért járó büntetés, hanem az emberi természet általános kondíciója.³

² Nem véletlen, hogy e létértelmező vers látókörén a bűn teljesen kívül esik, míg például *Az ember itt* címűben a bűn az a valóság, mely Pilinszky önismeretének a magvát alkotja. (Az ember itt kevés a szeretetre./ Elég, ha hálás legbelül/ ezért-azért; egyszóval mindenért./ Valójában két szó, mit ismerek,/ bűn és imádság két szavát./ Az egyik hozzám tartozik./ A másik elhelyezhetetlen.) Ez utóbbi vers azonban nem az ember ontikus meghatározottságainak számbavételét végzi el, hanem, bár első szakaszában általában az emberről látszik beszélni, érdeklődését egyfajta partikularitás jellemzi, amint ezt a címbe is kiemelt *itt* szó és az esetlegességet a versbe emelő „ezért-azért” is kifejezi. Nagymértékben összefügg Pilinszkynek a farizeusi magatartással szembeni, prózájában gyakran tematizált elutasításával, hogy a vers személyessé válik, mihelyt az itt és most adott emberi léthelyzet negatív meghatározása („keves a szeretetre”) pozitívvá válik. A bűn, mint ennek a meghatározásnak szinte kimerítő kategóriája, már csak a beszélő személyes sajátjaként tűnik fel. (Érdemes itt Pilinszky egyik Simone Weil-fordítására emlékeztetni: „Ha egy kisfiú összeadást végez és téved, e tévedés magán viseli a kisfiú személyének bélyegét. Ha azonban feladatát tökéletesen megfelelő módon végzi el, személye semmiféle sajátos nyomot nem hagy a műveleten. A tökéletesség személytelen. A bennünk levő személyes azonos a bennünk levő bűnnel és tévedéssel.” Simone Weil: *Ami személyes és ami szent*. Budapest, Vigília, 1983. 74.)

³ Vö. Simone Weil koncepcióját a *Szerencsétlenség és istenszeretet* című írásában (Simone Weil: *Ami személyes és ami szent*. Budapest, Vigília, 1983. 49–67.), ahol a szokásos keresztény szóhasználat

Amikor a költő számba veszi azt, ami a legmeghatározóbban sajátja, nem a személyesre, hanem általános meghatározottságokra bukkan. Ezek azonban nem egyszerűen csak olyan tulajdonságok, melyekben minden emberrel osztozik, hanem egy, az embert meghatározó külső, esetleg minden embert magában foglaló valóságegészt is feltételeznek. Amikor az én önmagába néz, ott csak a *nyomait* találja az őt meghaladónak: „A kegyelem és öröm együtt ért azzal...”. Ami igazán lényeges, amit a címeren is fel kell tüntetni, az a kölcsönhatás ténye és mibenléte (a kegyelem és a kegyelem apálya) az én és az őt meghaladó valóság között. Hogy ez az utóbbi micsoda, arról a vers alapján csak áttételesen alkothatunk fogalmat. Ugyanígy megrajzolatlan a kapcsolat másik tényezője, az én is. Szerpe a versnek ezen a pontján pusztán annyi, hogy szubsztrátuma, hordozója legyen a „nyomoknak”. Ez nyelvtanilag is kifejeződik, hiszen nem azt olvassuk, „együtt ért *engem*”, hanem csak ezt: „együtt ért”. A névmás hiánya az egyes szám első személyű beszélő alázatát tükrözi, aki felmérte személyes szerepét. Saját létéről vall, de ő maga majd csak a következő versszakban jelenik meg egy birtokos személyjelben (címerem).

A költő címerválasztása inkább mondható elfogadásnak, mint aktív törekvésnek. Egyszerűen konstatálja a megfelelést élettörténete és a címertárgyak világa között. A kölcsönös értelmezések köre a versnek ezen a pontján bezárul: Pilinszky saját léttapasztalatában feltárul Krisztus szögben és olajban szimbolizálható titka, és Krisztus fényénél értelmezhetővé válik az egyéni sors, mégpedig mint az istenkapcsolat ajándékával és súlyával megáldott emberlét.

Ennyi egy Pilinszky-négysoroshoz akár elég is lehetne. Formálisan azáltal lendül tovább a költemény, hogy felvetődik a lehetőség, hogy a két tárgyból szerkesztett címert felirattal is ki lehet egészíteni, mint ahogyan ez több ismert címer esetében valóban meg is történt. A vers valós mozgása azonban ennél mélyebb forrásból táplálkozik. Amennyiben a költő saját létét mint a szenvedésben és az örömben megnyilatkozó kölcsönhatások, megszólíttatások történetét tapasztalja meg, nem mondhat le arról, hogy válaszoljon, hogy a saját részével is hozzájáruljon a számára felajánlott kapcsolathoz. Ki kell lépnie a személytelenségből, személyes állásfoglalásra van szükség. Léte meghatározott, címere megrajzolt. Ami neki marad, az az elfogadás vagy az elutasítás, a lázadás. Pilinszky az előbbi választja. A szöveg, amit címerére ír, a személytelennek személyesként való birtokbavétele.

Pilinszky címerén két egyáltalában nem fotogén tárgy „látható”. A vékonyka szög és az aligha lefesthető olaj inkább fogalmilag megragadható, mint képileg. Nem így a címer szövege! A vers legpoétikusabb, legképszerűbb soraival itt van dolgunk. Olyan szöveg ez, amit csak költő tud címerére írni. A benne szereplő költői képek vetülete a fogalmi síkon aligha lehet más, mint amit az olaj és a szög is megjelenít: öröm és nyomorúság. Annyi történt pusztán, hogy az archetipikus jeleket felváltották a személyes impressziók. A címer szövegével Pilinszky nem tesz mást, mint hogy a lehető legközelebb engedi magához, és a leg-

nálattól eltérően a nyomorúság vagy a szerencsétlenség az Istentől való távolságot jelenti, míg a bűn nem más, mint a tőle tetszőleges távolságban levő ember elfordulása az Istentől. Az Istentől való távolság létrejöttéért természetesen szintén a bűn felelős, és ennyiben az emberi nem általános meghatározottságához is hozzátartozik, nem csak a személyes szférájához, Pilinszky számára azonban a bűnnek ez a dimenziója általában csak teodiceai és megváltástani szempontból fontos.

személyesebb nyelven mondja el azt, amivel Isten megszólítja.⁴ Ez a szólítás, mely a létezés minden apró mozzanatában jelen van, egész pontosan: a nyomorúság és az öröm közegeiben és eszközeiben való megszólíttóság az a „minden”, amit a lírai én megért, és ez nem kevesebb, mint az emberlét a maga antinomikusságában, ha tetszik, abszurdításában. Az elemző számára azonban a felhők futása és a palánkra lapult disznófejek önmagukban örökre felfejthetetlen motívumok maradnak. Ám ennek a vers személytelenből személyesbe tartó tendenciája miatt így is kell lennie: ezek a motívumok abból a világból és életből származnak, amely egyedül a költőé, és amely csak övele történik meg. Amikor Pilinszky a készen kapott címer feliratát készíti, úgy vállalja magára ezt a címet, hogy saját részét azzal tökéletes összhangban komponálja meg. Ez az összhang a legtöbb, amit az elemző konstatálhat. Ezen túl a személyiség titka kezdődik, Pilinszky élmény- és képzetvilágának megközelíthetetlen egyszerűsége.

A költemény a harmadik szakaszban tehát a partikularitás és az esetleges világával gazdagodik. Ez a világ is beletartozik abba az összességbe, amit a költő „megért”, de nem csak ez. A megértés korábban említett körmozgása teljesedik itt ki. A személyes élmények értelmezik az emberi életnek azt az általánosát, melyben maga Jézus is osztozott; és viszont, a költő a maga életének a címer szövege által felvillantott apró mozzanatait azáltal dolgozza fel, hogy a címer képei jelezte tágabb összefüggésbe helyezve szemléli őket. Már az első négy sorban hasonló szerkezetű megértés volt jelen, most azonban ennek a megértésnek egy minőségileg új síkja jön létre. Míg a versindításban a pusztán fogalmilag megragadott léthelyzet a maga kifejeződését láttató erővel alig-alig rendelkező képekben találta meg, a címer szövege szuggesztív képekkel teljes. Az olyan elvont fogalmakat, mint „kegyelem” vagy „nyomorúság”, a valóban személyes élmények és emlékek váltják fel. Ha a szög és az olaj még valamennyiünk címerén szerepelhetne, vagyis végső soron nembeli meghatározottságánál fogva, a többé-kevésbé passzívan elsenvedett, a Fiú által is vállalt sorsa okán fejezik ki a költőt, a címer szövege már egyedül csak Pilinszkyé lehet. A címerpajzs tárgyait csak elfogadni (vagy megtagadni) lehet, mert akarva-akaratlan mindenkivel megtörténik a kegyelem története, a címer szövegét viszont ki-ki csak a saját magán átszűrte és feldolgozott létből komponálhatja meg. Amit Pilinszky címerére ír, az a szubjektív és aktív oldala a kegyelem objektív történetének. Ezek az élmények az átélés, a megőrzés, a felidézés és a kiválasztás kohójában formálódtak címerszöveggé. Ezen a szinten már nem általában az ember az, akinek a címere megegyezik Jézuséval, hanem a költő olyannyira belebocsátkozik ebbe a kapcsolatba, hogy minden egyes impressziója ebből nyer értelmet, és ezt a kapcsolatot gazdagítja.

Ezen a ponton ismét lezárulhatna a költemény, hiszen már így is kerek egész. Az első négy sor megrajzolja a költő címerét, míg a második négy szöveggel látja el azt. Az első

⁴ Istennek őrá magaáról beszélni, a tőle kapott szavakat neki elmondani – ez már nem más mint imádság. Ezt teszi, aki a zsoltárokat vagy a kereszténység legnagyobb becsben álló imáját, a Miatyánkot mondja. (vö. még: Róm 8,26: „Gyöngeségünkben segítségünkre van a Lélek is, mert nem tudjuk, hogyan imádkozzunk helyesen. A Lélek azonban maga könyörög helyettünk szavakba nem foglalható sóhajtasokkal.”) Talán innen nyer magyarázatot, hogy a már tárgyalt *Az ember itt* című vers az imádság szavait (ellentétben a bűnnel, ami „hozzám tartozik”) „elhelyezhetetlennek” tartja. A bűn valami személyes, ezzel szemben az ima (maga az imádkozás, de az ima minden egyes szava is) nem az egyes ember tette, hanem Isten ajándéka.

egység nélkül aligha értelmezhetnénk a második erősen szubjektív képeit, ezek viszont a címertárgyak objektív világának személyes nyelven történő megragadásaként foghatók fel. Ám maga a szöveggel ellátott címer egésze is egy interpretációt rögzít: a költő teljesen egyéni, de ugyanakkor mindannyiunkkal közös sorsának Jézus titkában való feltárulását, amely titok a maga részéről éppen az által nyerhet csak mélyebb értelmet annál, mint amit egy katekizmusból bárki kiolvashat, hogy az Istennel kapcsolatos tapasztalataink fényében tekintünk rá. Az egymást hordozó és erősítő értelmezések rendje teljesnek tűnik: „Mindent megérték” olvassuk a vers geometriai középpontjában.

Ám a versnek még mindig nincsen vége. Ahogyan az első lezárási lehetőség után egy kérdés lendítette tovább a költeményt, ugyanúgy most is. Ahogyan akkor egy további interpretációs sík tárult fel azáltal, hogy a költő legszemélyesebb élettörténetét emelte az értelmező és egyben az értelmezett szerepébe, ugyanúgy most is az értelmezés szálán fejlődik tovább a vers, mégpedig az eddig megértettek végső jelentését firtatva: „De ez is mit jelent?”

Ez az újabb értelmezés azonban már nem az ember csodálatos módon egymásba fonódó nembeli és személyes lényegének egy további intellektuális feldolgozását adja, hanem cselekvési programként jelentkezik. Mégpedig egy olyan programként, melyben (mivel korábban a személyes az általános felől vált megérthetővé, a nembeli pedig az egyediből) az egyén ismét visszatál a „mi” közösségébe, éppen akkor, amikor a legsajátabb feladatát veszi magára. Mivel a versben megrajzolt címer elsődlegesen Jézus címere, és Pilinszkyé csak azáltal lesz, hogy a költő saját sorsában képes felismerni ugyanazokat a hatásokat, melyek Jézus sorsát is alakították, továbbá képes ebből az összefüggésből jelentéssel megtölteni a legjelentéktelenebbnek tűnő élményeket, impressziókat is, ezért ő sem háríthatja el magától azt a végkifejletet, mely Jézusnak is osztályrészül jutott. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az élet történéseinek objektív-tárgyi síkján arra kell számítnia, hogy rajta is beteljesedik mindaz, ami Jézussal is történt; a verszárlat nem apokaliptikus, nem a történések lényegének mechanikus ismétlődését prognosztizálja. Ha ezt tenné, nem cselekvési programról, nem egy elnyert tartásról lenne szó, hanem pusztán valamely végzet beteljesedését hirdető jóslatról. Az a passzivitás, mely a „muszáj végül is / a présbe kényszerülünk” fordulatból cseng ki, nem azonos a *Téli ég alatt* fáradt tehetetlenségével:

*Akár a kő, olyan vagyok,
mindegy mi jön, csak jöjjön.
Oly engedelmes, jó leszek,
végig esem a földön.*

Sokkal inkább a Pilinszky által gyakran emlegetett „mozdulatlan elkötelezettségről” van itt szó. Az emberi léthelyzetben ugyanis, Pilinszky szerint, az aktivitás a felismert sors vállalásában, illetve az ellene való lázadás magatartásában bontakozhat ki autentikus módon. Igaz, egyik választás sem másíthatja meg alapvető szituációnkat, mégis lényegi különbség van a kettő között. A későbbiek kedvéért érdemes már most megjegyezni, hogy az *Ars poetica helyett* című írásában Pilinszky művészi programként is elfogadja az előbbit: „ma-

gunkra venni a világ képtelenségének súlyát, mintegy beöltözve a lét és tulajdon ellentmondásainak terhébe – minden, csak nem meghátrálás.”⁵

Az „események harapófogója”,⁶ az „adott körülmények» kényszere”,⁷ a „szenvtelenül őrlő malomkerekek”,⁸ az, hogy az ember „hideggel, hővel, méterekkel küszködik” (*Vonzások közt*), megannyi kifejezése annak, amit a *Címerem* a *prés* szóval fejez ki. Pilinszky publicisztikájában, ahol ezek a kifejezések és szinonimáik a hetvenes évek elején többször is feltűnnek, mindannyiszor egyfajta kegyelmi szituációt fejeznek ki. Ebben az időben a *prés* azt a léthelyzetet jelöli, mely szinte elviselhetetlen, és az egyén teljes megsemmisítésével fenyeget, vagy legalábbis mindannak az elvesztésével, amit magunkénak tudunk, vagy amiben reménykedünk. „Aki viszont vállalja a »prést«, gyakran épp a leghevesebb szorítás, szorongattatás idején hirtelen megsejti az ellentmondásokat föloldó szabadságot, valami új és kimondhatatlan realitás vigaszát. S ez a vigasz váratlanul épp a »prés«, a világ, az emberi lét »bizonytalan oldala« felől érkezik. Hölderlin szép szavával: amikor a szorongattatás a legnagyobb, közel a szabadító.”⁹

Két évtizeddel korábban Pilinszky számára még némileg mást jelentett a *prés*. Az *Apokrif*-ben ezt olvassuk:

*Látja Isten, hogy állok a napon.
Látja árnyam kövön és kerítésen.
Lélekzet nélkül látja állani
árnyékomat a levegőtlen présben.*

Az *Apokrif* a szögek verse: a hetvenes évek fordulójáig alapos változáson kellett átmennie Pilinszky világlátásának ahhoz, hogy a költői létértelmezésben az öröm olaja is helyet kapjon, hogy az „abszurd létezés lírája” helyébe¹⁰ a „mindent megérték” költészete lépjen. A *prés* értelmezése ekkorra dialektikussá vált. Amellett, de éppen azáltal, hogy továbbra is a gyötrelmet, a „hazátlanságot” jelenti, azzá a helyé is lett, ahol megtörténik velünk az, ami felülmúlja minden reményünket, és amire saját erőnkől nem volnánk képesek. A *prés* az a hely, ahol a minket meghaladóval találkozunk. Az *Apokrif* még a meg nem értésről, a létrejönni nem tudó kommunikációról beszélt:

*Nem értem én az emberi beszédet,
és nem beszélem a te nyelvedet.
Hazátlanabb az én szavam a szónál!
Nincs is szavam.*

⁵ Pilinszky János összegyűjtött művei. Versek. Budapest, Osiris–Századvég, 1995. 85.

⁶ Pilinszky János összegyűjtött művei. Tanulmányok, esszék, cikkek II. Budapest, Századvég, 1993. (A továbbiakban: TEC II.) 218.

⁷ TEC II. 226.

⁸ TEC II. 227.

⁹ TEC II. 210.

¹⁰ Vö.: Kovács Kálmán: Az abszurd létezés lírája. Pilinszky János költészetéről. = Uő.: Esmék és irodalom. Budapest, Szépirodalmi, 1976. 337–363.

A *Címerem* már az öröm és a nyomorúság végső jelentését is képes megfejtetni. Mindkettőt megszólítottóságunk tényezőjeként fogja fel, ugyanannak a kapcsolatnak az elemeként, melyben Jézus is leélte az életét. Mennél teljesebb ez a megértés, annál nyilvánvalóbbá válik, hogy nem egyszerűen csak arról van szó, hogy nembeli meghatározottságunknál fogva aligha kerülhetjük el a prést, hanem egyenesen akarnunk is kell, hogy belekerüljünk. „Időről időre választanunk kell, vélte Kierkegaard, de ha valóban szabadon választunk, mindig azt választjuk, amiben élünk. Ennek a gondolatnak mélyén természetesen az a meggyőződés él, hogy az »adott körülmények« kényszere a legalkalmasabb arra, hogy rászorítson bennünket a *látszat* átlépésére, s az adott világ síkjáról a szeretet és a realitás mögöttes birodalmába kalauzolja.”¹¹ Pilinszky szerint aki igazán megértette címerét, mely archetipikus tárgyakkal fejezi ki élete örömeit és nyomorúságát, az tudja, hogy olyan párbeszéd eseménye az ember, mely valamikor a Fiú és az Atya között kezdődött, később a megtestesüléskor az emberi természetet is magába vonta, és amely ma is folytatódni kíván. Ennek azonban nem lehet más módja, mint az *imitatio Christi*, vagyis a prés. Csak a Jézus által megkezdett utat mintegy folytatva válaszolhat az ember azokra a szólításokra, melyekkel a jóban és a rosszban egyként Isten szólítja meg: „Ő a szeretet nevében boldogít és tesz tönkre minket ölelése présében.”¹²

Mindezek mellett azonban Pilinszky, a költő számára a présnek van egy speciális jelentése is. Nemcsak általában az emberi szituáció kifejezője, hanem a művészi alkotás szempontjából is meghatározó. Erre utal az a tény is, hogy prózájában a *Címerem* megírásának éveiben a *prés* és szinonimái rendre a művészet kérdéseinek tárgyalásával összefüggésben bukkannak fel, nemegyszer az *Egy lírikus naplójából* sorozatcím alatt. 1971 októberében, alig néhány nappal, legfeljebb héttel a *Címerem* keletkezése után, egy az ihletre vonatkozó kérdésre válaszolva Pilinszky a következőképpen fogalmazott: „érdekes, én présben írtam, egy ilyen belső présben [...] présben írtam, de talán túl nagy félelemmel, és egy kicsit módszerem volt, hogy szerettem magamat sakk-matt helyzetbe szorítani. Úgy éreztem, hogy az ember csak akkor ír.”¹³

Pilinszky a művészt olykor egy sakkipartinhoz hasonlította: „Minden költő egy-egy sajátos vállalkozás, egy-egy sajátos sakkjátszma.”¹⁴ Maga a művészi alkotás pedig az a része a játszmának, amikor a költő sakkot kap, tehát lépnie kell, csakhogy a játék szokásos menetétől eltérően, amikor valamennyi bábujaival különböző irányokban szabadon mozoghat, most meg van kötve a keze, és csak úgy léphet, hogy a sakkhelyzetet feloldja. Ám ez még kevés. Nem születik művészi alkotás, ha a játékosnak sikerül elhárítania a veszélyt, visszanyeri a kezdeményezés lehetőségét, és felborítva a partner által determinált forgatókönyvet ismét saját terveit kezdi szőni. „A művészetben egyedül a »megoldhatatlan«, a »sakk-matt« helyzet reményteljes.”¹⁵ Az, amikor partnerünk úgy ad sakkot, hogy csak egyetlen menekülési irányt hagy meg, mégpedig azt, amely a következő lépésben a mattot, a játszma

¹¹ TEC II. 226.

¹² TEC II. 332.

¹³ Pilinszky János összegyűjtött művei. Beszélgetések. Budapest, Századvég, 1994. (A továbbiakban: Beszélgetések) 82.

¹⁴ Beszélgetések 35.

¹⁵ Beszélgetések 25.

végét eredményezi. Ez a sakk-matt helyzet, az „az áldásos zavar”,¹⁶ mely igazi művészeti alkotást eredményez. Amikor a költő már nem saját gondolataihoz vagy formai elképzeléséhez ragaszkodik, hanem médiummá válik, és egyfajta passzivitással követi azt az ihletet, mely általa akar testet ölteni. Pilinszky szerint „a költő nem nagy egyéniség, hanem nagy közvetítő, nagy médium. Tulajdonképpen személyes annyiban, hogy a személyiségét feláldozza, hogy egyre áttetszőbb közeg legyen személytelen értékek, a világ személytelen erőinek a közvetítéséhez. Ellenben rendkívül személyes erőfeszítésre van szüksége.”¹⁷

A „sakk-matt helyzet” értelmezésekor nem kell megriadni attól, hogy a matt általában a játéknak olyan kimenetele, melyet mindenki elkerülni igyekszik. Pilinszky egészen tudatosan használja ezt a metaforát. Számára a művészi alkotás sikere olyan ajándék, amely nemcsak hogy meghaladja a művész lehetőségeit, és csak valami „természetfeletti” segítségével valósulhat meg, hanem egyenesen a művész „halálát” követeli. Pilinszky ezt az írás „evangéliumi titkának” nevezi: „A költő »menet közben« valamiképpen mindig belehal, belebukik abba, amit csinál. »Amíg a mag meg nem hal«... Furcsa módon e nélkül az átmeneti kudarc nélkül – amit írás közben az ember mindig véglegesnek érez – nincs autentikus »alkotás«. A halálnak bele kell épülnie a versbe, hogy a sorok életre kelhessenek.”¹⁸ „Csak a mag halála szökken szárba és hoz termést. Életünkre és munkánkra egyaránt érvényes törvény ez. Ahogy a földműves munkájával és odaadásával »belehal« és »beletestessül« a kenyérbe, a művészi munka se éri be kevesebbel. Minden valódi mű élet és halál evangéliumi szimbiózisában születik, amit más szóval ihletnek is nevezhetünk. Egyedül az, hogy a művész igenis belehal művébe, adhat egyfajta titokzatos életet munkájának.”¹⁹

Mint láttuk, a sakk-matt helyzet a prés szinonimája. Olyannyira, hogy a riportprózában abban a félmondatában, hogy „szerettem magamat sakk-matt helyzetbe szorítani” a *Címerem* megfogalmazása cseng vissza: „Nekünk magunknak muszáj végül is / a présbe kényszerülnünk.” A korábbiakban kifejtettek túl tehát a prés azt a szituációt is jelenti, melybe a művésznek kell belebocsátkoznia és belehalnia ahhoz, hogy létrejöhessen az alkotás. Ahogyan általános emberi léthelyzetként a prés Jézus keresztyének felel meg, amely a kényszerűség, de egyben a „felmagasztaltatás” helye is, ugyanúgy az igazi művészet forrása-ként is a halál és az életre kelés dialektikáját hordozza magában. Nem véletlenül beszél Pilinszky az írás „evangéliumi titkáról”. A *Címerem* nemcsak egy ember, de egy költő címerét is tartalmazza. A költőnek éppúgy a prés szorításában kell megtalálni a szavait, mint ahogy az ember is a prést, az adott körülmények kényszerét választva tud felelni arra a hívásra, mellyel Isten szólítja meg. Ahogyan azonban minden igazi költő médium, aki ajándékképpen kapja szavait, „fejezi be a mondatot”, ugyanúgy a présbe kényszerült ember is a kegyelem erejéből beszél. A címer szövegét készítő ember a saját személyes nyelvén csak azt mondja el, amivel az őt meghaladó megszólította: az örömet és a nyomorúságot. Saját erejéből se ember, se költő nem képes semmire, csak a présnek Jézus keresztyéből fakadó „pozicionális szakralitása” által. A személyes erőfeszítés a prés vállalásához kell, a befejezés azonban már ajándék. „Az ember elkezd valamit, aztán belebukik, s ha mégis megkapja

¹⁶ Beszélgetések 7.

¹⁷ Beszélgetések 35.

¹⁸ TEC II. 181.

¹⁹ TEC II. 315.

a befejezés ajándékát, az már tökéletesen ingyenes. Az ember történetének, legalábbis valódi történetének ez az alaptörvénye, alapstruktúrája. Személyes erőfeszítés, majd a holtponthoz kétségbeesés magányossága, s ha igen: a »befejeztetett« vagy az »elvégeztetett« kegyelmének ingyenessége.”²⁰

Pilinszky címere tehát nemcsak a mélyen vallásos ember önismeretének dokumentuma, és nemcsak olyan cselekvési program, mely a mindennapi élet eseményeinek a vállalását és azoknak az Isten–ember kapcsolat alkalmaként való felfogását írja elő, hanem művészi program is egyben: Pilinszky „evangéliumi esztétikájának” egy részletét rögzítő ars poetica.

²⁰ TEC II. 210.